

KISFALUDY

RAJZOK

189582

P.o.hung.

957. w.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A KÖTTSEI

TEMETÖNEK!

W

«Prends ce livre; et dis-toi: Ceci vient du vivant
Que nous avons laissé derrière nous, revant.
Prends. Et, quoique de loin, reconnais ma voix . . .

VICTOR HUGO.

RAJZOK.

IRTA

KISFALUDY ATALA.

BUDAPEST, 1879.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

R
1965

22

189582

A.M.N. MUZEUM
KÖNYV-
TÁRA

Klinge, kleines Frühlingslied!

HEINE.

MIKOR a fecske visszatér, akkor az én gondolataim is hazafelé szállnak. Nem tudom elhinni, hogy valóban kitavasodik, ha én ott nem vagyok, hogy nélkülem is megtörténik a fa bimbózása, gyöngyvirág nyílása, — s azt gondolom, hogy a hazatérő fecske, a kikeletben kételkedve, újra visszafelé venné útját, ha jötténél az én dalom nem üdvözölné. Oh, te soha nem feledett, örökké szeretett, örökké siratott édes, kedves otthon! Ugy-e igazam van, te sem feledtél el engem, s mielőtt uj tavaszra virulnál, bevárod hozzád siető gondolatomat, s mikor ligeteid zöldelni, erdőid árnyasodni, fáid fakadni, virágaid ébredezni kezdenek,

mikor szunnyadó meződet a visszatérő fecske örömdala kelti fel álmából, akkor neked is eszedbe jut a régi tavasz, a régi ibolyanyilás, a régi boldogság, a régi szerelem, — az a régi dal, melyet egykor én és a fecske együtt daloltunk. A szavakat e dalhoz már rég nem találok; édes melódiája azonban meg-megzendül néha álmaimban, s akkor újra szivom áldott levegődet elvegyülve az egyszerű, fehér gyepszegfücske, a gyogyerejü zsálya, kedélyes levendula szivüditő illatával; akkor látom szőlőhegyektől körülölelt, hűvös, árnyas völgyedet, napsugártól aranyos halmaidat, látom újra rózsapiros, harmatozó hajnalodat s csalogánydalos éjszakáid csillagragyogását; álomban látom, hallom, szivom, érzem újra üdveidet, elveszett édenem! s eltemetett tavaszom, álmaim, halottaim újra fölélének.

* * *

Éj van. Egyike a te májusi éjszakáidnak, édes szülőföldem, oly áhítatos, csendes, mint egy imádság, oly mennyeien békés, mint egy angyaloktól őrzött gyermek álma.

De mig künn a természet mély álomban szendereg, benn a máskor ily késő éj idején rég elnémult házban, szokatlan zaj, mozgás, járás-kelés van még.

A konyhában nagy a sürgés-forgás, s a tűzhelyen vigan lobog a láng, pattognak a szikrák, föl-fölrezzentve a szundikáló kis Trézsit, ki aztán nagy álmos, pislogó szemekkel gyorsan forgatja a nyársat, melyen csak úgy irúl-pirúl, duzzadoz a hizott pulyka. Az öreg Náni a kemenczét lesi, hogy kalács, pogácsa szép pirosra süljön, s eközben kis ládába illatos széna közé nagy vigyázattal rakosgat az ég tudja minő boszorkánysággal megörzött, válogatott szép piros almákat, melyeket még egyenkint mind megtörülget, kifényesit, hogy csak úgy ragyognak, — «mert hát ott Pesten az urfinak annyi sok nagyszületésü uri pajtása van, még gróf is van köztük, s azokat a mi kis urunk tudom mind jól tartja ebből a sok istenáldásból, mert a lelkem-adtának nem is olyan szive van, hogy magának tartaná.»

Tehát utra készülődnek a háznál. Hisz azt kitalálhattuk volna mindjárt, érezve a

frissen sült kalács, a fűszeres diósmákos patkó, a párolgó sonka csábitó, ingerlő illatát, melynek még emléke is ünnepies, örömtelt várakozás kéjes borzongásával járja át valónkat, s eszünkbe juttat minden kedves ünnepnapot, minden vidám útrakelést.

Most már csak a naptárban van ünnep a sonka trichinsejtelmeket ébreszt, s ha utra készülünk, nem kell egyéb, csak egy plaid-szij. Oh, te kedves régi jó idő!

Álmodjunk csak tovább.

A nagy ebédlő még ki van világítva, habár a vendégsereg már eloszlott. Ma nagyon hosszúra nyult a búcsúvacsora, s hajnal előtt lesz az indulás; ez éjjel már nem fekszik le senki.

Az ebédlő közepén fényesre csiszolt diófaasztalon, ódon karos gyertyatartókban szép fehér gyertyák égnek. Akkor még nem volt sem petroleum, sem petroleur. A kedélyes ó-divatu gyertyafény kedélyes ó-divatu arczokat világít meg, egyszerű, nemes, méltóságos szelid arczokat, melyeken a «noblesse oblige» eszméjének legnemesb kinyomata ragyog, melyekről a hit, remény és szeretet

sugárzik, melyekről — mint Mózes törvénytáblájáról — leolvashatod a tizparancsolatot, s melyekre felirva van annak öntudata, hogy Isten képére teremtettek.

Az asztal körül ül a nagynéni, a három nagybácsi és — duliznak. Hogy mi a duli? Hát a legszebb kártyajáték a világon. Hogy miként megy, azt már elfeledtem, csak arra emlékszem, hogy mikor a legbarátságosabb szoba legkedélyesebb gömbölyü asztala körül a legvidámabb arczok mosolyogtak, mikor nyerésnél, vesztésnél egyaránt a legdehűltebb kaczagás hangzott, s közben vig tréfából szelid bölcsesség, okos szóból nyájas szeretet sugárzott, mikor az erős csendesesen támogatta a gyöngét, a gyöngé nyílt bizalommal támaszkodott az erősebbre, s az általános szivmelegítő jókedv közepett még a kártyakirályok is kegytelen mosolyogtak, — csak arra emlékszem, hogy az volt a «duli». Mikor pedig már csak ketten maradtak a küzdőtéren, s az egyik fél egyetlenegy, a másik harminczegy kártyát tartott a kezében, s aztán mégis általános tapsvihar közt, az ég tudja, mily csodás uton-módon, az a har-

minczegy kártya mind az egy kártya tulajdonosához került; ez volt a «duli-philosophia». És mily áldásos, valódi philosophia az, melynek eredménye egy szivből fakadt harmonikus kaczaj; — mennyivel bölcsebb és boldogítóbb, mint Kant, Schoppenhauer vagy Hartmann philosophiája, melynek eredménye vagy sötét kétségbeesés, vagy fásult lemondás.

Kedves duli-kompánia! mikor álmomban megzendül az a régi dallam, körüllegnek a régi fuvalmak, fölélének a régi képek, akkor téged is együtt látlak újra a gömbölyű asztalnál, s látásodra a szivem megtisztul, megnemesül, fölmelegszik s ujjászületve mindarra, mire Büchner, Strauss és Moleschot kimondták a hideg, tagadó «nem»-et, édes reménységgel egy-egy hívő, bizó «igen»-t mond minden dobbanása.

Azon a csillagfényes, illattól áradó májusi éjszakán is együtt ültek a diófaasztal körül, de csak az öregek. Öregek? nem! Ereikben a tiszta meleg vér, keblükben a tiszta meleg sziv örök ifjúsággal áldotta meg szép arcukat, délczeg alakjukat.

Két nagybácsi, — unokatestvérek, mindkettő János s ezért az egyiket Johannesznek hívják, — óriás termetökkel, szemök parancsoló tekintetével inkább illenének hősköltevénybe, mint kártyaasztalhoz; a harmadik nagybácsi Antonius, a szelid bölcs, a nagy tudós, ki valódi életét az ó-kor hősei közt éli s a jelent csak úgy álmodja át, — rövidlátó, gyermeteg, tétova szemeivel, melyek egész nap Horác ódáit és Pindár győzelmi énekeit olvassák, most kíváncsi naiv kedvvel nézi a kártyát s egyéb hétköznapi tárgyakat, melyek az ő világában nem fordulnak elő. A nagynéni pedig — oh, te minden nagynéni közt a legszeretettebb, legmegsiratottabb, legelfeledhetlenebb, légy megáldva koszorus sirodiban, melynek örökzöldjét soha ki nem apadható könyek áztatgatják! — a nagynéni, ki megmaradt agglegény bátyáinál aggleánynak, hogy ápolójuk, társnőjük, hogy anyjuk legyen, ki szüzi keblében anyai szívvvel még ezeken kívül anyja volt három családos nővér számos gyermekének, kiket mind ő tartott a keresztvizre, s köszönetül az a sok édes-mézes gagyogó

kis száj sajátságos madárnyelvén keresztmama helyett elnevezte «cömamának» s a már megnőtteknek és az unokáknak is «aranyos cömamája» maradt ő mindenkoron. A nagynéni tehát oly üdén, fiatalon ült ott fényes fekete hajával, tiszta homlokának redőtlen derűjével, ajkain a gyermeteg mosolylyal, egész lényén a bibliai együgyűség öntudatlan méltóságának oly megható kifejezésével, a szelid, engedelmes nőiesség oly vonzó bűbájával, hogy aggkorát csak az a mennyei en jóságos, nyájas lemondással, égi békével telt szempár, az a mindent kimentő, védő, megbocsátó, áldást osztó édes anyai tekintet árulta el.

De hát hol vannak a fiatalok? mert az istenáldotta ház sohasem volt gyermekáldás nélkül, s a duli-asztalt mindig néhány bájos üde arcz virágozta körül az aggok közt virulva, mint buzavirág az érett kalászok közt.

— De hát hol maradnak a gyermekek? kérdi épen most János bácsi is a kártyát keverve, — talán elaludtak; pedig most már jobb, ha ébren maradnak, mert mihelyt haj-

nalodik, indulnunk kell, hogy még jókor érjünk Fehérvárra. Most már csak hadd iparkodjék az a fiú vissza Pestre, mert bizony magam is látom, — folytatá Antoniushoz fordulva, — hogy nagyon igaza volt barátom uramnak, mikor ezt a pünkösdi rekreációt sokalta; de hát azok a gyermekek már oly rég nem látták egymást. Az ilyen fiatalnak három esztendő hosszú idő — s aztán ők már nagyon összeszoktak, meg szó a mi szó, mi is kissé gyengék vagyunk irányukban, ők a legkisebbek, s még jobban a mieink, mint a többi, oly gyenge korában maradt árván mind a kettő a jó «cömamára».

Itt elakadt a szép, erőteljes hang, s a hatalmas mell nehéz fohászkodásoktól emelkedett; Antonius görcsös köhögési rohammal küzdött, Johannesz bácsi halkán füttyörészett, míg a cömama hófehér kendőjével törülgette fölfakadó könyeit.

A nyitott ajtón pedig, a virágokkal szegélyezett verándán át belebbent a langy májusi szellő, a tavaszi illatárral együtt, valamely madáracsicsergéshez hasonló hangot hozva be magával.

— Aztán tudod Jancsikám, az a zárda sötét falaival, tornyaival, hosszú, árnyas, hangos folyosóival, nagy boltozatos, hűvös termeivel olyan félelmes, kísérteties, mint valamely középkori lovagvár, és azok a csendes imádkozó apácák olyan szépek, halványak és szenvedők, mint egy-egy falon függő szent kép, s mindez olyan sajátyszerű és érdekes volt, mintha nem is igaz, hanem rege volna, és én sokszor azt gondoltam, hogy az egészet csak úgy álmodom, de már nagyon meguntam az álmodást és szerettem volna fölébredni itthon a nagy diófa alatt, frisen kaszált szénán, a kis patak mellett, a hol annyi kakukfű, pipitér és csillagvirág nyilik. Látni akartam mezőt, szántóföldet, magasra rakott asztagot, illatos szénaboglyát, látni akartam pásztorkunyhót, birka-aklot, szelid, kondor legelésző birkát, cifra szűrös juhászt, a mint olyan kevély alázattal megemelinti bokrétás kalapját, s megszólamlík azon a szivből fakadt, nyers erővel telt s mégis naiv nyelven, mely rim nélkül is úgy hangzik, mint egy népdal; de hát te alszol, Jancsika?

— Nem alszom Mici, dalolj csak tovább!

Jancsi? Mici? — igen, nem tehetek róla, így hívták őket! Akkor még minden meg volt a régi kerékvágásban, s a falusi kántor leányai voltak Zsuzsák, Pannák, és a fertálymágnás kisasszonyok Elvirák, Zelmirák, mint annak a rendje, nem megfordítva, mint most. A valódi mágnás pedig akkor is szélye, a tőzsgyökeres magyar földesur pedig hagyományai s kegyeletes érzése szerint adtak nevet a leányaiknak, s a fiuk közt sem gunyolta annyi aszkóros Árpád és vérszegény Elemér a hajdan erős magyart. S higyjétek el, a mi Jancsikánk, ki öles nagyságu athleta természetével már Jánosnak is beillett, s a kis Mici ő parányisága, nem vesztettek semmit egyszerű nevök által; e kedves két név nem vont le semmit bimbózó ifjuságuk harmat-üde búbájából, hiszen a vadmenta s kakukfű parlagi elnevezésük dacára is szeretetreméltók maradnak.

Hogy szépek voltak-e? Hát tudod édes olvasónő, Jancsika épen olyan volt, mint az a bizonyos Jenő, Benő vagy Ernő, ki első hálod első füzértánca alkalmával azt a kicsi

rózsabimbó-bokrétát adta, mely most is ott hervadoz imakönyved lapjai közt. Mici pedig épen olyan volt, kedves olvasó, mint az a tündéri Hajnalka, vagy Angyalka, kihez te az első verset irtad, s kinek ablakai alatt először huzattad el a régi dalt, mely mindig új marad, s a mely úgy kezdődik, hogy: «Képeddel alszom el!»

A csillagfénytől világított veranda clair-obscurjében csak homályosan látjuk a két «gyermeket». Most azonban az ebédlő ajtón kilép a cömama, egyik kezében nagy pohár puncsot, másikban égő gyertyát hozva, megvilágítja a veranda folyondár-koszoruzta oszlopait, köztök a nagy, bimbókkal ellepett leanderfákat s azokon túl a kis virágos kertben egy-egy szellőtől ringatott bólintgató rózsát. Az ebédlő ajtó melletti falnál nagy ó-divatu bőrkanapén nyújtózkodik egész öntudatlan udvariatlanságában Jancsika. Szőke fejét a vánkosra hajtja, s félig nyitott olajbarna szemei, nem tudni álmosan-e vagy álmodozva, merengnek a távol rezgő csillagokon. A kanapé előtt alacsony széken ül Mici, karjaival közel Jancsika fejéhez, a vánkosra

támaszkodik, s állanak gödröcskéit két kis tenyerébe rejti. Fényes, barna haja két nagy, nehéz fonatban félig felbomolva a földet érinti. Néhány évvel fiatalabb csak mint Jancsika, de parányi, lenge, gyermekes alakja, rózsabimbó-arca nem sejteti, hogy már tizenöt esztendő. Ajka körül — ha nem nevet is — ezer születendő, fejlődő, bimbózó mosolygás sejtelve dereng, míg hamar könybe boruló, nagy, komoly szemei annyi váró, vágyó, követelő kérdést rejtenek, mintha a nagy égboltozatnak csillagmiriádja sem tudna megfelelni e két kis földi csillagnak. Ő azonban most hátat fordít a csillagos égnek, s tekintete Jancsika arczán függ.

· — Én ott olyan árvának, hontalannak éreztem magamat, mintha valamely renges, idegen földön eltévedve bolyongnék, s az utat hazafelé soha sem találhatnám meg többé; s aztán te sem irtál soha, pedig megígérted, hogy majd mindenről tudósítasz: hogy a szegény öreg szürke meggyógyult-e, hogy a kis kertben a magról-kelt barackfácska mikor virágzott először, hogy édes verebeim megkapták-e télen szokott mor-

zsáikat s, hogy tavasszal visszajött-e a hibás lábu kedves, régi fecske? Tudod-e, hogy én ott a zárdában csak egyszer láttam közelről madarat, egy megsebzett, boldogtalan kis fürjet; az öreg Márton kertész unokája hozta; oh, de milyen beteg, bánatos és szerencsétlen volt az! s mily rémülten dobogott kezem alatt megfélemlert fájó kis szive! — Nézd csak, még most is milyenek lettek szemeim, hogy rágondoltam!

S fél nevetés, fél zokogás közt mutatta lenvirágszemét, csordultig tele azokkal a nagy tündöklő gyermek-könyekkel, melyek oly gyorsan jönnek, tünnek, mint az áprilisi eső.

— Szegény kis fürj! hiába ápolgattam, vigasztaltam, melengettem, mégis meghalt! de azután visszakerült ám vadvirágos otthonába! Mártonnak odaadtam három szép fényes máriás huszasomat, hogy csak vigye vissza a mezőre, s szépen eltemesse rezgő fű tövében. Most ott porladoz a szabad ég, a harmatozó fű alatt, s kicsi sirján őszi bogár sirdogál. — De hát te már megint alszol? jaj de milyen kiállhatatlan vagy te! és én egy cseppet sem bánom, hogy újra

visszavisznek Pestre, nem biz én! mehetsz én miattam minél előbb, annál jobb! Megállj csak, majd ott abban a lármás, poros nagyvárosban eszedbe jutunk mi még neked mind: ez a csendes harmatos éjszaka, ez a fris baltóni szellő, ez a sok rózsa és ez a sok csillag, ezek a csiripelő kis tücskök és ez a kis csiripelő Mici, a kit te örökké csak boszantani tudtál! mert te mindig, de mindig ilyen voltál! Gondolj csak vissza, mikor a «Tündérek titka» című gyönyörű kis regét, melyből Antonius bácsi szindarabot készített számunkra, az egész környék színe-java előtt eljátszottuk s én voltam a tündérektől örözött királyleány: Lucinda. Tudod még, hogyan megbámultak aranypillangós rózsaszín ruhámban, fejemen a gyöngyvirág-koszorúval?..... Olyan szépen aludtam a rózsalugasban, mint egy valóságos csipkerózsa! Te herczeg Alcindor voltál s lábujjhegyen kellett volna közeledned a rózsalugashoz, s elragadtatva, elbűvölve, csendesen, titkosan kezemre egy csókot lehelned. S akkor te mit tettél — ugy-e? csak tüstént nyisd ki a szemedet és nézz rám — így ni! hát akkor

te a végső pillanatban kijelentetted, hogy még olyan leány nem termett a világon, a kinek te kezet csókolnál, s aztán nem használt sem szép szó, sem perpatvar, és én kénytelen voltam szépen csók nélkül csak úgy magam jószántából fölébredni. Pedig milyen gyönyörűen tudtam ébredni, álmodozva, tétovázva körültekinteni, s aztán édes tünődéssel rebegni: — Mi volt ez? egy szemfényvesztés?... No, te ugyan szép szemfényvesztés voltál, mondhatom! Ott álltál a színpad közepén, nekivörösödve, két kezedet ököltre szoritva, pityergésre huzott szájjal, s mikor aztán az egész közönség hangos hahotára fakadt, s a te szemeidből csakugyan kicsordultak az elfojtott könnyek, akkor én mit csináltam? Ugy-e, akkor én elfeledve királyleányságomat, oda futottam hozzád, átöleltelek, s még én vigasztaltalak, kérleltelek, s finom csipke zsebkendőmmel törülgettem könnyeidet. Persze ez már régen volt, akkor még csak nyolcz éves voltál, de hát most is csak olyan egy unalmas, bamba Alcindor vagy, mint akkor, és én valóban nem tudom, hogy tulajdonképen miért is vágya-

koztam annyira ti hozzátok? Ott, az igaz, nem szerettem senkit és! semmit, mert én sem új embereket, sem új tárgyakat megszokni, megszeretni nem tudok soha; de ott nem fájt, nem boszantott semmi, nem is beszélgettem mással, csak könyveimmel és emlékeimmel, s tudod, úgy a visszaemlékezés fátyolán áttekintve, te sokkal kedvesebb voltál ám, mint így a valóságban. Könyveim pedig, oh, azok olyan okosak, beszédesek, szellemdúsak voltak mindig! Annyi szépet tudtak mondani égről, földről s az egész mindenségről! és én mégis, mégis mindig csak haza kívánkoztam! Nekem ég és föld csak itt igazán szépek; ez a kicsi falu, ez a parányi kert az én mindenségem! Itt akarok én élni, halni és ha mégis valamely idegen földön találna utólélni a halál, akkor kérlek, visszaszállítsatok s itt temessetek el, úgy miként én visszaadtam a kis fűrjet mezőotthonának. Hadd pihenjek, hadd álmodjak én is az otthoni áldott föld alatt.

Micike sirt. Önmagát siratta. De hát miért is szánhatnánk, sirathatnánk mindenkit, csupán önmagunkat nem?

Azok a tavaszi könyvek hamar felszáradnak, s Micinek olyan gyorsan dobogó, meleg kis költő szive volt, mint a csalogánynak, együtt termett benne a bú és a dal, mint szülőföldének rétein a szomorufűz és a vadvirág. Még könyvtől fénylő szemmel dalolni kezdett egy madárénekhez hasonló, egyszerű bús dallamot:

«Itt alszom majd harmatozó fü alatt,
 Fejfám körül vadvirágok nyilanak;
 Te engemet tudom úgy sem siratnál —
 Siromon az őszi bogár sirdogál.
 Siromon az őszi bogár sirdogál.
 ... Őszi bogár ... sirdogál ... sirdogál ...»

Mici álomba dalolta Jancsikát is, önmagát is, s álmukban talán megfejtve lőn e sejtelmekkel telt tavaszi éjszakának minden édes, csodás titka.

Hármat ütött a kakukos óra. János bácsi a kocsist hívatta, hogy kiadja neki rendeleteit az indulás végett. Miután ez megtörtént, s a családban megöszült jó öreg Józsi — isten nyugasztalja! — kimért lassu lépésével az ajtó felé ballagott, még megütötte fülét Johannesz bácsi e felkiáltása: «De elhallgattak azok a gyerekek, talán mégis elnyomta őket az álom.»

Az öreg Józsi erre visszafordult, ránczos, barna arcza mosolygással küzdött, és bizalmas alázatossággal megszólamlott:

— Megkérem alássan a tekintetes uraimékat, csak az imént, hogy a csillagok állását fundáltam, hallám a tens kisasszonyunkat a tornáczon danolni. Mintha csak a szentegyházban lettem volna, mert hát a galambom épen úgy danol, mintha énekelne.

Nagynéni s a nagybácsik jóízüt nevetek a világi és templomi ének e furcsa megkülönböztetésén, de miután a verandáról egy hang sem hallatszott, a cömama fogta a gyertyát s kivilágított a nyitott ajtón. A gyermekek bizony oly szépen aludták az igazak álmát, hogy csupa gyönyörűség volt nézni.

A cömama elmosolyodva fordult vissza a három öreghez, kik szintén mosolyogva várták tudósítását; mutatóujját, csöndet kérve, ajkára illeszté s intett, hogy csak jöjjenek ők is az ajtóhoz. János bácsi az agg Antoniust gondosan betakarta a sokgalléru ódon köpenyegbe, s aztán csöndesen, lábujjhegyen közeledtek mindhárman, előttök a cömama,

a gyertya lángja elé tartva kezét, hogy világossága fel ne riassza a szunnyadókat. És most e négy kedves, szép jóságos arc szelid, áldó mosolygással hajolt a mennyei ártatlanságnak, égi békének, üde ifjuságnak, pezsgő egészségnek, bimbózó szépségnek e bübájos képe fölé, s a mint így nézték, nézték szivök gyermekeit, mind ama szeretettől sugárzó szem egyszerre könybe lábadt, mind ama mosolygó, remegő ajk halk imát rebegett, és az égen a csillagok és a menyországban az angyalok áment mondtak rája.

Aztán csöndesen, lábujjhegyen, a hogy jöttek, visszamentek ujra. Most már az utra kellett készülni, mert ez messzeut volt akkor.

A cömama kávéfőzéshez látott, — azt sohasem bizta másra, — s mikor a barátságos tűzhelyen a vidáman lobogó lángokon piritgatta, kevergette a gőzölgő, illatozó kávé, a jó isten tudja, mire gondolhatott! Szelid szeme könytől, mosolygástól fénylett, s halkán dudolgatott egy régi-régi dalt:

«Fáj, fáj, fáj a szivem, fáj!»

Még mindig éj volt, s kelet felé sem derengett semmi világosság, de már ezer édes

titokzatos sejtelem reszkette át az eget és földet. A csillagok ködfátyolos, elhaló fényben rezegtek, mint megannyi epedő tekintet. A távol bokrokban egy-egy halk, dallamos hang zendült meg; lomb árnyában csalogányok álmodták első rimeit a nagy szerelmi dalnak, melynek első versszakai évezredek óta sejtelemtől, vágytól, üdvtől áradoznak, vége pedig évezredek óta búbánatos, kesergő, zokogó panasz. A virágok közt siető csacska szellő sugdosott, s titkos beszédére illatos kelyheiket kéjes borzongás futotta át; a fák leveleit fuvalom rezgette, s elrejtett fészekből halk suhogás, pihegés, rebbenés hallatszott. A fűszeres légben, a harmatos földön félálomban zsongott-bongott, zizegett, forrongott, lüktetett az ébredező élet. Most azonban még minden szendergett; még a hajnalka sem nyitotta ki kék szemét, s még a bársonyos méhecske is ott pihent a félig kinyilt rózsa kebelén.

Mici és Jancsika szintén aludtak. Álmuk csöndes és mély volt, nem zavarva álmodás, könny vagy mosoly által: a gyermekkor álma.

Most keletről az első halvány fény Jancsika hátrahanyatlott fejére szállt, megvilágítva tiszta, széles homlokát, melyen már a férfiaság komoly méltósága mutatkozott, sőt összenőtt sötét szemöldein a férfi dacz és büszkeség is látszott, míg gyermekes ajkai a pelyhedző bajuszocska árnya alól az első ifjuság üde bájában nyiltak. Széles mellének hosszu, mély lélekezése összevegyült a keblén nyugvó Mici galamb-pihegésével; Mici pedig oly nyugodtan, a jogos birtoklás oly édes, biztos érzetével pihent ott, mintha e hely volna az ő természetszerű otthona, menedéke, fészke, s csakugyan olyan madárszerű volt ez a kis leány, mintha csak az első napsugárra várna, hogy megrázogassa pelyhes szárnyacskáit, s tollázkodva, csiripelve fölröppenjen valamely zöld ágra.

Talán meg is tette volna, de hát mégis másként történt.

Egyszerre az eget aranszegélyzetű rózsás felhők borították, biborfény özönlött az egész vidékre, s mintegy varázsszóra fölrezenent az egész természet, megrezdült, megmozdult, megelevenült minden fűszál, minden

ág, minden viráglevél; fent és alant pezsgő élet támadt, s lőn olyan harmatcsillogás, virágillatozás, szellősohajtság, bogárzsongás, madárrebbenés, csevegés és csicsergés, hogy Jancsika ámultan emelkedett fel fekvőhelyéről, s a még mindig alvó, könnyü, hullatag kis Mici, e hirtelen mozdulatára, kebléről a vánkosra hanyatlott. Jancsika ijedten hajolt le hozzá, s aggodalmasan tekintett az édes, szendergő kis arczra; s a mint így nézte, nézte, hát hogy s hogy nem, egyszerre csak eszébe jutott az a rózsalugasban alvó kis királykisasszony, a rózsaszinruhás, gyöngyvirágkoszorus Lucinda, kit egykor az a gonosz Alcindor nem akart csókkal fölkelteni. Milyen bohó fiu lehetett ő akkor! De hisz az oly régen volt, talán igaz sem volt. A mint így tünődött, tépelődött magában, távolról a legelőre induló lovász-gyerekek dalolása hangzott:

«Nem anyától lettél,
Rózsafán termettél,
Piros pünkösd napján
Hajnalban születél.»

E percben Mici hirtelen fölébredt, de most nem csak úgy «maga jószántából».

«csók nélkül», oh, nem! most is ott égett az még piruló orcáján, s meg kell vallani, hogy ő most is olyan bájosan tudott fölébredni, mint királyleány korában, most is olyan álmodozva, tétovázva tekintett körül, s csaknem azt rebegte: «Mi volt ez? egy szemfényvesztés?» Mert most hát valósággal előtte állt a regebeli királyfi, a deli Alcindor, s e szép idegen és mégis oly ismerős jelenség valóban az ő álmos, unalmas, balga, kedves, régi Jancsikája volna?

De mi is tündökölt az ifju szemében, mi sugárzott arcán, mi rezgett hangjában, a mint most odahajolva Mici lángoló arcához, a távolban elhangzó dalt folytatá:

«Ha orcád rózsái
 Enyimek volnának,
 Égő szívem mellé
 Tűzném bokrétának.»

Es mi lelhetette Micit, midőn szemei egyszerre úgy fénylettek, úgy csillogtak a harmattól, mint künn a kék hajnalka kelyhe, s arcát Jancsika keblére rejtve, esdekelve suttogá:

— Siess vissza hozzám!

Mind e jelek a csodás, az örökszép napnak közeledtét hirdették; égen, földön s e

két gyermek arcán ott tündöklött rózsás fényben e nap hajnala.

Hogy mi lett a vége? — Arról a visszatérő fecske nem dalol, mert ő a telet nem várja be soha, s az én hazafelé szálló gondolatom csak egy tavaszt, csak egy hajnalt akart visszavarázsolni. Azt ugy is tudjuk mindannyian, hogy minden tavaszt hervadás, minden hajnalt éj követ; de csak egy évre, csak egy életre nem virul több tavasz, s habár «egy napnak nincs két hajnala» s «a szív csak egyszer szeret,» azért a tavasz, a hajnal, az ifjuság, a szerelem mindig újra és örökre élnek :

«Keine Schwalbe bringt, keine Schwalbe bringt

Dir zurück wonach du weinst, —

Doch die Schwalbe singt, doch die Schwalbe singt

Im Dorf wie einst!

S azért mikor a fecske visszatér, szállj vele te is hazafelé vágyó gondolatom! Keressd fel az édes-kedves otthont, a kisdéd falut, a magányos házat, virágos kis kertet, s ha félig nyílt, hajnaltól piruló, harmatos rózsát látsz: üdvözöld nevemben!

A NAGYMAMA KUKULÁJA

Aus der Jugendzeit, aus der Jugendzeit,
Klingt ein Lied mir immerdar;
O wie liegt so weit, o wie liegt so weit
Was mein einst war!

O du Heimatflur, o du Heimatflur,
Lass zu deinem heiligen Raum
Mich noch einmal nur, mich noch einmal nur,
Entfliehn im Traum!

RÜCKERT.

NE nevessetek! csak várjátok ki a végét,
majd meglátjuk, melyikünk nevet utó-
jára! Gondoljatok vissza, rég elmúlt időkre,
a szülői házra, a régi szobákra, butorokra,
cselédekre, állatokra, nem jut-e eszetekbe
valamely sajtószerű szó, egy furcsa elneve-
zés, mely e letűnt napok képeivel, tárgyai-
val, eseményeivel összefüggésben áll, mely
más előtt idegenszerű, érthetetlen, talán ne-
vetséges, míg tinéktek olyan édes ismerős,
mint egy gyermekkori imádság, mint egy
kedves, régen hallott dallam, mely szemek-
tekbe könyvet, ajkatokra mosolyt csal, szive-
teket édes melegséggel járja át, s melyre

eszetekbe jut a dada meséje, anyátok csókja s mindaz a sok napsugár, erdőillat, rigóhang, játszótárs, képes könyv, mézes kalács és karácsony fény, mit egy szóval gyermekornak nevezünk.

Ugy-e nincs köztetek olyan szegény, a ki szive mélyén egy ilyen bűbajos szóra ne találna?!

Ilyen szó nekem a «kukula». Egyszerre tanultam a «mama», »papa», «dada» szókkal s e négy szót egyenlő gondtalan, öntudatlan szeretettel mondtam ki, jelentőségükről csak annyit tudva, hogy a «mama» az, a ki minden reggel csókkal ébreszt, és minden este csókkal altat el; a «papa» az, ki Olaszországból eleven kis lovat, tarka selyemkendőt s déli gyümölcsöt hoz; a «dada» az, a ki egész nap dalol és mesél; a «kukula» pedig az, a mi a nagymama fején tornyosodik, s habár néha, mikor igen jókedvű, feljebb tolja, néha lejjebb huzza s ha nagyon haragos, végkép le is dobja, mégis a fejéhez tartozik; nem haj, de nem is ruhadarab, hanem élő, érző, kiegészítő rész, és én később sem tudtam elhinni, sőt tulajdonképen még

most sem hiszem igazán, hogy nem volt az egyéb, mint egy a latin cuculus után elnevezett, kívül-belől nehéz fekete atlaszból készült rengeteg meleg főkötő, melyet a nagymama éjjel-nappal viselt, mint egyedüli óvszert határtalanul kínos főfájás ellen, mely persze időnkint a kukula daczára is megjelent s az egyedüli testi baj volt, melyben ő megáldott hosszú életén át valaha szenvedett.

Láttam ugyan, hogy éjjelre, nappalra, hétköznapra, ünnepre és látogatóra különféle kukulák vannak a fején, de én azt hittem, hogy ez ugy történik, mikint anyám s a sok néni is mind különböző módon rendezik hajukat minden alkalomra.

És ti ezt értenétek, ha láttátok volna e csodaszerű, eleven, életmeleg kukulát! Nincs szem, mely kifejezőbb, nincs ajk, mely beszédesb, nincs arcjáték, mely oly sokat mondó volna! Láttátok volna csak, miként mosolygott, haragudott, helyeselt, kárhoztott, kétkedett, határozott, biztatott, sujtott, örült és búsult!

Enyelgő bólintása, mint a napfény, bevi-

lágította az egész helységet; felderült arra a legmogorvább arcz, a legsötétebb búbánat, fenyegetése rettegésbe ejtette az egész falut, az egész családot, rokonságot, ismeretséget, kivéve a «braziliai koronát» és a «ragyogó brilliantot», a hogy a nagymama két gyémántos kis unokáját nevezni szokta. Oh, szép idő, oh, áldott nagymama!

Én mind e varázshatalmat a kukulának tulajdonítottam, nem azoknak a hatalmas, ragyogó fényű szemeknek, melyek mint az ég, melynek színét viselték, napsugárral s villámokkal rendelkeztek; számomra azonban nem birtak egyébbel, derűnél és mosolygásnál.

Ha éjjel valamely nehéz álomból felrezenve, álmos szemmel felpislantottam, mit láttam ágyam fölé hajolva? a nagymama kukuláját, s mintegy igézetre eltűnt az éjnek minden réme s oly édes biztonsággal szenderegtem tovább, mintha esti imádságom minden őrangyalát láttam volna örködni felettem. Ha betegségemben láztól gyötörve felriadtam, a nagymama kukulája aggódalmasan és mégis biztatólag integetett felém,

s lázas, zavart gondolataimban enyhítőn összeolvadt jéghideg borogatással, üdítő mandolatejjel, kedves ízű hűsítő meggy-kompóttal s vidám enyelgő suttogással, melynek egyes szavait nem értettem, de értelmét szívem boldog megnyugvással érezte át, s akkor enyhe lett körülöttem a lég, üterem nyugodt, lélekzetem csendes s megszűnt minden láz, babona és gonosz szemverés.

Midőn hajnalhasadtakor az első álomszerű madár-csicsergés, vagy a nap közeledtének sejtelve felébresztett, árnyként láttam ellebbenni a nagymama kukuláját, s akkor tudtam, hogy ágyam mellett a kis széken van most valami számomra: fedeles kosárkában gyönyörű gyümölcs, vagy kicsi nyul, hófehér cicza, vagy galamb, talán ép most kikelt pelyhes ruczácska, vagy harmatos virágbokréta, s ha egyéb nem, hát egy piczi, meleg, jóillatu barnapirosra sült «pompos».

Mikor beszélni tanultam, elég volt a nagymama kukulájának csak egy kicsi csúcsát megpillantanom, hogy kezeimet összecsapkodva, örömtelten kiáltozzam: «kávé,

kávél!» — s mikor köztem s a gyermekkor közt már sok, sok letűnt év, bemohosodott sirhalom, elsirt köny, átszenvedt gyöttelelem, küzdés és lemondás árnya borongott, mikor már tudtam, hogy a mindenhatónak vélt kukula nem tudta minden bajtól, bútól megóvni a bálványozott kis unokákat s magát a szeretett drága főt sem, melyet védőn takart, látása akkor sem vesztette el rám nézve bűvös hatását, mindig újra visszahelyezett a dajkamesék világába, anyám ölébe s az egész elveszett paradicsomba; felidézte gyermekkorom minden pünkösdi rózsáját, husvétii kalácsát, karácsonyfáját, leánykorom gyöngyvirágos, ibolyaillatos, rózsakoszorus, csaloganydalos, harmattól fénylő tavaszát, s minden testi lelki bajban, szenvedésben, veszélyben a segély, vigasz, gyógyulás és megszabadulás érzetét ébreszté szivemben. S így hatott az egész falu, az egész vidék népére; selymének fényes feketességét, felmagasadó csúcsát már messziről észrevették az utczán, a rendes délutáni körut alkalmával, s mindenki tudta, hogy most az az áldott kukulás fő betekint min-

den házhoz, a hol bölcső reng, a hol koporsó gyászoskodik, a hol sziv fáj, a hol beteg szenved, a hol házastársak perlekednek, a hol kegyetlen szülő vagy hálátlan gyermek zavarja a házi tűzhely csendes boldogságát; betekint mindenhová, hozva a részvét mosolyát és a részvét könyét, hozva tanácsot, bátoritást, biztatást, békitést; de fenytést is megrögzött makacsság esetében s azt mondják, hogy néha némely házból igen gyanús csattanást is lehetett hallani; sőt rossz nyelvek azt is suttogták, hogy egyszer még Trimmel Hanesz a sváb helység deli birájának házából is ilyesmi hallatszott a következő szavak kíséretében: «Wart' du Kujon, majd megtanitalak én a tizparancsolatra», — pedig éppen akkor nem volt más otthon, mint maga a biró s kilenczven éves öreg apja, ki még nagyanyámat, mint kis gyermeket karjain hordozta s kinek minden reggel saját hires kávéjából s még hiresebb kenyéréből küldött, melyet mint mondani szokta, «saját uri kezeivel» sütött s kinek unokáit s dédunokáit is a nagymama tartotta keresztvizre, a most már öles nagyságu tekintélyes birót

is. A fenn említett esetet azonban máig is némi homály fedi, mert ha szó volt róla, a nagymama csak hamiskásan mosolygott a még hamisabban sunnyogó kukula alatt; de annyi bizonyos, hogy e perctől fogva a jószivű, de kissé házsártos biró gazda nem feledte el többé a tizparancsolatot, s agg nagyapját egy tiszteletlen szóval sem illette soha.

Éjjelenkint nem az éjjeli örökben bizott a falu népe, nem azoktól tartott, a ki rossz járatban volt; — megnyugvással s rettegéssel tudta mindegyik, hogy minden éjjel nehányszor, hol egyik, hol másik ablaknál megjelen az örökdő kukula, figyelve, észlelve és kémlelőzve. Sokszor láttam álmoságom fátyolán át, miként bólíntgat s hajlong jobbra balra a holdvilágította ablakoknál, s alóla halkán dünnyögött szavak hatottak hozzám:

— Hm, hm, mit érezhet a Bucholzék vén bundása, hogy olyan szokatlanul ugat! Ugyan miért ég Lohr Ádáméknál a mécs, talán rosszabbul van az a szegény öreg Grét! Nini, ott Reichert Fülöp megy a vén Almán-

néval, tudtam, hogy már nem viszi sokáig az Annmarie, pedig az egész asszony még csak gyertyaszentelőre lesz tizenhat esztendő.

Erre aztán hirtelen eltűnt a kukula, s pár percze rá megcsendült az udvaron az a hatalmas ezüst csengésű hang, mely még a falu végén lakó kis-malomi molnárt is megriasztotta, ha udvarunkból egész erővel rákiáltott: «kismalomi molnár! tüstént küldd el a buzalisztemet.»

Megcsendült tehát, de most csak mérsékelt az ismert kedves hang: «Sztrázsák! menjen egyik, kerülje meg a vén Bucholz háza táját, aztán nézzen be Lohrékhoz, nincs-e baj? Reichert Fülöpnél szóljon be a konyhába, de csendesén ám, hogy üzenjék meg tüstént, ha ott valami előadja magát, vagy szerencsésen vége lesz mindennek, majd akkorra készen tartom a levest és herbatét.»

De néha a kukula alól a szelid éjjeli magánbeszéd helyett oly harsány fenyegető «megállj» hangzott, mint a végítélet trombitája. «Megállj te kis Pap Jóska! megállj,

te haramia! fordítsd meg csak tüstént a szekered rudját; ismerem én azt a bükkfát, az én erdőmből loptad te azt. Jól van, fiam, most hát viszed és lerakod annak az élhetetlen Wilhelm szabónak az udvarán, holnap aztán fel is vágod neki, mind egy szál-
lig; tegnap betegedett le a felesége, azt az istenadta kis Blümeléjét meg már hat hete, hogy a hideg leli. Pusztulj! ugyanis sok van már a rovásodon.»

Egy alázatos «igenis, nagyságos asszonyom» — és a kocsi szégyenkedve eldöcögött, de még utolérték e vigasztaló szavak: «no, ha olyan nagyon fázol, te semmirekellő, hát holnapután vihetsz magadnak a csicsali erdőről egy kocsi ágat».

Wilhelm szabónak is hangzott egyszer a kukula alól egy ilyen éjjeli szózat. Ő ugyanis nagyanyám egyik kisebb házában «bérben» lakott, azaz évenként bizonyos számú baba-ruhát varrt házbér fejében, azonban egyszer már ugy eladósodott a gyámoltalan ember, hogy családjával együtt nagy titokban szökni készült. De létezett-e a faluban titok a nagy-mama előtt?

Egy hideg téli éjszakán, a kukula éjjeli őrjárata alkalmával, Wilhelm szabó szobájában nagy világosság volt. A nagymama sem vette tréfára a dolgot, felrántotta az ablakot, mert ő meghűlést nem ismert, ha kukulája a fejében volt, — s a csendes szenderben nyugvó falun átcsengett tiszta, erőteljes hangja:

— Te, Wilhelm szabó! ha most akartok szökni, hát várjatok csak egy kissé, van a kályha vállán forró kávé, majd átküldöm a feleségednek, meg annak a nyomorult Blümelének.

Igy láttam én és az egész falu télenyáron, éjjel-nappal, jóban-roszban hosszú évek során át az áldásos kukulát. Vigan emelkedett ki a lakodalmas nép ujjongó tarka csoportjából; bánkódva hajolt a nyitott sir fölé a temetőben. Buzdítón, parancsolólag magasodott fel tűzvész idején a jajveszéklő tömeg közül, s minden veszélyben, csapásban, szerencsétlenségben rajta függött várva, remélve, bizva minden szem és minden szív.

Egy őszi vasárnap alkonyán, épen a nagy-

kertben lilést futottunk, midőn egyszerre csak megpillantom a nagymama kukuláját, a mint rendkívüli gyorsasággal a kapun kisurran. Persze rögtön rohantam le a kertből, kiabálva, hogy hová megy nélkülem a nagymama?

— Az öreg Böröndi leesett a «Csillagó»-ban a nagy almafáról, azt mondják haldoklik s a nagymamát kívánja látni.

Én szó nélkül utána szaladtam, de ő nem vett észre; oly sietve ment, hogy fúrge gyermek-lábammal alig birtam utólélni, így aztán csakhamar elértük a Csillagót, egy gyönyörű fekvésű kis szőlőhegyet, mindjárt a falu végén, a hol a világ legédesb szőlője, legzamatosb gyümölcse terem, a hol a legtöbb dalos madár fészkel, a legszindúsabb vadvirág, a legbujább, legüdébb fű nő, hol a legbársonyosb pázsiton a legvidámabb tücsök sereg ugrál, s este a legfényesebb szentjános-bogárkák egész kis világa tündököl.

Oh, kedves Csillagó! legyen megáldva minden egy fűszálad, bokraidnak minden sarjadozó galyacskája; kegyetlen kéz, raga-

dozó állat ne zavarja soha madárfészkeidnek békés boldogságát, a legüditőbb harmat szálljon vadvirágaidra, szélvész, záporosó kimélje meg fáid lombjait, s a vándor, ki árnyaidban enyhet keresve elszenderül, álmodjék szép fényes álmot két ujjongó, repkedő boldog gyermekleányról s egy áldott anyáról, álmodja meg a mi gyermekkorunk tündér-regéjét s a nagymama kukulájának legendáját.

Most azonban némán, borzongva, szorongó szívvvel lépdeltem a nagymama után, mert tudtam, hogy az öreg Böröndi, a ki most a kedves Csillagónkban a pompás nagy almafa alatt haldoklik, az a rut, zordtekinetű vén ember, a ki olyan nagy, mint a mesebeli óriás, a ki fiatal korában még zsvány is volt s most a falu végén a félig bedőlt «kanász-ház»-ban lakik, s úgy él, hogy kukoriczát, burgonyát és gyümölcsöt lop. A nagymama minden vasárnap küldött neki meleg ételt s minden nagy ünnepen pecsenyét, kalácsot, husvétkor szenteltet is, s olyankor mindig azt szokta mondani: «Hadd legyen része az isten-áldásban annak

a vén bűnösnek is, hadd jusson az eszébe a jó isten kegyelme s hogy Krisztus urunk ő érte is született, meghalt és feltámadott.»

De ha néha bejött udvarunkba s mi éppen künn voltunk, már messziről rákiáltott: Jól van jól, Böröndi, csak ne beszélj az unokáimmal! Kis nyulat hoztál nekik? no, köszönöm, majd imádkoznak érted a lelkeim. Hanem te már megint egészen a sátánnak adod magadat, vén semmirekellő, ugye megloptad annak a szegény özvegy Christiánnénak a kis gyümölcsösét, pedig tudod, hogy én tőlem kapsz mindig, a mire szükséged van; de talán magad sem tehetsz róla, s ha már a véredben van, hát isten neki, menj inkább a Csillagómba, ott az ut mellett abból az igen nagy viz-izű körtéből, meg abból az édes almából lophatsz, de a bőralmához hozzá ne nyulj, mert azt a picziny kisasszony nagyon szereti.

A picziny kisasszony én voltam, a bőralmafa pedig az volt, a mely alatt most látszólag élettelenül elterülve feküdt a vén Böröndi óriás alakja.

A szöllőpásztor hallotta meg a jajgatást,

szünet nélkül vizért, papért s nagyanyámért kiáltozott. A pásztor a fiát vizért, leányát nagyanyámért küldte, maga pedig ott maradt a szerencsétlennél, kinek látszólag ép volt minden tagja, de mint később az orvosi vizsgálatból kitűnt, hátgerincze szenvedett halálos sérülést.

Mikor odaértünk, arczára már a halál árnyai borultak, de szemében olyan vad kétségbeesés égett, minőt soha nem láttam többé életemben.

— Nagyon szenvedsz ugy-e, te szerencsétlen vén ember? szólt nagyanyám, egy csomag szénát helyezve a beteg feje alá, s azok a tisztaságra oly tulságosan kényes kezek, melyek még a frisen szedett cseresznyét sem érintették, mig pár korsó «kiskuti vízzel» leöntözve nem volt, most gyengéden és biztosan emelték fel a nagy bozontos fejet, mely már évek óta nem láthatott fésűt.

— Nagyságos asszonyom, ne hagyjon gyónás nélkül meghalni! Nem fáj semmim, de érzem, hogy mindjárt meghalok.

— Nono! csak várj azzal még egy kissé!

Egyik kocsim a papért ment, a másik meg mindjárt hozza a doktort s azon majd beszállitunk, jó ágyba fektetünk és meggyógyitunk; de most aztán már istenhez kell ám térned! Ugy-e ezt megígéred nekem?

— Késő most már a megtérés! De ha meggyónok a papnak mindent, akkor talán megbocsát az isten még nekem is.

— Pap nélkül is megbocsát az isten, csak igaz megbánással, töredelmes szívvvel fordulj hozzá, és míg a pap jön, imádkozom veled.

Nagyanyám letérdelt a haldokló mellé; látta, hogy azt a pap már nem találhatja életben, s imádkozott vele oly megindító áhitattal, oly szivreható buzgósággal, hogy a durva szöllőpásztor levette a kalapját s tétet hajtott a halál és a valódi szívjóság kettős méltósága előtt, én pedig már régen a harmatos fűre leborulva keservesen zokogtam.

Az alkonyatból este lett, egyik csillag a másik után tűnt fel az égen, s épen midőn a falunk kis harangja esti imára csendült, az

almafa lombján ezüst fény derengett át: a szelid hold áldó, békitő világa.

A beteg ember fuldokolva nyögött:

— Nagyságos asszony, meg tud-e bocsátani az isten minden vétket?

— Az isten mindent megbocsát. Szent fia a mi bűneinkért halt meg a keresztfán.

S aztán nagyanyám egyszerre egészen lehajolt a haldoklóhoz, s halk, átható hangon szólt:

— Tudom, hogy loptál, raboltál, Böröndi István! de tudtommal nem bántalmaztál senkit s nem kegyetlenkedtél soha. Hiszem, hogy a jó isten talán nem is ügyel olyan nagyon arra, hogy az a pár sertés s az a néhány birka Péteré vagy Pálé volt-e: — azt pedig sohasem hittem, hogy a szóládi embert te ölted volna meg.

Nagyanyám akadozva s nehéz aggodalom hangján mondta ez utósó szavakat.

A beteg melle görcsös fuldoklásban emelkedett, s elkékült ajkai kinosan, esdeklőn rebegték:

— De hátha igaz volna, nagyságos asszonyom, hátha igaz volna.

Nagyanyám elszörnyedve tántorodott vissza, hirtelen mozdulattal felemelkedett, elfordult s néhány lépést tett, mintha távozni akarna.

A haldokló kétségbeesetten feljajdult:

— Nem én tettem, többen voltunk, — vásárról jöttünk — bor volt a fejünkben — nem akarta, hogy kocsijára felkapaszkodjunk, s aztán lelöktük, én-e vagy más, nem tudom, — a hid alá esett és meghalt; — a pénzéhez én nem nyultam; — ne menjen el, ne hagyjon így meghalni, — hát majd az Isten is csak így bocsát meg!

Nagyanyám már ott térdelt újra; a diszes fényes selyem kukula alázatosan oda hajolt a bűnös ember bozontos fejére. A nagymama nemes, tiszta kezét áldón tette a hidegveritékes homlokra s felindulástól reszkető hangon szólt:

— Ne hasonlitsd a nagy erős Istent egy ilyen nyomorult gyarló emberhez, mint én vagyok. Ha születésünkkor kicseréltek volna bennünket, melyikünk volna most a jobb uton, ki tudja? Ne félj, nem hagylok el, itt most az én helyem. Szivemből szánlak és

szerelek, mint embertársamat, s míg csak élek, imádkozni fogok értted. És most irgalmas isten, tekints le örök jószággal eltévedt gyermekedre s fogadd vissza újra a te kegyelmedbe. Hagyd el porhüvelyedet békességben, szegény, elgyötrött, megtévedt lélek; térj vissza uradhoz, istenedhez, a ki megbocsátotta neked a te vétkeidet!

Mikor a pap és doktor megérkeztek, a szelid holdfény már csak egy csendes halott békés arczát világította meg.

Hazatérve, a nagymama kakukfüves fürdőt készített számomra, narancsvirág-theát itatott velem, s este olyan vig, bohókás meséket mondott, hogy még álmomban is nevettem felettök.

Pár hét múlva azonban, midőn az esetet már-már feledni kezdtem, lefekvéskor, csóközben fülünkbe sugta: «imádkozzatok az öreg Böröndiért!»

A forradalomban is jutott egy kis szerep a kukulának. Jelentéktelen eset volt az egész, de a világtól s eseményeitől félreeső csendes kis falunkban s előttünk oly megrendítő, hogy az egész forradalomból, melyet

én csak később a történelemből tanultam részletesen ismerni, ez maradt meg legélénkebben emlékemben.

A Jellasics berontása s a népfölkelés napjaiban történt. Nagyanyám — ne ítéljétek meg, ismerjétek s szeressétek gyengeségeivel együtt, — egyáltalán nem tudott kibékülni az «arany szabadság»-gal, s boszszankodott, hogy szegény békés németjeit a legnagyobb dologidőben fegyver nélkül, erőszakkal hajtják az ágyuk elé. De azért a népet biztatta, vigasztalta, hogy: «hiszen itthon marad az Altmutter, majd gondját viseli az embernek, jószágnak s a mig ő él, nem lesznek elhagyatva a betegek, öregek és gyermekek».

A végső perczekig meglehetősen csendben is ment minden, de midőn eljött az indulás órája, s a sok anya, feleség s gyermek, mind hangosan sirt és jajgatott, akkor nagyanyám még egyszer megtört hangon odakiáltott a távozóknak: «Mit Gott, Kinder!» s aztán, hogy velök együtt ne jajgasson ő is, hálószobája felé sietett, haragosan ránk fordulva: «Netek most az arany szabadság!

de így van, ha holmi prókátorok avatkoznak az ország dolgába!» Aztán magára zárta az ajtót, azt mondva, hogy megjött a főfájása s aludni akar, — mi azonban jól hallottuk elfojtott zokogását.

Sirva álltunk mi is az ablaknál s a gyászos sereg láttára minden lelkesülés kihűlt szivünkből.

Az asszonyok kezeiket tördelve, siránkozva, kiabálva futottak férjük, fiuk után, akik felbőszülve övéik kétségbeesésén, vad szitkokra, dühös átkozódásokra fakadtak s fenyegetőzve ordították: «Ha minket a mézárszékre hajtanak, hát jöjjön az ur is mind, a hány van, örege, apraja».

El is ment mind, kivéve a már hónapok óta betegeskedő Imre bátyánkat, a nagymama különösen kedvelt sógorát. De ki is tudta volna oda képzelni a tudományoknak élő, gyengéd-alkatásu, finom embert, ki képei, szobrai s exotikus virágai közt tölté életét, e durva fegyelmezetlen, kaszákkal fegyverzett, káromkodó tömeg közé?

Mikor a csapat már elvonult s lármája csak tompa morajkint hangzott a távolból,

egyszerre jajveszéklő embert láttunk a hidon át házunk felé rohanni s csakhamar az udvarról hangzott be hozzánk rémkiáltása:

— Nagyságos asszony! megölik az Imre uraságot!

— Megbolondultál, Lénárd! — sikoltott nagyanyám a hálósobából, s egy másodperc alatt künn termett a kukula, vést jóslón, szokatlan magasságra tornyosulva.

— Mit beszélsz, te esztelen vén ember? teszed le azt a korsót! majd még teveled is én vesződöm: ha tüdőgyuladást kapsz!

De Lénárd, a régi jóhűséges jobbágy, újra kifelé rohant már, visszakiáltozva:

— Menjünk nagyságos asszonyom, az a nekivadult Luchs Jakab bujában leitta magát és ráfogta a puskát az uraságra.

A nagymamának sem kellett több; ő is künn volt már a kapun; mi pedig rohantunk utána, mind ahányan voltunk, mert meghalni nekünk akkor csak annyi volt, mint a semmi, együtt élni, halni volt előttünk minden.

Repültünk hát valamennyien a szeretett Imre bácsi szép, árnyas fák, ritka virágok közt ékeskedő háza felé.

De hol voltak most a szegény kedves virágok? Letaposva, elgázolva haldokoltak a tomboló nép lábai alatt, mely ellepte az egész udvart s éktelen orditással lökösödött, tola-
kodott a ház körül.

Egyszerre a vad üvöltésen keresztül egy kiáltás hangzott, oly hatalmas, parancsoló, fenyegető és sujtó, hogy a bősztömeg, mintha villám csapott volna közibe, elnémult, s hamarjában olyan csend lett, mint Jézus szavára a háborgó tengeren. És feltűnt a jól ismert kukula, de oly széditő gyorsasággal, oly rettentő, megsemmisítő haraggal, s alóla az az érczsengésű hang egész erejének oly lesujtó hatalmával harsogott: «Megálljatok, zshiványok!» hogy e látvány, e hang elől egyszerre kitért minden halandó, elnémult minden ajk, megfélemltet minden szív.

A veranda egyik folyondárral befutott oszlopához támaszkodva állt Imre bácsi. Egyik karja a szokott kecssteljes nonchalanceszal fogta át az oszlopot s kicsi hófehér kezének finom ujjai a folyondár sötétzöld leveleivel játszadoztak. Arcza halvány és

nyugodt volt, s aczélkék szeme fagyasztó hidegséggel tekintett egy hórihorgas hadonázó emberre, ki egy régi, rozsdás, de azért e perczben nem kevésbé veszélyes puskával feléje czélozva csak pár lépésnyi távolságban állt tőle s vérben forgó szemmel dühödten ordított:

— Eljössz te is, ha minket elhurczolnak, eljössz te is, vagy itt e helyen agyonlőlek!

— Megállj, haramia! — s a nagymama egyszerre ott termett a vadállatkint tajtékzó ember előtt s megragadta az öldöklő fegyvert.

De a felbőszült német a gyengék s gyávák vak, fékezhetlen, esztelen dühével rántotta azt ki kezéből s rekedten kiáltott:

— Menjen előlem most minden ember; halálfia lesz a ki elém áll, ha anyám volna is!

— Lőjj hát, gyilkos! — s nagyanyám ott állt oly közel az őrzöngöhöz, hogy a puska vége épen mellét érte, azt a drága mellet, mely a mi édes nyugvó helyünk, a mi egyetlen menedékünk volt az élet minden vészében, s melyen mi mellettünk

elfért még oly sok árva, elhagyott és szenvedő.

— Lőjj hát gyilkos, ugy is felakasztanak téged most már, mert rabló-gyilkos módon törtél ez én édes véremre! Ölj meg csak engem, legalább nem lesz senki, a ki gondját viselje kilencz porontyodnak, elveszhetnek a kerítés mellett; jobb is ha elvesznek, hogy fajodból ne maradjon egy se! Ölj meg, ugy kell nekem, megérdemlem én azt, miért ápoltalak fel, te nyomorult féreg, mikor most tizenkét esztendeje a kolerában haldokoltál s mikor kis gyermekkorodban himlőben feküdtél, utána még ó-borban is fürösztettelek, mert szegény becsületes anyád nálunk nevelődött s te egyetlen gyermeke voltál. Szegény Léni! tudom megfordulsz te most a koporsódban!

A puska már régen ott hevert a földön, s a bőszt vitézből nem maradt egyéb, mint egy zokogó, remegő, kezeit tördelő ember, ki esdekelve siránkozott:

— Tudom, hogy megérdemlem én az akasztófát, de ne tegyék azt a gyalázatot az én tisztességes nemzetségemen, ugy is

megöl engem a rácz vagy a horvát! Aztán ne hagyja el szegény árváimat, nagyságos asszonyom. Az a kis Willem olyan nagyon vézna, a Zoffeltye meg még jární sem tud.

— Hallgass, oktondi! — rivalt rá nagyanyám, a kukulát hirtelen könyező szemére huzva, — takarodjál haza s aludd ki magadat részeg himpellér. Hiszen most jut eszembe, hogy mióta meghimlőztél, süket vagy te mind a két füledre; majd magam átrándulok holnap hajnalban Szemesre és beszélek az őrnagyokkal; és most ti többiek «rechts um kehrt euch! — marsch! für König und Vaterland!»

— Hoch unserm König! Hoch unserm Vaterland!» hangzott lelkesülten a felvilányzott nemzetörök ajkairól, és «Hoch unserer Altmutter!» harsogott búcsúzóra minden ajkról és minden szivből.

— No, Klári, ez a te kedves néped befizetett az én szegény virágaimnak!» — szólt Imre bácsi csendes gúnyos hangja.

— Hagyd el fiam, Imre! — felelt a nagymama könnyeit törölve, — ki tudja, hány

jön haza közülök, s a kik majd elmaradnak, azokat fel nem támaszthatjuk többé, mint a te virágaidat. Még ma átküldöm a Dunda cigányt, levelekkel Zichbe, Nágocsra és Ádándra, abból a sok üvegházból hamar helyreállítjuk a te károdát; — csak az egészségednek ne ártson a mérgeződés, édes gyermekem. Jer csak velem, majd besötétítem a vörös szobát, kis lányaim majd elaltatnak s mire felébredsz, készítek olyan finom francia kompótot czukorba főtt ananászszal, s jégbe hűtöm, ahogy te szereted.

Igy állt a kukula minden baj, veszély és sorscsapás közt erőteljesen, győzelmesen, rendületlenül. Pedig fényes, lágy selyme sok nehéz gondot, kinos aggodalmat, gyötrő gondolatot takart.

Láttam keserves bubánatban anyánk korporsójára borulva, de csakhamar fölemelkedett újra, s alóla felénk sugárzott könytől, szeretettől, áldástól ragyogva az a fényes szempár, életünk e kedves két vezércsillaga, felénk hangzott a jóságos, erőteljes hang, e szavakat mondva: «Nyugodj békén, egyetlen szülöttem! élni fogok, míg gyermekeidnek

szükségük lesz rám!» s aztán még szólni akart valamit felőlünk, átadni akarta a drága koporsónak a mi búcsúcsókjainkat, végső istenhozzádunkat, de egy utolsó csók közben csak annyit tudott mondani: «Malvinád, Atalád!» s később határozottan állította, hogy e két névre oly derültté lett a kedves halott arcza, mint egy álmában mosolygó gyermeké, s mintegy önmagát vigasztalva, mindig azt szokta mondani: «Tudta a jó isten, hogy mit csinál, mikor én rám mérte azt a nagy csapást, szegény kis leányom úgy sem tudta volna elviselni az én haláloamat: de mitévő is lett volna a világon az a harmat-gyenge kis teremtés én nálam nélkül!»

Csak egyetlen egyszer láttam a nagymama kukuláját végkép megtörve, megsemmisülve, mondhatnám halva, — de hála az égnek, ez csak tetszhalál volt.

A «brazíliai korona», a «picziny kis-asszony», mert én míg a nagymama élt, az maradtam asszony koromban is, némán, halványan, haldokolva feküdt ágyában.

Mintegy messzé távolból s mindig távo-

labbról zavart hangok hatottak el hozzám, az élet elhaló moraja, földi bajok, szenvedélyek, fájdalmak előttem már-már értelmetlen zaja. Nővérem zokogása, férjem elkeseredett, Isten ellen zugolódó szavai, tanácskozó orvosok titokzatos, ünnepélyes, érthetetlen beszéde, s eközben valami halk dédelgetés, dudolgatás s egy gyenge siró gyermekhang, a legpiczinykébb kis kisasszonynak, az én gyermekemnek hangja. De mindez már nem hatott meg engem. Ugy éreztem, mintha valamely ár mind távolabb s távolabb sodorna, part vagy örvény felé, mindegy volt nekem, olyan érzéstelen, erőtelen és fáradt voltam, oly jól esett így akarat, hozzájárulás és ellenszegülés nélkül, aléltan, öntudatlan, mivel sem törődve, mit sem szeretve, bánva vagy kívánva, sodortatni, ragadtatni a megsemmisülés felé.

Egyik orvos azt mondta épen: «Csak bármi által egy kis ellenállásra, egy kis akaratmefeszítésre, energiára lehetne ébreszteni, akkor még minden jót remélnék.»

— No, hiszen csak azt várd; — gondoltam magamban kárövendő gúnymosolylyal,

miközben erőtlén szemem akaratlanul, mint egy halotté, felnyilt, s bágyadt, tétova tekintetem valamely sajátságos, fényes, fekete tárgyra esett, mely mint egy nagy szárny-szegett madár, élet nélkül, elterülve hevert takarómon. A nagymama kukulája volt, de jó ég! minő állapotban! lankadtan, erőfogyottan, aléltan, megsemmisülve, meghalva! Soha nem láttam ennél szomorúbbat! Soha nem láttam a reménytelen gyötrelemnek ily megrázó képét! E látványra egész valómban megrendültem, s minden erőmet összeszedve, nagyra kinyitottam kereső szememet s megtaláltam a nagymamát; ott térdelt ágyam előtt, fejéről leesett a védő kukula, csodaszzerű barna haja leomlott a földig, — soha nem látott zord, fenyegető kifejezéssel emelte fel arcját, azt a szép, nemes, jóságos arcot, melyet most ismerhetlenné tett a kétségbeesés, szeme elkeseredett szemrehányással tekintett ég felé, s görcsösen összeszorított ajkai alig érthetőn rebegték: «Isten, te azt nem teheted, te azt nem teheted!»

Mind a két kezemmel megragadtam most a mentő kukulát, szorítva tartottam, bele-

kapaszkodtam s éreztem, hogy már nem ragad többé az ár, hogy ezer édes kötelék, hogy ezer szeretett láncz fűz, csatol az élethez ismét, s hogy újra hévvel, vágygyal, szeretettel birni óhajtom a földi lét búval, bajjal járó, ismert, megszokott fájó boldogságát. Jótékony életmelegség járta át tagjaimat, szívemet, lelkemet; élni akartam s tudtam, hogy élni fogok. Eszembe jutott gyermekem, férjem, nővérem, Marina dajkám, Norma kutyám, a nagy kert, a Csillagó, a vadvirágos mező, a csillagos ég és minden, a mit szeretek. Örömkialtással akartam mindezt üdvözölni, de halkán csak ezt suttogtam: «Édes nagyanyám».

E szóra, mintha villanyütés érte volna, a nagymama felugrott, hirtelen, önkénytelen mozdulattal fejébe rántotta a feltámadt kukulát. Mindkét kezével visszaszoritva hatalmas mellébe a kitörő örömsikoltást, csak e két szót zokogta: «Braziliai koronám!» s aztán sirva, nevetve, imádkozva, istent áldva s önmagát kishitűségeért pirongatva, gyorsan, mint a gondolat, levette a forralóról a készen tartott tyuklevest, öntött belőle a régi ked-

ves kis ibolyás csészembe, kért, kínált, unszolt és megitatott, mint egy kis gyermeket, dédelgetett, csókolgatott, mint kicsi koromban, biztatott sok édes igérettel, hogy milyen jó piskóta tortát, milyen finom cukros perecet süt ő majd nekem, a mint a doktor megengedi, s hogy a nagy fehér cseresnyefához közel menni nem szabad ám senkinek, az egyik «árva gyermek» a kis Buger Jóska éjjel-nappal őrzí, míg én fel nem kelek, s hogy a «Cirmos» tehénnek mily gyönyörű zsemlyeszínű kis borja van, Ivánnak hívják, mert szent Iván napján született, majd felpántlikázzák s bevezetik hozzám ha erősebb leszek s hogy —

— Hja! hát mi így vagyunk? — szólalt meg egyszerre egy örömtelt, kedélyes hang, s régi kedves orvosunk: a jó Mittler barátságos arca mosolygott felém.

— Ej, ej, — folytatá ujjával fenyegetve, — hát úgy meg kellett ijeszteni a vén Mittler bácsit? Ilyeneket kell nekem megérni, hiszen csak tegnap volt, hogy a Lotti babán eret vágtunk s mustár-kováaszt kötöttünk torkára. . . .

Oh, hiszen mindez csak «tegnap» volt! Hiszen szívem még most is sebesebben dobog e tegnap örömétől, bánatától!

De tegnaptól máig a hajnalból éjjel, a tavaszról tél lesz; tegnaptól máig népek, birodalmak, koronák vesznek el; tegnaptól máig meghalnak a nővérek, gyermekek és a nagymamák!

Pedig hogyan öleltük, hogyan tartottuk vissza karjainkkal, hogyan marasztaltuk forró könnyel, édes szóval, szivszakadt esdekléssel, imádsággal!

Megtört szeme még mindig áldva mosolygott, halvány ajka még mindig vigasztalt, a kukula még mindig ott volt a fején.

Most intett, hogy vegyem le. Én a kezébe adtam, s ő szeretetteljesen megsimogatta a régi hű barátot s gyengéden a takaróra helyezé.

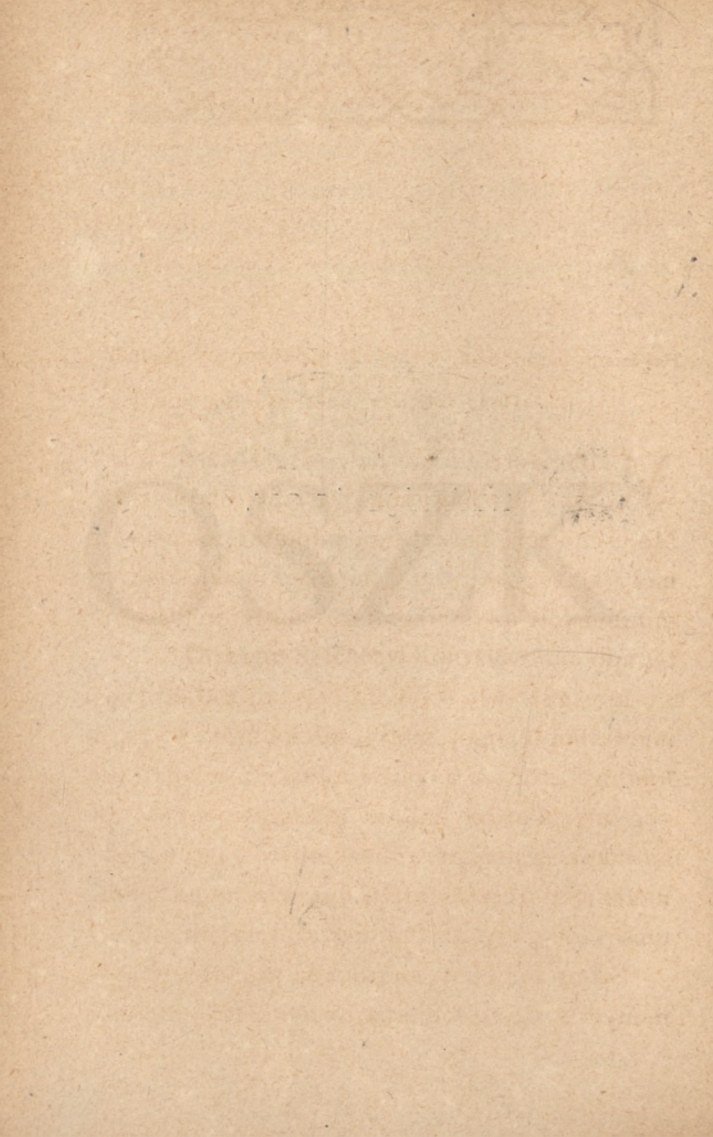
Aztán megfogta a mi kezeinket, odatette áldott fejére s halkán suttogá: «Igy hagyjatok aludni, majd felőletek álmodom».

Most már tudjátok, hogy mi a «kukula», s e szó most már nem idegen, nem nevetéses többé elóttetek.

Ugy-e előre megmondtam, hogy utójjára majd még én nevetek, ha nevetni lehetne, mikor szemünk, szivünk csordultig van könnyyel.

I.

Helverson báróné szül. Óváry Mártha Rónay Adorjánnak.

Budai indóház, junius 14. reggel 1/26-kor.

MEGSZÖKTEM Adorján, megszöktem tőletek. Ott hagytam Darwint majmaival, Moleschottot borzasztó halhatatlanságával, mely kétségbeejtőbb a megsemmisülésnél, és mindenelőtt az ön fagyasztó tekintetét, isten-tagadó mosolyát.

Levegőt kell szivnom, tiszta, valódi, hamisítatlan levegőt, mely csak a harmatos fű, a lombos erdő s a vadvirágos rét leheletével vegyül; akarom hallani a kasza pengését, a kakukot, s azokat a kezdetleges, egyhangú, mélabús parasztnótákat, miket a nép a mezei tücsöktől vagy az őszibogártól tanult el.

Szántóföldeket akarok látni, áldott, reménydús szántóföldeket, s a köztük elnyuló,

napsütötte országutat, mely elvezet — el a kéklő messzeségbe, — s rajta azokat a barnapiros arcú, ruganyos lépésű siető menyecskét, izmos karjaikon letakart kosárral, s a mi ezekben a kosarakban van, megizlelni akarom azt a jóízű kaszás-levet, s azt a szívesen adott madárlátta barna kenyeret.

Falura, falura megyek, s tudja-e hová, Adorján? Fivéréhez, az én jó Pálomhoz s szeretett Reginámhoz, tehát haza, a kedves régi házba, hol Reginával együtt éltük át mesésen szép gyermek éveinket, imádott nagyanyánknál, kinek unokái közül mi ketten voltunk kiválasztott kedvencei. Haza tehát, haza, a rég nélkülözött kedves otthonba, s ha majd künn leszek újra a szabadban, hegyenvölgyön túl, ha meglátom újra azt a bájos tündért, bűvös kék tükrével a Balatont, s felém intenek azok a délibábszerű ködfátyolos bércek, s aztán beérek az ismert kis faluba, s az a sok szőke fejű gyermek csengő hangon elkiáltja: «Dicsértessék az Ur Jézus Krisztus»; akkor én is szívdobogva, ujjongva velük kiáltom, akkor én is velük gyermekké leszek s enyim lesz újra a mennyeknek országa.

Ha én most az ön arcát láthatnám Adorján! Nevet-e vagy komolyan aggódik miattam?

Tudja-e, hogy Bettim is már hajlandó volt orvosért küldeni, midőn ma hajnal előtt felköltöttem s lázas siettséggel kiáltottam rá: «Falura megyünk Rónayékhoz! a hét órai vonattal indulunk, siess a csomagolással. Válaszd legegyszerűbb ruháimat, három fehér pongyolát, három moll ruhát színes szalagokkal, s még egy sűrű öltözéket esős napokra, de kék szalagcsokrokkal, hogy a felleg mögött ott legyen a kék ég gondolata.» Mit szól toilette-jeimhez Adorján? Hiába ölti a legsikerültebb Mephistó-arcot, nem látom, Dieu merci — nem látom.

Hát még olvasmányom! a biblia, Himfy szerelme, Virágregék, Kleist «Tavasza» és Schulze «Elbűvölt rózsája»!

Az ön számára pedig hátrahagyom Baccot, Machiavellit, La Rochefoucauld-t. Végrendeletileg önre hagyom továbbá minden tudományomat, és ezt a nagy várost cifra népségével, s az egész állatkertet khinai és indus tyukjaival s minden külországi ször-

nyetegeivel; én ezek helyett kedves, ismert, ó-divatú baromfiban gyönyörködöm majd, zöld mezőn legelő csendes kedélyü fehér teheneket látok, s csak napsugaraktól, illattól, szerelemtől leszek körülvéve.

Erdő hűsében gyöngyvirágot szedni, holdvilágnál furulyaszót hallgatni, elmerengni, álmodozni, ábrándozni akarok még egyszer, és mindezt a nélkül, hogy az ön gúnykacaját hallanám!

Isten önnel édes Adorján — a viszontlátásig, ha álmom véget ér . . .

Mártha.

II.

Sz . . . , junius 28.

Hasztalan minden, és én látom, hogy öntől nem szabadulhatok soha! Megszöktem, köd előttem, köd utánam — eltüntem! . . . három napig napsugárban fürödtem, harmatot ittam, röpkedtem, csicseregtem, kéjelegtem, fénytől, daltól, illattól részegültem, egyszerűen úgy éltem, mint kolibri az őserdőben, s ime az első esős nap gonosz géniuszom hatalmába üzött újra. Még csak ma hajnal-

ban is én ébresztettem föl a pacsirtát s napkeltekor már visszafelé jöttem a mezőről, kipirúlva, harmatosan, lihegve a vadvirágok terhe alatt; egy egész kis virágos rétet cipeltem haza, mit a méhek oly bátran körülzsongtak, mintha észre sem vennék, hogy én is ott vagyok a virágok között. Futva, lelkesedve, kacagva rohantam az istállók felé, — féltem, hogy elmulasztom a fejés idejét, — ott aztán lankadtan dőltem a felhalmozott fris, hűvös lóherre, a virágokat magam körül elhelyeztem, s epedve nyújtottam mindkét kezemet Betti felé, ki már hozta első reggelimet óriás pohárban, az édes, habzó, lágymeleg tejet.

És ilyen reggel után ki hitte volna, hogy én e napon még szárnyaszegetten, mint egy átázott lepke, dideregve üljek szobám legsötétebb zugában, s végre egy rengeteg karosszékbe temetve, cashmir sálókba burkolva egy csésze thea mellett önre gondoljak!

Hja!

«Mit des Geschickes Mächten
Ist kein ew'ger Bund zu flechten,
Und das Unglück schreitet schnell.»

Mindez olyan rögtön, minden előjel nélkül jött. Délután a nap igen gyanus módon felhő mögé rejtőzött, mintha látatlanul valami csinyt akarna elkövetni; erre a Balaton rögtön elsápadt, de kezdetben csak lágy sohajtással esdő kérdést susogva, később panaszkodva, nyögve, zokogva, végre kétségbeesett vad kacajba, őrjöngő jajgatásba törve ki, s felülről azonnal jött a felelet vilámlásban, mennydörgésben, felhőszakadásban. Mi pedig, t. i. a méhek, a pillangók, a madarak és én, ijedten menekültünk. Az én jó Reginám egész háznépével ide-oda futkosott, s kiabálva iparkodtak összeszedni a gyermekeket, csirkéket, kis pulykákat s apró libácskákát, én pedig elhagyatva, elfeledve az általános pusztulásban, szobámba vonultam, s a mint aztán ott ültem a hideg kandallónál, egyszerre csak azon vettem észre magamat, hogy honvágy lepett meg, előttem volt a kedves kis kék boudoir virágasztalaival s alacsony támlányaival, s aztán theaestéinkre gondoltam, s rögtön olyan sovárgó vágy kapott meg egy csésze illatozó, párologó thea után, hogy alig vártam, míg Betti el-

készíti, de egyszersmind iróeszközt is hozat-
tam, mert hát csak meg kell vallanom, az
előbb a kék boudoirban a támlányok s virág-
asztalok közt ön is ott volt Adorján, kijó-
zanult, unatkozó arcával, légvárákat rontó
mosolyával, bénító közönyösségével s mind-
ama szép tulajdonokkal végre, melyek miatt
ön életszükségeim közé tartozik; mert ugy,
miként a gourmand nem nélkülözheti a kavi-
árt, az osztrigát s a tengeri pókot, ugy nem
nélkülözhetem én az ön gúnyolódásait, gán-
csoskodásait, udvariatlanságát, egyszóval önt
egész kiállhatatlanságával. — Ez szellemi
inyencségem büntetése.

De ha már én nem szabadulhatok öntül,
hát én is üldözni fogom önt, kérlelhetlenül
üldözni leveleimmel; csendes magányát be-
lárom, a falu, erdő, mező s berek sok-
féle szép s nem szép hangjaival; pedans
rendü szobáját teleszórom színes kavicscsal,
fényes kagylóval, kakukfűvel, pipitérral s
búzavirággal, mindazzal, mit ön szemetnek
s gaznak nevez; kényszeríteni fogom önt,
tüskén-bokron keresztül bebarangolni velem
az egész tájat, kicsi lélekvesztőn, életveszély

közt csónakázni velem holdvilágnál. Együtt fogunk baromfit etetni, birkát sózni, édes tejet inni, hasztalan minden orrfintorgatása, ellenszegülése, akarva nem akarva át kell élnie velem az egész idylt, ezt az egész mezei költeményt.

De, hogy semmit sem engedjek el, kezdjük megérkezésemnél. Utazásomról nem sokat mondhatok, az olyan volt, mint egy álom. A szemeim előtt elvonuló tájak olyan benyomást tettek rám, mintha képeskönyvet nézegetnék, nem hittem valódiságukban, minden érzékemmel kellett előbb meggyőződnöm, hogy nem egy bájos panoráma, nem valami művészi díszítmény az a mit látok, s hogy mindez tele van lüktető élettel, keringő nedvvel, termő, fejlesztő erővel.

Évek óta nem hagytam el a fővárost, úgy jártam, mint az egyszeri szultán Sherezáddal, és ön volt az én Sherezádom, kit bizonyára jobb lett volna idejekorán kivégeztetnem, mert nem igazgyöngytől s drágakövektől fénylő tündérregéket mondott ön nekem, hanem hozott rémséges hierogliphekben irt könyveket, s megtanított sötét értelmükre,

megmutatta a napban a foltokat, a vízben a férgeket, elmondta, hogy a színek pompája csupa csalódás, s hogy a gyémánt nem egyéb, mint szén. Megmagyarázta, hogy véremben mennyi a fehérnye, a zsírrész s a cukor, hogy végre is úgy éreztem magamat, mint valamely angol pudding, s az a sok mész, vas és phosphor szinte mart, szurt és égetett. — Hát még később, midőn a majmokát, kängurokat, denevéreket s egyéb kecses lényeket bemutatva, mint legközelebbi rokonaimat, s bebizonyítá, hogy még önmagamon is nagyon könnyen föllelhetem a hosszú, hegyes fülek, kiálló agyarak, uszó hártyák s más kellemes dolgok maradványait, mire aztán csakugyan inkább szerettem volna, mint ép egészséges vérű majom, valamely őserdőben ágról-ágra vígan ugrándozni, nem tépelődve azon, hogy mi voltam s mivé leszek, nem birva sem a létezés, sem a megsemmisülés tudatával, élvezni az életet s nem félni a halált, mely eljönne rám is csendesen a természet rendje szerint, úgy mint eljö a fűre és rovarra, a virágra és pillangóra. Kétkelkedtem, hogy valóban tökéletesedés volt-e az,

midőn az állat emberré fejlődött, nem-e inkább elfajzás, túltengés, azonos az állatvilágban azzal, mit a növényeknél üszögnek nevezünk. Nem valamely vérszegény, búkóros, ideggyenge gorillától vette-e eredetét az első ember? S a mit észnek nevezünk, talán egy nemzedékről nemzedékre szálló kórjelenség csupán, öröklött hagymáz, krónikussá vált agylob.

Végre is szökés által szabdulhattam csak. Szárnyakat kivántam magamnak, félve tekintettem visszafelé, hogy nem követnek-e a sötét szellemek, s csak akkor nyugodtam meg, akkor hittem menekülésemben, midőn végre a b...i állomásnál kiszállva, egyszerre erős karok meleg ölelését érzem, egy ismert jóságos hang nevemen szólított s előttem láttam Rónay Pál kedves, szép, viruló arcát, derült mosolyával. Kezdetben nem tudtam szólni, oda borultam jó, meleg szívére, zokogva, kacagva, mint egy bohó gyermek, «Pál, kedves Pál» — kiáltottam végre, — «vigy el engem haza Reginához a régi házba»... itt hangom urja elakadt s könyeim újra megeredtek. Pál csillapítólag simogatta

hajamat, s mosolyogva mondá: «nekem ugyan most már orvosom kérlelhetlen rendelete szerint Karlsbad felé kellene utaznom, most azonban mindenelőtt hazaviszem a tékozló gyermeket s borjut vágatok tiszteletére.»

Könyeim már fölszáradtak, mint a nyári eső, s nevetve kiálték: «téged Karlsbadba küldeni Pál!» — de hát mi lesz belőled, ha attól a kicsi kis epétől is megfosztanak, mivel eddig talán birtál? — lehetsz-e te még szelidebb, nyugodtabb és derültebb? éppen úgy ráfoghatnák a felhőtlen kék égre, hogy májbajban szenved, mint te rád. Várj csak, majd beszélek én doktoroddal!»

— És ő megmondja majd neked kis Márthám, hogy a mult télen némelykor mogorva voltam, mint ott künn a hózivatar; a gyermekek lármája türelmetlenné tett, s a cselédek felharagitottak. Erre aztán az egész ház megrémült, a kis leányok sarokba húzódtak, mint az elriasztott madarak, öreg Jánosom fejét csóválta, Regina pedig az orvossal suttogott, s mindennek az lett a vége, hogy én ma, vagyis most már holnap Karlsbadba indulok, s téged valóban az isten kül-

dött Reginám vígasztalására, mert ez nyolc év óta első elválásunk. Most azonban mondd meg csak te örökös gyermek, ha engem nem fenyegetne egy jövőben rejlő májbaj sejtelve, ha nem küldenének Karlsbadba, s most nem volnék itt kocsival, lóval, hogyan jutnál te haza Sz...-re?

Erre aztán mindketten hazáig kacagtunk, míg a régi udvar, régi ház láttára újra jött egy áprilisi felhő s az én szemem újra könybeborult.

S aztán ott pihentem Reginám keblén némán, boldogan, mint egy fészekre tért madár; sírva öleltem meg egy pár régi cselédet, megszorítottam a vén Rajna barátságosan felém nyújtott bozontos nagy kezét, s végre ott ültem a szőnyegen, egy gyermek karomon, egy az ölemben, a harmadik éppen vállaimra kapaszkodva föl, s bámulva, elbűvölve néztem ezeket a kis csodákat, jobbra-balra fordítottam őket, vizsgáltam ezeket a cukorsüteményhez hasonló kis kezeket, lábakat, a bohó fitos oroszkákat, rózsás kis füleket s azokat a nagy, kíváncsi, kérdező szemeket, melyek úgy mosolyogtak, úgy ké-

kültek felém, mint megannyi kék ég, és ez a sok puha kar mind engem ölelt, ez a sok bársony kacsócska mind engem simogatott, s én úgy ültem ott köztük, mint egy zöld szemü cica, s hagytam magamat simogatni, s szinte kedvem lett volna kissé dorombolni. Mikor aztán kijelentettem, hogy nem elég ám a cirógatás, hanem hát adjanak most már egy kis tejet is, volt akkor ujjongás, tombolás, ugrándozás! rohantak a tejért, megittattak, leöntöztek, és milyen jól esett mindez, és milyen az az otthoni tej! édes az, mint az anyatej, s illatos, mint a szülőföldi mezők! Szobámat most is úgy találtam, mint leánykoromban volt, s a hogy utolsó ittlétemkor hagytam. Ön ismeri e bájos kis szobát, a «Mártha szobáját», mint itt nevezik. Hét év előtt, midőn férjem halála után özvegységem első évét itt töltöttem, sokszor együtt ültünk e szobácskában, csendesen, némán, de megértve egymás hallgatását. Ön tudta, hogy nem akarom szavakkal elárulni ön előtt indokolhatlan fájdalmamat, és én is tudtam, hogy ön nem akar vigasztalni ott, hol nem találja szükségesnek a

vigasztalást. Mindketten tévedtünk. Nincs ok nélküli fájdalom, s nagyságát nem az ok minősége határozza meg, a legsilányabb fegyver is ejthet mély sebet, s aztán ha sirunk, rendesen önmagunkat siratjuk leginkább. De önnek sem volt igaza, mert minden fájdalom, bármi okozta is, vigasztalást igényel, s a valódi részvét, kérdés nélkül nyújtja balzsamát.

Ön, ki gyermekkorom óta ismer, ki állítólag nem hisz barátságban, de e szomoru nézetét önmaga cáfolja meg irántam való néma, de változatlan barátsága által, ön e barátság hallgatag s mégis oly jótékony vigaszával mellettem állt, midőn számomra is eljött a gyötrelem ideje s elközelegtek az esztendőök, melyekről azt mondjuk: nem tet-szenek nekem. Ön ismerte férjemet, átélte velünk együttlétünk szomorú éveit, azt a kínos négy évet, melynek vigasztalan sivatagján első szerelmem tündérálma elenyészett, elleb-bent, mint a délibáb, s én ott maradtam fáradtan, haldokolva, mint a forró homokban elhaló patak, előttem a végtelen, reménytelen pusztaság. Már az első évben meggyőződtem,

hogy férjem nem szeret, soha nem szeretett, neki nem voltak érzései, csak hangulatai. Nem szeretett senkit és semmit, de voltak különféle szenvedélyei, ugymint vadászat, kártyajáték, lóverseny stb., s felváltva hol egyik, hol másik uralkodott fölötte. Az ily, időnként fölmerülő szenvedélyekhez tartozott a ritkaságok gyűjtése is. Sokszor gondoltam, hogy engem is megszerzett, mint valami ritka madarat, vagy ékszer, mit aztán csinos kalitkába, vagy egyéb csecsebecse közé az étagér-re elhelyezve, épp oly kevésbé gondolt többé rám, mint arra a többi szegény, szép arany, ezüst s gyöngyház holmira, mik elfeledve hányódtak szobáiban.

Kezdetben, ily váratlanul megtámadva életem legelső s legnagyobb fájdalmától, nem tudtam tűrni, könyeztem, panaszkodtam, szemrehányást tettem, hiszen, a legmeglepőbb, leghihetlenebb dolog történt velem, mellőztettem, nem szerettetém.

Eddig mindenki bálványozott, nem volt olyan komoly, mogorva arc a faluban, mely látásomra ne mosolygott volna, soha nem sértett senki, soha nem bántott semmi,

s tizenhat tavaszom fényén s illatárján áttekintve, úgy tűnt föl előttem az élet, mint egy tündérrege, melynek én vagyok Tündér Ilonája.

Könyeimre, szemrehányásaimra sokáig tréfa s kacagás, utóbb gúnyolódás s végre — de csak egyszer — durvaság volt a felelet.

E perctől kezdve elnémultam; szenvedtem még, de nem szerettem többé. Hallgatva, köny és remény nélkül éltem le azután napjaimat halálszerű fásultságban, mely végre is megölt volna, ha egy nagy, megrázkód-tató fájdalom ki nem ragad belőle. Elvesztettem nagyanyámat. Óh nagyanyám! sohasem fogom kimondani e szót, hogy ne foly-nának újra könyeim, hogy ne érezném újra veszteségem gyógyíthatlan keserűségét. — Az anyákkal úgy vagyunk, mint a levegővel, a világossággal, csak megfosztva tőlük, tudjuk meg, mily áldást birunk bennök.

Évekig sirattam nagyanyámat, heves, szivszagató fájdalommal, s gyászolni fogom őt mindaddig, míg én is ott nem pihenek mellette, a tágas, hűvös sirboltban, mely számomra elvesztette borzadályait, mióta ő is

benne alszik, s melyre most, mint csöndes, biztos otthonomra gondolok, hová édes lesz nyugalomra térni.

Én viseltem gyászomat, férjem pedig folytatta utját az örvény felé. Még tegnap a hazáért lángolt, azaz sarkantyut kötött, tollat tűzött, dühöngött és a németet huncfutnak nevezte, ma már színésznőért rajongott, s holnap szintoly hévvel valamely vadász-ebért.

A régi történet volt, mely egy uzsorás szobájában veszi kezdetét s játékbarlangban ér véget.

Mikor egy napon Regina, Pál és ön váratlanul beléptek hozzám, Reginám szó nélkül karjai közé szoritott, Pál fejemre tette kezét, mintha védeni akarna, ön pedig mindkét kezemet erősen szoritva tartá, akkor, és mielőtt szóltak volna, tudtam, hogy ő meghalt. Ön szokott nyugalmával elmondta, hogy Homburgban egy izgalomban töltött éj után, szivszélhűdés érte, s hogy ő, az orvosok állítása szerint, már rég szivbajban szenvedett. Ezt mondta nekem mindenki, s meg is maradtak mindég ez állításnál, én azonban tudom,

hogy ő maga vetett véget életének, meghalt kétségbeesve, egyedül.

Oh milyen nagy hatalom a halál! Mivé lesz minden önérzetünk, büszkeségünk, hiúságunk, minden sértett érzés, minden legjogosultabb vád néma méltósága előtt!

Bármit vétett életében ellenünk a halott, ha egykor közel állt szivünkhöz, koporsójánál nem állhatunk önvád nélkül soha, ott mindég van valami megbánni valónk, valami, mit jóvá tenni szeretnénk, s a mire az a bezárt koporsó azt feleli — «késő!»

A gyászév letelte után visszatértem a fővárosba, de nem a társaságba. Olyan otthontalannak éreztem magamat künn a nagyvilágban. Elmaradtam az emberek szokásaitól, érdekeitől, nem tudtam nyelvükön beszélni, s olyan idegen voltam köztük, mint valamely holdlakó.

Mindenelőtt nyugalomra volt szükségem, befontam magamat, mint a selyembogár, pihentem édesen, hosszasan, éveken át. Reginát sem látogattam meg, önző és gyáva voltam, kerültem a visszaemlékezést.

Őn mindezt beteges érzélgésnek nevezte, s hogy kigyógyítson, elhozta nekem borzal-

mas tudományát, és én aztán megértettem, hogy mért olyan fagyasztó az ön tekintete, szemei mindenütt és mindenben az «ős semmit» látják, s mindig a végeredmény lebeg előttük — az enyészet.

A gyógyszer talán rosszabb volt a betegségnél, szerencsére azonban a gyógyítás nem sikerült tökéletesen. Eszem megadta magát, s mind az öt érzékem meggyőződött szavainak valóságáról, de ama csodaszerű titkos hatodik érzék, mely önnél hiányzik, de melylyel mi vándormadarak — a gólya, a fecske és én — birunk, s mely nekünk egy más, egy szebb hazáról beszél, ez nem hajolt meg az ön tudománya előtt, s hol ön lázas, sovárgó kérdéseimre néma vállvonással felelt csupán, ez oda mutatott az örök rejtélyre, az ismeretlen, megfoghatatlan végtelenre, s azt mondta — «ott az isten».

Ah ön rut, gonosz démon, hallom kacagását; hallom, a mint mondja «quel raisonnement!» — asszony ő is, mint a többi.

Asszony!!? nem, még annál is bohóbb, lengébb, ingatagabb! ha most látna! Betti éppen kinyitotta szobám ablakait, s beömlik

hozzám a hűvös lég, az esőillat s a lenyugvó nap sugara, mely szelid esdekléssel simul a Balaton zaljó, hullámzó keblére. «Kishitü!» — mondja, — de a Balaton nem tud kibé-
külni, csak sohajt, csak zokog: «megbántot-
tál, megbántottál!»

Erre a nap fellángol, s végső sugarával fényes szivárványt varázsol a távozó felhőre. «Soha többé!» — szól édes biztatással, ezer aranyos igérettel.

Hogy hazudik a kópé! de hát nem akar lemenni kedvese haragja fölött, s ez szép tőle.

S én mind ennél itt bent a szűk szobá-
ban hat hosszú órát töltök az íróasztalnál! Emelkednek is már szárnyaim, s bizonyára az ablakon repülök ki, ha Betti meg nem ragad, s nem borítja rám és minden költé-
szetemre az élet legrutabb prózáját — az eső-
köpenyt.

Mártha.

III.

Junius 29-én.

Falun ébredni, születésünk helyén, haj-
nalban, madárcsicsergésre, az otthonlét édes
érzetével!

Ilyenek voltak gyermekkorom hajnalai, s már egy ilyen ébredésért is érdemes volt születni, s ha megkérdezve lennénk, szabad akaratból is elfogadhatnók az életet, minden kisebb-nagyobb bajával, egy ily édes ébredésért.

Igy ébredtem ittlétem első reggelén; ablakaimat, melyek a kertre nyílnak, kinyitottam, s belebbent hozzám a fris hajnali szellő, mely már megfürdött a Balaton hullámaiban, hársvirágok illatában, s hizelegve lengette most ágyam fehér függönyeit, és én mozdulatlanul, megigézve, elbűvölve hagytam rám ömleni az otthoni szellőt, az ismert édes illatárt, az emlékek özönét.

Az ablak alól halk léptek, suttogó hangok, edények s kanalak csörrenésének zaja hatott be hozzám. A kertben kávéra teritnek! Kávé! egy másodperc alatt künn voltam az ágyból. A jéghideg patakviz, tudja, az ugynevezett «kis kút» vize, mely kertünkben fakad, csodákat művelt, virultam és pirultam, mint a rózsa, tengerzöld szemeim megkékültek, mint a Balaton jó időben, szomorú barna hajam visszanyerte sajtászerű arany

fényét, ajkam a régi mosolyt, s egész lényem a régi, sugárzó jókedv kifejezését.

Szerencse, hogy ön nem látott e percben, ön, ki annyit kigúnyolt «örökös ifjuságom» miatt, ki annyit zsémbeskedett velem, hogy vénasszony létemre olyan vagyok, s úgy viselem magamat, mint gyermek; ha ön most látott volna, a mint fehér pongyolámban a tükör előtt álltam és — oh ezt csak is tizen-nyolc mértföldnyi távolságban öntől, merem tenni s bevallani — búzavirágot tűztem hajam közé, s később a kertben a kávéasztalnál miként gyönyörködtem fokozatosan színében, illatában s ízében a kedves italnak, akkor újra és újra elmondhatta volna felőlem «hiu, kacér s nyalánk, valóságos macskatermészet!»

Oh te áldott, ruganyos, szivós macskatermészet, mely megengeded nekem, hogy ismét oly édesen ébredjek, oly gyermeteg örömmel mosolyogjak a kelő nap elé, mintha még tizenöt esztendő's volnék, s mintha az akkor és most között nem emelkednék két sirhalom, melyekben a gyermek boldogsága, s az ifju leány álma temetve van.

Ismét igaza van önnek, hogy az én mosolyom mögött mindég ott rejlik a köny! úgy volt az ittlétem első napján, és az valószínű áprilisi nap volt, eső és napfény felváltva, vagy együtt mind a kettő, s ezt a napot, tudom, hogy megemlegeti az egész ház népe, hogy gyötörtem valamennyit, állatokat, cselédeket, gyermekeket, de leginkább szegény Reginámat, kit reggeltől estig minden léptenyomon követtem, s ostromoltam ezer bohókérdéssel, öleléssel, elérékenyüléssel. A «vörös szobában» nagypapa életnagyságu arcképe előtt székre álltam föl, mint gyermekkoromban, s megcsókoltam hősies szép szemét, mely most is úgy követett tekintetével minden-hová, mint a régi időben.

Az ebédlőben is kellett egy kicsit sirni, s oda borulni a régi jó «pohárszékre», a kertben pedig meg kellett ölelni a vén szomorufűzfát a «kis kut» mellett, felkeresni a kis völgyet, hogy megvannak-e még a vadrózsa, földi szeder bokrai, és felmenni a dombtetőre, hogy ellátni-e még messze a Balatonon túl, a kéklő távolságban emelkedő hegyekre, melyeken az ifju leány szeme anyyi édes,

titkos, névtelen vágygyal pihent; «ott azokon túl, ott a boldogság» gondolám akkor; pedig dehogy ott volt, szivemben volt, ártatlan, bizalmas, hívő gyermekszivemben, melynek még nem volt akkor sem vesztesége, sem követelése, mely még nem ismert vádat sem önmaga, sem mások ellen, s még nem tanulta meg siratni a multat s félni a jövőt. Oh gyermeksziv álomszerű boldogsággal, üdvödmért oly öntudatlan, s mért nem ismered addig, mig birod!

Igy töltöttem az első napot, közben-közben kergetve a gyermekeket, csirkéket, libákat, s torkoskodva kamarában, pincében, kertben, mindenből a mi megehető.

Délután, mikor végképp kimerülve a «vörös szoba» egyik óriás bőr-zselyeszékébe temetkeztem, mellettem kis asztalon zöld levél-alakú tányérkán megcukrozott s édes tejfellel megöntözött eper, kezemben Schulze «Elbűvölt rózsája», hogy e bájos költemény andalító, zeneszerű költészeténél megpihenjen izgatott kedélyem, s végre, hogy minden élvezet együtt legyen, Betti könnyü kezével kibontott hajamat simogatta inkább, mint

fésülte, egyszerre künn a folyosón hangokat, lépteket hallok, s mielőtt kényelmes helyzetből felemelkedtem volna, hirtelen kinyílt az ajtó, s Reginától s a lármázó gyermek-seregtől kísérve belépett egy egész kis társaság; én azonban csak a jó Antal bácsi kedves, szép öreg arcát láttam, s örömkialtással repültem karjai közé; én őt, mióta emlékezni tudok, minden találkozásnál megöleltem, és ő a felett mindenkor újra zavarba jött, pedig férjhez menetelemig naponkint együtt voltunk. Ő, a kedves mélytudományú öreg, kedveltette meg velem a tudományt, a klasszikus költészetet, a komolyabb olvasmányt. Ő iparkodott nálam helyrehozni a felületes női nevelés hiányait, s szeretett képét emlékemben mindég ama csillagos esték szelid csillagfénye fogja körül, melyeken ő nekünk kifogyhatatlan türelemmel, órákig mesélt a tejutról, a ragyogó esthajnal-csillagról, a csodás Saturnusról. Oh te kedves, áldott öreg barátom, dehogy nem borúlok oda jóságos kebledre, s könyes szemem gyönyörködve nézi, miként küzd a zavar, a megilletődés, a szeretet és tartózkodás szelid szivedben!

Egyedül ő maradt meg a régi komposzesszorok közül; hol vannak a többiek! Az öregek eltemetve, az ifjabbak elhagyva az ősi fészket, elszéledve a nagyvilágba. Csak Antal bácsi most is mindenben a régi, most is csak a tudománynak él, s Horáciusa társaságában meglehetősen közönnyel veszi a vizáradást, vagy a szárazságot, a késői fagyot vagy jégverést. Öreg ispánja gazdálkodik a hogy tud, ő pedig gyöngye szeméit most sem kimélve, éjjel-nappal olvas, tanulmányoz, s fordítja Phädrus meséit, és e bámulandó tudománnyal bíró valódi bölcs most is oly szerény, együgyü és gyermeteg, mint ama kisdedek, kikről a megváltó mondá, hogy övék a mennyeknek országa. Vele volt leánya a «kis Lidia», ki most azonban oly nagy és erős, hogy meg sem ismertem volna, s vele volt unokaöcscse is, egyetlen fivérének árván maradt gyermeke, kit nyolc év előtt magához fogadott s atyailag szeret, ámbár kissé meggyül vele a baja.

Hallottam már Reginától, hogy a két fiatal egymásnak szánta a kedves öreg, s ez fokozta az érdekeltséget, mit a különben

is érdekes két jelenség ébresztett bennem. Mindkettő szokatlanul nagy, erőteljes s hatalmas szépségű alak; ilyenek lehettek Hermann és Dorothea; csakhogy a viruló, életdús, ép kedélyű Hermann előtt bizonyára örökre ismeretlen maradt a világfájdalom, a kijózanult darwinizmusnak, a blazirtság megvető lenézésének az a sajátságos vegyülete, mely Urváry Lóránd csodásan szép arcát megfosztá az ifju kor üde, tavaszi bájától. Nem az éjsötét haj, hanem a tömött fekete szemöld vetettek árnyat ez arcra; sötét volt ennek egész jellege, sötét az a mély, izzó, elrejtett tűz, mely e szemekben égett, sötét még a mosoly is, mely néha lidércfényként tévelygett e vérpiros, érzéki ajkakon.

Lidia aranyhajú, nefelejts szemű, liliumfehér s rózsás volt, mint Dorothea; csakhogy annak tetterős elevensége helyett élő márványszobor; aztán mindebből az aranyból, nefelejtsből, lilium s rózsából kissé sok is volt, úgy hogy ha az a telt arc nem lett volna olyan üde és átlátszó, azok az izmos kezek nem olyan vakitón fehérek, ha a kissé nagy száj nem oly rózsás, s ez egész hatalmas

nem oly öszhangzatos arányú, mint az ódon szobrászat egy remekműve, akkor az ember kissé sokalhatta volna az egészet; így azonban bámulni kellett; s én liliput-voltom érzetében egészen megsemmisültem mellette; midőn megőleltem, úgy tűnhettem föl, mint ruhájának valamely díszitménye, s megvallom, kissé tartottam is, hogy óraláncára fűz a többi apró csecsebecse közé.

Volt azonban a gyönyörű arcon, melyen egy egész tavasz egyesülni látszott, valami megdöbbentő s elszomorító. Megkövült szépségén hiányzott az ifjuság ezer édes reményének, sejtelmének, kérdéseinek s várakozásainak bájos kifejezése. E szemek nem vártak s nem kérdeztek az élettől már semmit, mintha már látták s tudták volna a mi következni fog, oly nyugodt resignációval néztek a jövő elé; hiányoztak belőlük a megoldásra váró rejtélyek, az alig sejtett titkok, a felfedezetlen világok; minden tudva, rendezve, számbavéve s leltározva volt ott; s mindez e fiatal, üde arcon oly szomorú benyomást tett rám, mint egy himporától megfosztott lepke.

Óh szép ifjuság! csodás bűbájod mért csak tudatlanságodban, balgaságaidban, esztelenségedben rejlik, s a tudás mért rabolja el minden zománcodat?

E két meglepően szép ifju lény tehát nem tett kellemes benyomást. Nagyon hallgatag is volt mind a kettő. Lidia hallgatott, mint a szobrok hallgatnak, Loránd néma volt, mint egy pihenő vulkán. Félretett «Elbűvölt rózsámat» felvette s olvasni kezdte, a gúnymosoly ajkain mindég lenézőbbé s megvetőbbé lett, végre ékszerhez hasonló szép kis könyvemet egy heves mozdulattal az asztalra dobta s kitört:

— Valóságos kintorna, mintha csak az örökös «Linda» vagy «Norma» dallamokat hallanám, egész lágy, édeskés, behizelgő unalmasságukban, inkább a Sahara sivatagja égő homokjával, öldöklő számumával, mint ez a sok émelyítő virágillat, csergedező patak és suttogó zephir, s aztán ez az unalmas, könnyen nyert boldogság, mely egy kis gitározásért mindjárt egy egész édent nyujt; hol itt a dissonancia, melynek öszhangba olváda után sóvárognánk, hol a küzdelem, mely

győzelmet vagy halált kíván, hol a vihar, mely után édes a pihenés!

— Pihenés, — szoltam hirtelen — volna-e olyan vihar, mely után ön megpihenni vágy-nék? Volna-e győzelem, mely után ne kívánna új küzdelmet? S hol a művész, ki az ön kedélyének dissonanciáit öszhangba olvasztaná?

A meggondolatlan szavak elhangzottak visszahozhatlanúl, s hiába volt minden megbánásom. Loránd rám nézett sötét lángu szemeivel, végre kellemes mozdulattal hátravetve s megrázva fejét, hogy éjszin haját elhárítsa homlokáról, futó mosoly, mint egy hulló csillag, vonúlt át sötét arcán s kérdező:

«Honnan ismeri nagysád az én kedélyem dissonanciáit!»

Bizony erre nehéz volt a felelet, de hát egy nőnek s kivált Márthának ezer eszköze van ily zavarokból menekülni. Felvettem tehát «Elbűvölt rózsámat», s megsimogatva aranyozott selyem kötését — mondám — «feleljen helyettem e szegény, félredobott rózsa; tudja-e ön, hogy ez az én elkényeztetett kegyencem, s megszokta, hogy mindég gyön-

géd kézzel s szeretettel nyuljanak hozzá. Én — folytatám Antal bácsihoz fordulva, mert véget akartam vetni e párbeszédnek — én e kegyeletet élettelen tárgyak iránt édes jó nagyanyámtól tanultam, ő, ki ugy tekinté a falu népét, mint gyermekeit, ki odaültette a szegény jobbágyot kávéasztalához, szívélyesen mondva neki; «nehezen bánsz te azzal a kis kávé kanállal fiam, fogd csak azt a csészét s idd ki kávédat egész kényelemben». Ő e tekintetben annyira arisztokratikus érzésű volt, hogy ha valamely ruhadarabját cselédjeinek átnyújtá, mindég hozzá tevé a figyelmeztetést: «de aztán tisztelettel s figyelemmel nyuljatok hozzá, mintha saját személyemet érintenének.»

Ezután a beszéd más tárgyakra tért át, s vitánk félbe szakadt. A búcsuzásnál azonban, midőn Lorándnak kezemet nyújtám, ő ezt egy percig kezében tartva, halk, csaknem kérő hangon mondá: «nem tudtam, hogy a könyv öné!»

Igy végződött e nap, s én a vacsoránál, éppen mint gyermekkoromban, nagy izgalom után elaludtam, s Reginának és Bettinek

volt dolga, míg lefektetni tudtak, — és hogyan aludtam! otthon aludni — a következő nap örömének édes előérzetével. Álmaimban megjelent e sok szép ember- s gyermekarc, s összeolvadt a Balatonvidék bájával, a nyár pompájával s az otthonlét boldog érzetével, s mindezt a visszaálmodott gyermekkor élvezetképességével élvezém.

De úgyhiszem, levelem most éppen elég hosszú, hogy önnek egy egész heti olvasmányul szolgáljon édes Adorján. De tudja-e, hogy ön is irhatna már; levelemből láthatja, mennyire szükségem van bűvös, józan, csilapító soraira.

Mártha.

IV.

Julius 10-én.

Ha ön még él, ha csak annyira is él, mint eddig élt, akkor bocsánatomra nem számíthat, csakis halála mentheti ki hallgatását! Regina hiába mentegeti önt! ő még most sem gyógyult ki rögeszméjéből, hogy az isten minket — engemet és önt — hahaha!! — egymásnak teremtett, s még most is a legköltőibb hasonlatokkal bizonyítja állítását.

Beszél csillagról és éjszakáról, felhőrül és szivárványról, s nem látja át, hogy mindég tévedni fog, míg önre vonatkozó hasonlatait fenn a magasban keresi. A mely kedélynek sohasem volt sem nappala, sem kék ege, annak éjszakája s felhői sem lehetnek.

Most Regina is azt mondja — s talán most eltalálta — hogy távozásom óta tökéletes tél állt be ön körül, és ön most téli álmát aluszsza, s miután félni lehet, hogy egészen megdermed, hát csak küldök ismét az én fényes, napvilágos nyaramból egy sugárt, mely felmelegitse, felébreszsze hideg, részvétlen, szivtelen álmából, melyben nem álmodja meg, hogy Márthának szüksége van önre.

Tudja-e, mért nem nélkülözhetjük mi egymást? Az ön légköre nélkülem csupa szénenyből áll, engem pedig, távol öntől, a sok éleny öl meg. Érzem, hogy tulságosan élek; érzem, hogyan fogy, hogyan tékozlódik életem; e két hétben itt tiz esztendőm pazarlódott el.

Igaza volt, mikor mindég mondta, hogy kicsi, légies testem nem birhatja el ez érzé-

sek özönét, s egyszer csak elpárolog, mint a «Tutti Nameh» regebeli hercege, s ha egy szép estén valamely titkos, aeolhárfa-szerű hang zendül meg közelében, akkor tudhatja, hogy az egy «isten hozzád» Márthától.

Most azonban még élek, élek a szó legteljesebb, legédesebb értelmében, élek úgy, a hogy csak én tudok élni; egész napon át csevegek, mélázok, könyezek, nevetek, repkedek, pihenek, elandalodom, fölhevülök, elérzékenyülök, gúnyolódok, makrancoskodom s megszelidülök; egyszóval minden percem egy életet tartalmaz, s még álom közben sem veszem el a lét édes öntudatát. Sietek, lázasan sietek élni, és mégis úgy érzem, mintha elkéstem volna! . . .

Mindég együtt vagyunk Ujváryékkal, s én nagy érdekekkel tanulmányozom e két rendkívüli ifju lényt, de mindkettő, s leginkább egymás iránti viszonyuk még mindég s mindinkább talány előttem. Sokszor azt kell hinnem, hogy Lydia szoborszerű nyugalma nagyobb viharokat rejt, mint a minők Loránd kedélyének rögtön kitörő rohamos fergetegei. Lydia szereti Lorándot, de nem úgy, mint

fiatal leányok szeretnek, kiknél a szerelem már meg van, mielőtt tárgyra talált volna, s aztán sok válogatás nélkül az első tárgyra alkalmazzák, mely utjokba téved. Lydia szerelme olyan, mint ama nagy és veszélyes betegségek egyike, melyek csak egyszer támadják meg az életet, s melyek ha nem ölnek is, de a fogékonyságot hasonló bajra kiölik belőlünk örökre. Lydia nem bir ama mindent megaranyozó képzelő-erővel, mely szeszélye, ízlése, vágya szerint átidomítja, felékesíti tárgyát, csakhogy rajonghasson érte. Lydia szerelmében nincs semmi öncsalódás, semmi illuzió, semmi ábránd; ő szeret egész öntudattal, egész resignációval; tudja, hogy e szerelem végzete, s meghajol előtte. Lorándot éppen nem lehet átérteni, mert ő önmagát sem érti; csodálatos, baljóslatu, kiszámithatatlan tünemény, mint az üstökös, s nem jó vele találkozni. Sokszor egész a durvaságig sértő, gyöngédtelen, vad és kegyetlen Lydia iránt, s valódi gyönyört talál kínzásában; néha meg úgy oda simul, oda menekül hozzá, mint egy megriasztott gyermek. Bámulatos látni, hogy e vad, szenved-

délyes szív, nem dobogni, nem felhevülni, hanem megpihenni tér e csodaszép leányhoz, ki oly hideg önmehtagadással viseli elhanyagolását, oly nyugodt biztossággal várja s oly fölénytelmes méltósággal fogadja megtérését, mintha az ő számára nem is léteznének az ifjukor ezer kedves bohóságai, a szerelem édes neheztelései s bájos kibékülései.

Egy délután együtt ültünk a fődött verandán, s némán bámultuk a tükörsima Balatont s a sötéten kéklő hegyeket. Valami nyomasztó, vészjósló volt a levegőben; az ég tiszta volt és még sem derült; a Balaton nyugodt és még sem mosolygó. Olyan volt a természet e mozdulatlan hallgatása, mintha egy nagy, névtelen panaszt, egy visszafojtott zokogást rejtene. Antal bácsi a könyvtárban maradt. Regina, nem tudni hol, kifogyhatatlan örökös dolgainak egyikét végezte. A gyermekek elaludtak lábainknál a szőnyegen, Loránd félig hunyt szemekkel a pamlagon feküdt, Lydia megkövültebben mint valaha, — egyik kezét a márvány-asztalra támasztva, oly mozdulatlanul nézett a távolba,

hogy még keble sem emelkedett, mintha nem is lélekzenék.

Képzelheti, hogy az én madártermészetem nem sokáig tűrhette a siri csöndet.

— Lydia, Loránd! csak hamar szóljatok hozzám; ha most rögtön nem hallok emberi hangot, azt hiszem, hogy egymagam maradtam élve a földön! A természetet hiába kérdezgetem, hogy mi baja esett, nem felel; hát mondjátok el ti, mert azt hiszem, mindnyájan egy titkos előérzet befolyása alatt vagyunk. Én részemről úgy érzem, mintha valamely vész elől fészket, menhelyet kellene keresnünk.

Loránd heves mozdulattal emelkedett föl fekvő helyzetéből, és csak most láttam a lázas izgatottságot egész lényén; arca égett, szemei villámot löveltek, ajkai remegtek. «Én — szolt — én a természetben s keblemben a vihar közeledtét érzem, és te Lydia?

— Én a vihar után bekövetkező szélcsendet és nyugalmat.

Loránd vadul felkacagott. «Oh igen, ez a nyugalom be fog következni, de ez a sir nyugalma lesz, s a vihar, ha elvonul — csak

romokat hagy maga után! De te Lydia olyan vagy, mint a folyondár, te szereted a romokat!»

— Igen, — felelt Lydia, mély nyugodt hangján — én szeretem és szánom a romokat, s igazad van, hogy sokban hasonlítok a folyondárhoz.

Nem tudom, a nyomasztó hőség, a nehéz, mozdulatlan lég, a sejtelmes várakozás az egész természetben, okozta-e, de e rövid, sajtászerű párbeszéd nálam oly ideges izgatottságot idézett elő, minőt még sohasem éreztem életemben; minden egyes szó törzsurásként hatott rám. Nem tudom, harag volt-e vagy fájdalom, vagy együtt mind a kettő, de arcom lángolt, szemeimbe könnyek tolultak, kezemet önkénytelenül Lydia kezére tettem, s szemrehányó tekintetem Loránd szemeit kereste, de azok merőn egy pontra voltak szegezve; izgatott, gunyos arca rögtön átváltozott, kiderült, megszelidült; tekintetének irányát követve, láttam, hogy Lydia kezén nyugvó kezemet nézi oly merőn.

Ön ismeri és sokszor kinevette ezeket az én játékszerhez hasonló, céltalan, haszonve-

hetetlen kezeimet, s tudja, hogy habár egykor kissé hiú voltam rájuk, most már régóta csak kacagtam önnel eltévesztett hivatásuk felett. E percben azonban engem is meglepett az ellentét Lydia nagy izmos keze s az én kezem között; észrevettem, hogy Lydia is követi Loránd tekintetét, s először láttam lilium-arcát elpirúlni.

— Mily különböző két kéz, — szolt önkénytelenül.

— Rózsalevél a márványon.

Alig mondta ki Loránd e szavakat s a «márványt» megrendülni éreztem, Lydiára néztem, arca ismét halvány volt, halványabb a szokottnál, s nagy kék szeme leirhatlan kifejezéssel függött Lorándon.

Hevesen megragadtam remegő kezét, s ajkaimhoz szoritám, «igen — szoltam kitörő haraggal — igen, nagyon különböző két kéz, mert míg az egyik tiszteletet ébresztő, ép, arányos, erőteljes s képes megfelelni nemes rendeltetésének — a munkának, a másik haszontalan, gyöngye és nyomorult, s gyáva tehetetlenségében csak szájalomra s megvetésre méltó.

Loránd mintegy megkövülve hallgatta végig beszédemet, gúnyos, ingerült feleletet vártam tőle, s készen voltam a harcra, de éppen az ellenkező történt. Hajamba egy félig nyílt, halvány thearózsa volt tűzve, Loránd gyöngéden kivette, mosolyogva tette kezembe s rámutatva szólt: «mily gyöngéd és hallgatag, s mily imádandó gyöngeségében; szépnek lenni egyedüli rendeltetése, s ki várna tőle egyebet?»

— Elenyészni egyedüli rendeltetése, s mit is tehetne egyebet e színtelen, lankadt, már bimbókorában hervadásnak szánt virág; olyan, mint egy célt tévesztett élet, s legjobb neki megsemmisülni. — Izgatottan mondtam e szavakat, izgatottan téptem szét a szegény rózsát, s földre szórtam leveleit.

— Széttépetni, eldobva elveszni a föld porában, tehát ez volt rendeltetése, — szólt Loránd halk, átható, a felindulástól reszkető hangon, s oly halotthalvány lett, hogy valóban megijedtem, s mintegy segílyt keresve léptem Lydiához, ki nyugodtan, hidegen s minden vészre készen nézte azt a fenyegető éjsötét felhőt, mely Badacsony felől

közelgett, s melynek közeledtét már a Balaton is érezte. Haragosan zúgott s tajtékozó hullámai ellenszegülő, dacos küzdelemben emelkedtek. — Gyönyörködve, megkönnyebülve néztem most én is a kitörő harcot, mely oly méltó kifejezést adott mindannak, a mi hangulatomra nehezült. Mire ismét visszafordultam, Loránd eltűnt, s néhány perc múlva Lydia egy kis csónakot mutatott a Balatonon, mely bőszült hullámai közt minden percben elmerülni látszott.

— Ez Loránd — szólt nyugodtan, — neki életszükség a harc, küzdelem, a természettel úgy, mint az étellel, de életszükség számára egy nyugodt, erős, lemondani tudó sziv is, melynél a küzdelem után pihenésre talál.

Szilárd, határozott hangon, de egyszerűn s minden pathosz nélkül mondá e szavakat, s oly természetesen, mintha nem tudná, hogy az önfeláldozásnak, a legyőzött fájdalomnak egész világa rejlik bennük. Mily szép volt e pillanatban ez ifju leány! Ugy állt előttem, mint az öntudatos, büszke, méltóságteljes lemondásnak magasztos megtestesülése, s én úgy megsemmisülve, megszégyenülve

éreztem magamat mellette, hogy talán lábaihoz borulok, ha e percben Antal bácsi és Regina nem sietnek elő, minket s a gyermekeket keresve, mert a vihar most egész erejével kitört. Ön pedig tudja, hogy milyen a vihar a Balaton partján; de ha nem tudná sem írnam le, mert az leirhatlan.

A gyermekeket beküldtük, s mi némán engedték át magunkat az aggály, félelem, borzadály s rémület ama sajátszerű gyönyörének, mely az embereket odavezeti az állatviadalhoz, a tűzvészhez s a vérpadhoz, s mely a gyermekben s a népben oly élénken nyilvánul, midőn a legrémesb mesét borzongó kéjszeretettel hallgatják:

Antal bácsi szép, szelid arca elkomorúlt, midőn mondtuk, hogy Loránd a viharral harcra kelt, de meglepetésemre inkább kedvetlenséget, mint aggodalmat mutatott; mintha csak valamely talizmán védte volna Loránd életét, oly nyugodtak voltak ő és Lydia, mig én, megvallom, remegve néztem a tajtékozó hullámokat, s dobogó szívvvel hallgatóztam, hogy nem hallok-e a Balaton zúgása s a vihar tomboló üvöltése közt egy elhaló segélykiál-

tást; pedig tudhattam volna, hogy ő inkább száz halált halna, hogysem büszke ajkát jajszóra nyitná.

Szerencsére, a zivatar a mily rögtön jött, oly hamar el is vonult, s nem romokat, hanem általános ujjászületést hagyott hátra. A leáldozó nap sugaraitól megaranyozva, olyan volt a természet, mint egy gyémántokkal ékitett, könyek közt mosolygó menyasszony, csak a Balaton hullámai s a szivek nem tudtak még megnyugodni.

Lydia szemei merőn a kertajtón függtek, mely végre lassan megnyílt, s belépett Loránd oly fáradtan, halványan és lankadtan, hogy valóban olyan volt, mint egy szép rom, melyet a vihar hátrahagyott. Szótlanul meghajtotta magát s újra elfoglalta helyét a pamlagon. Antal bácsi párszor köhécselt, mintha szólni akarna, de végre még sem mondott semmit.

Regina kedvetlen arccal bement, mint mondá, a gyermekeket lefektetni. Ujra néma volt minden, csakhogy mindnyájunknál más volt a némaság a vihar előtt s más a vihar után. A hold lassan emelkedett föl a nyárfák mögött, s édes bús, emlékeztető ezüst fényé-

vel elárasztá a tájat, mintegy békitőleg tekintett le a tó vizére, mintha szelid, változatlan világával megnyugtatót, elaltatni akarná, s a Balaton lassan-lassan elcsendesült, elszen-derült, csak még néha egy-egy halk loccsanást hallatott s csendesen susogott, zokogott, mint egy álmában siró gyermek.

A távolban pásztorgyerekek énekelték egyikét ama sajtászerű, kezdetleges, madaraktól eltanult nótának, mely lágyan összeolvadt az őszibogár egyhangu dalával s egy fel-felsíró s újra elhaló furulyahanggal.

És én ott ültem mozdulatlanúl, elbűvölve, megdelejezve, csak szívem dobogott, reszkett, vérzett, mondhatatlan, soha sem érzett fájdalomban. Néhány percben újra átéltem mindent, a mi valaha fájt és boldogított, minden reményt és csüggedést, minden kint és gyönyört, minden diadalt és veszteséget. Ujra álmodtam minden gyermekálmot, újra sirtam minden sirhalomnál, s talán szívem szakadt volna meg, ha csendes léptek zajára magamhoz nem térek.

Lydia nem ült már mellettem, ott állt a pamlagnál, egyik keze Loránd fején pihent,

a másikat Loránd mindkét kezével melléhez szoritá. Sohasem láttam még hasonló kifejezést arcán, mint most. Az önfeláldozás, alázatos és büszke, megadó és diadalmas boldogságának átszellemült kifejezése volt az.

Csendesen felkeltem, s halk léptekkel bementem a házba. Szivemnek megnyugvásra volt szüksége, hogy meg ne szakadjon, valami nagyon kedvest, derültet, békés és ártatlant kellett látnom, olyat, a minnek összhangját soha, sem nagy bánat, sem nagy öröm meg nem zavarta. Nappal a virágokat s madarakat kerestem volna fel, most a gyermekekhez mentem. Már aludtak, ott feküdtek hófehér ágyacskáikban, rózsásan, harmatosan, bájos, öntudatlan szépségben s boldogságban, mint künn a virágok. E percben az én kedvencem, a «kicsi Mártha» megmozdult s kezeckéit felemelte, mintha valamit keresne. Tudtam, hogy Regina minduntalan megszokta nézni alvó gyermekeit, s azután boldog mosolylyal mondta el, hogy mint felemelte, eligazgatta s másképp fektette őket, de azok érezték, hogy ez a mama keze volt, s nem ébredtek föl. Most ellenállhatatlan

vágy lepett meg, megkísérleni, hogy bir-e az én kezem az anyák ama lágy gyöngédségével, ama csodaszerű, delejes hatalmával, mely egy egyszerü érintéssel elűzi a gyermek álmától a rémképet, a babonát, a betegséget, megnyugtatja a lázt, s rögtön mosolyt varázsol még a szenvedő gyermek arcára is.

Csöndesen, biztosan, szeretetteljesen fel-emeltem azt az édes, kicsi, lankadozó testet; kissé kihűlni hagytam ágyacskáját, s aztán újra kényelmesen elhelyeztem, elrendeztem, elrakosgattam kezecskéit, lábacskáit, s akkor aztán odahajoltam, s tuláradó érzéssel megcsókoltam rózsás kis száját, mely félálomban érthetetlen, galambbúgásszerű szavakat dadogott. S végre zokogásba kitörve tédre borultam a kis ágy mellett, sirtam keserűn, szivszakadva; sirtam úgy, a hogy csak én tudok sirni.

Mindezek után kedves Adorján ne csodálja, ha egy szép napon tisztos, őszhaju matróna fog ön előtt megjelenni, s benne tengerzöld szemeiről ráismer ön

Márthájára.

V.

Julius 18.

Ismét egy hét múlt el, s öntől mégsem jött levél kedves Adorján; én most már komolyan aggódok ön miatt, s ha Pál itthon volna, bizonyára utnak indítanám önért.

Miért nincs ön itt? E sok napsugár után olyan volna az ön közelléte, mint az enyhítő alkony, mint a hűvös árnyék, melyben megpihenünk.

Tegnap egyike volt legnapsugarasb napjainknak, mintha nemcsak mi, de a természet is ünnepre készült volna. Ma búcsú napja van itt, s tegnap reggeltől estig koszorúkat és bokrétákat kötöttünk szegény kis templomunk felékítésére. Képzelterhet, hogy elememben voltam; sajátságos, ugyszólván babonás érzés az, mi engem a virágokhoz vonz; nem a szinpompa varázsa, nem az illat búbája az egyedül; nekem úgy tetszik, mintha édes, halk lélekezés reszkettetné gyöngéd kelyheiket, s mintha ott benn szívet hallanék dobogni, szívet, mely félig öntudatlanul remél és csügged, örül, szenved és szeret. Azért én a virágot nem úgy tekintem

csupán, mint valamely szép, kellemes tárgyat, melyben gyönyörködünk, hanem a legbensőbb részvétellel, testvériesen szeretem a föld e legbájosb teremtményét.

Még a hold is ott talált minket a verandán, virágok közé temetve, óriási koszorúkat kötve, csevegve és csicseregve, mint a madarak vész után.

Loránd sugárzott a jókedvtől. Olyan volt kedélye, mint azok a naptól aranyozott rózsaszín felhők, melyekről jósolgatunk ugyan, de sohasem tudjuk biztosan, hogy vihart jelentenek-e vagy jó időt, vagy hogy egyáltalán jelentenek-e valamit?

— Vigyázz Lydia, — szólt aggódó arccal — vigyázz, hogy Márhát belé ne kösd koszorudba; hogyan érezné magát a hideg, csendes, magányos templomban, a tizenkét apostoli szörnyeteg társaságában, melyektől már gyermekkorában rettegett.

— Hagyja csak az én apostolaimat; most valódi vágyat érzek szemeimet megpihentesíteni kedves régi jó arcaikon, melyek oly sok eseménydús év óta változatlanul megtartották békés, áhítatos kifejezésüket, s most

is olyan istenben bízó, mennyországot hívó megnyugvással tekintenek ég felé, mintha Darwin, Moleschott és Büchner nem is léteznének, mintha nem is képzelhetnének más boldogságot, mint egy életen át hinni és várni, s egy örökkévalóságon át dicséneket zengedezni szerény keresztény mennyországukban. Az irigylendők! — kiknek egyfelől a pokol, másfelől a mennyország szabályozza, korlátozza vágyaikat.

— Óh az a sok korlát, szabály, törvény s ég tudja mi még, mit a balga ember alkotott magának, hogy elkövetésük által új ingert adjon únottá vált életének, s éppen az ön apostolainak egyike* mondja: «A bűnt nem tudtam volna, ha nem a törvény által, mert a gonosz kívánságot is nem tudtam volna ha a törvény nem mondotta volna: «ne kívánjad!»; mert törvény nélkül a bűn holt állat, de ama parancsolatnak eljövetele által a bűn megelevenedék én bennem.»

Valódi rémülettel néztem Lorándra s hirtelen, önkénytelenül jöttek ajkaimra e szavak:

«Mi lett az ég könyéből? Sár!»

* Pál levele a rómabeliekhez, 7. r.

De Loránd már benne volt a bibliai idézetekben, szilaj kedvében nem ismert határt, kacagva térdre borúlt előttem, s János jeleineiből folytatá:

— És az ő szemei olyanok valának, mint a tűznek lángja, s szava olyan vala, mint a sok vizeknek zúgásuk, és az ő szájából kétélű hegyes tör származik vala ki, és az ő arcája vala, mint a nap, mikor fénylik az ő erejében.»

«Mikor pedig láttam vala őt, leesém az ő lábai előtt, és akkor veti reám az ő jobb kezét, mondván nékem: «én vagyok amaz első és utolsó.»

Mindnyájan neveltünk, de volt valami erőtetett e nevetésben, s Regina égszin szemei egészen elsötétültek a komolyságtól, mely mosolygás közben rájuk borúlt. Antal bácsi zavardottan köhécselt, s valamit mormogott «sophismákról» s kissé gonosz tréfáról. Csak Lydia maradt változatlan s nyugodt, mély hangján kérdezé: «Tovább nem tudod Loránd?»

Loránd úgy tett, mintha nem hallaná a kérdést, de szemei villámlottak s arca lángba borúlt.

Szótlanul folytattuk munkánkat. Loránd ott maradt lábaimnál a szőnyegen, s virágot válogatott számomra. A hold megvilágítá csodaszép halvány arcát, azokat a sötét tűzű kék szemeket, melyekből villányos fény sugárzott felém, s a mint egy-egy rózsa-bimbó átnyujtásánál keze az én kezemet érinté, megrázkódtam, ama sajátyszerű delejes fájdalomig fokozódó érzéstől, melyet az érintés előidézett.

Szólni, fölkelni, menekülni akartam, nem lehetett; mint valamely gonosz varázs hatalmától elbűvölve, álomszerű delejes állapotban ülve maradtam, s hallgattam a hullámok rejtelmes susogását, s láttam a hold fényében, mint egy ezüst fátyolon át, a szendergő Balatont, a távol kéklő hegyeket, s álmodtam egy névtelen, bűbajos tündérregét, a mit még nem írt meg senki, de a minőt minden ember álmodik egyszer életében.

— Végre a te koszorúd is kész, Mártha, s annyi koszorúnk van, hogy még a vén apostolokat is megkoszorúzhatjuk.

Regina szavai felébresztettek, s meglepetve láttam előttem a szebbnél szebb

koszoruk egész halmazát, de legszebb volt mégis, a mit fél-álomban, gépiesen folytatva munkámat, éppen bevégeztem.

E percben e sok virág láttára valami sajátságos, megmagyarázhatlan történt velem. Rögtön, minden előzmény nélkül, mintegy varázs által elém bűvölve, előttem állt egy távoli, magányos, koszorútlan sírdomb, s a sötét, kopár, virágtalan hantokon át láttam halványan, véresen azt a szegény vétkes kezét, mely a végkétségbeesés percében senkitől sem gátolva követte el a sötét, visszavonhatlan tettet, s nem volt baráti kar, mely megragadja, visszatartsa, úgy, mint most sincs kéz, mely elhagyott sírjára virágot ültessen. Görcsösen szoritottam szívemhez a koszorút, s aztán ellenállhatlan érzéstől megragadva messze eldobtam, mélyen le a veranda alatt sötétlő tavacska vizébe.

Valamennyien bámulva néztek rám, de midőn látták felindulásomat s leomló könnyemet, meglepetve hallgattak. Végre a jó Antal bácsi köhécselve s kínos küzdelemben, leírhatlan zavarával, szólt:

— Ha kedvességteknek is úgy tetszik,

vacsora előtt tehetnénk egy sétát a Balatonhoz, egy kis mozgás szükséges testnek, léleknek.

— Oh jer, jer hát Regina, — kiáltottam megkönnyebbülve, — úgy is régen voltunk együtt a Balatonnál; s csak ha veled együtt nézem, lesz ismét olyan szép, mint gyermekkorunkban.

— Tudjátok, hogy ilyenkor nem mehetek, kicsikéim rögtön fölédrednének, ha a mama közellétét nem éreznék.

— Akkor hát mi sem megyünk, — szoltam duzzogva — hanem a helyett rögtön leülök, s írok rólad egy mesét Regina, mit aztán Antal bácsi Phedrus meséi közé becsempész, hogy még az utókor is mosolyogjon balgaságod fölött.

A mese irónnal, a holdvilágnál írva, néhány perc alatt elkészült, s Loránd, minden lámpa-ajánlatot határozottan visszautasítva, a hold fényénél felolvasta.

Az ephemera.

Hajnalodott. A föld harmattal, a lég illattal, madarénekekkel volt tele, s az ébredő nap

arany sugarakat küldött a csillogó földnek, s a kéjt lehelő légnek. Egy kis ephemera is éppen most életre ébredett, s ámulva tekintett körül.

Arra repült a tarka pillangó s így szólta: «Jer velem, örüljünk együtt!»

De az ephemera nem mehetett. «Most gyászt viselek anyácskámért» — mondá.

Később ellebbent mellette a szellő és azt susogta: «Jer velem a rét virágaihoz, az illatárhoz, a hűs patakhoz!»

— Nem mehetek, — mondá az ephemera — szerelmi bánatom van.

Jöttek a napsugarak, hivogatva, csalogatva: «Játszál velünk, megaranyozzuk szárnyaidat!»

De az ephemera nem mehetett most sem. «Sok a házi bajom» — mondá.

A madarak is csicseregtek: «Jer az erdő árnyába, enyhébe!»

— Nem engedik anyai gondjaim, — viszonzá az ephemera.

Azután jöttek mind, unszolva, esdekelve, hizelegve: «Siess, siess, jer velünk és örülj!»

De az ephemera most már leereszté fáradt szárnyait.

— «Már nem lehet, — szólt — mert látásatok, ime a nap lemegy, és én most meghalok.»

* * *

Mindenki elmondta megjegyzését, dicséretét a kis mesére, csak Regina ült hallgatva támlányában. Oda léptem hozzá s föl-emeltem kedves szép fejét, de ki írja le meglepetésemet, midőn e mindig mosolygó szemekben könyeket láttam csillogni. Mi rendíthette meg e nyugodt, rendezett kedélyt? Lehetséges-e hogy e percben az ábrándozás — az élet megrontója — a csendes szentélybe is becsempészte csalfa képeit? Nem. Én azt hiszem, hogy Regina csupán a «nap nyugta», vagyis a halál gondolatánál könnyezett, gyermekei bánatára gondolva. Boldog nő!

Még késő éjjel újra fölkeltem ágyamból, nem tudtam elaludni, míg kis bibliámban föl nem kerestem János jelenéseit; tudni akartam, mi következik Loránd idézete után, s ime ezt olvastam:

«Tudom a te cselekedetidet, nyomoruságodat és szegénységedet. És vagyok valami ellened való mondásom, mert a te első szeretetedet elhagytad. És vagyok ellened panaszm, megengeded Jézabelnek, hogy tanítson és elcsalja az én szolgálmat».

Most azután még kevésbbé tudtam elaludni! Irjon édes Adorján, hívjon engem vissza magához, jöjjön érttem, vigyen vissza hűvös kis kék szobámba; theázzunk, olvassunk, mint azelőtt, kacagjunk, gunyolódjunk újra az emberek, de leginkább önmagunk balgaságai fölött.

Mártha.

VI.

Julius 22.

Haza megyek Adorján, haza megyek! Nem akarom megvalósítani azt az elhasznált képet a kigyóru és a madárról; véget vetek a gonosz igézetnek, haza vágyódom, haza megyek otthonom csöndes félhomályába, az ön közellétének enyhítő hűsébe.

Még tegnap milyen rózsás fény, milyen hajnalodás, milyen harmatozás volt körülöm, szívem és a természet, mintha valamely cso-

dás nap fölkelését várták volna, és ma milyen fakó, szintelen és kiholt minden. Sűrű köd borítja az eget, a Balatont és a hegyeket, csak a hullámok halálosan bús zajlása hallik; én pedig szürke ruhámban, borzalmas esőköpenyemben, halványan, zavaros balaton-szemeimmel olyan vagyok, mint egy esőfelhő, és ha most látna, nem mondana többé fiatalnak. Rút vagyok, megöregedtem, s ma láttam arcomon az első redőt. Tudom, hogy Betti az első öszhaját is megtatálta ma fejemen, csakhogy tagadja!

És tegnap még rózsásan, kéklő szemekkel, aranyfényű barna hajamban buzavirággal, kék szalagos fehér ruhában, mosolygó és üde voltam, mint egy ifju leány, és az ég tele volt csillagfényvel; a Balaton hullámzó keble epedve, sovárogyva emelkedett édes, titkos, szerelmes suttogással, és azok a vágyat ébresztő elfátyolozott hegyek úgy hívogattak, integettek, mint megannyi csábító szerelmi ígézet; és az egész természet édes, ittas, delejes álomban lankadozó, kéjes mámorban ringatódzott, s az éjnek álomszerű rejtelmes hangjai, mint megannyi tit-

kos szerelmi suttogás, sóhaj és csók rezdült át a légen, a hold pedig szemérmesen borítá bűvös ezüst fátyolát a szerelem e bájos ünnepeére, hogy hadd maradjon csak félálomnak, sejtelemnek. A kis csónak lágyan ringott-rengett a csillámló vizen. Loránd ott ült lábaimnál, rám nézett delejes szemeivel, s boldog mosolygással hallgatta csevegésemet. És én úgy éreztem magamat, mint a babonás erdőbe varázsolt királyleány, midőn a bűvös szóra százados álmából ébredve, föltalálja szívében tizenöt évének egész tavaszát, minden arany álmát. És beszéltem gyermekkoromról, nagyanyámról, a Balatonról és a kék hegyekről, virágaimról, galambjaimról, kedvenc bábuimról, mindenről, a mit akkor szerettem ; aztán félhangon elénekelttem kedvenc dalaimat, s közben könnyeztem, kacagtam, mint egy gyermek ; kezeimmel vizet meríték azokból a fényes, ezüstös habokból, s ráhullattam Loránd éjsötét fürteire, de ő megragadta kezemet s nem ereszté el többet, pedig valóban vissza akartam vonni, de nem lehetett, mert ő mély, dallamos hangjával esdekelve és parancsolva csak egy szót mondott :

— Mártha!

Először szólított így, és milyen igézetes, babonás hatalom rejlett e szóban!

Csevegésem elnémult, de a hullámok folytatták, és a szellő is folytatta, és e bűvös éj ezer édes szózata tovább beszélt én helyettem.

— Alszol Mártha? A parthoz értünk, és ideje már, hogy haza menjünk, mert hajnalodik.

Lydia e szavai riasztottak fel, s bámulva láttam, hogy sötét van; a hold már eltűnt s csak egy bizonytalan derengő világosság keleten jelenti a közelgő hajnalt. Az ég elborúlt, s keletről hideg szél csapott meg, oly hideg, hogy szívemig hatott. Hallgatva mentünk a házig, mely sötét, csöndes és kiholt vala, mint egy sirbolt. Midőn Lydia és Loránd jó éjt mondva, haza menni akartak, olyan rémület szállt meg, hogy Lydia kezét megragadva, esdekelve szóltam: «Ne menj el Lydia, csak ez éjjel ne hagyj magamra. Én elférek a pamlagon is, maradj velem, olyan rémséges ez a sötét, néma ház!

Lydia szokott nyugalmával mondott jó

éjt Lorándnak, csak mikor szobámban lámpát gyújtottunk, láttam, hogy arca oly halotthalvány, mint még soha, ő maga olyan fáradt és kimerült volt, hogy hallgatva türte, midőn ruháját kibontottam, egy nagy sállt teritettem jéghideg vállaira, s méltán csodaszerű arany haját kifontam, s ő ott ült lehúnyt szemekkel, arcán olyan halálos szenvedés tükröződött vissza, hogy könyekre fakadva, oda térdeltem lábaihoz, kezét mellemhez szoritám, s zokogva szóltam:

— Nem Lydia, én nem vagyok az a gonosz Jezabel, én csak a szegény elkésett ephemera vagyok, kit már bánt a napsugár, kinek fáj a dal, az illat, a gyönyör és az élet, s ki még egyszer körültekintett a szép, gyönyörteljes, számára elveszett világban, s most leeresztve szárnyait, fáradtan várja a nap lementét.

Lydia szeliden, békítőleg símogatta arcomat, s szomorú mosolylyal szólt:

— Ne beszélj így Mártha. Te fiatal és szép vagy. Boldogságra születél s fel is találhatod e boldogságot egy békés, biztos révben, egy erős, nyugodt megbízható szív igaz

szerelmében. Nyugtasd meg magadat, s ne vádold bűbajos szépségedet; tudd meg, hogy bármely csak kissé csinos arc vagy termet, egy kacér szempár, egy nyájasan mosolygó biborajk elégséges arra, hogy e beteges féktelen phantázia rég keresett, sóvárogva várt eszményképét vélje föltalálni benne, hogy e zaklatott, hányatott, meghasonlott szív mulékony lángját, tétova vágyait s homokra épült érzeményét lábaihoz tegye. Én régen tudom mindezt; de szeretem őt, szeretem örülten, halálosan, szívszakadva. Én, ki sohasem szerettem hévvel, rajongással senkit és semmit, soha nem hevültem semmiért, mire mások érzelmei eldarabolódnak; én csupán őt szeretem egyedül, kizárólagosan, egész valómmal, egész életemmel, s azért fogadtam el ez ingatag szívet, e megbizhatlan kezét, s leszek neje, anyja, testvére, barátnője és áldozata, s lesz erőm elviselni az életet, mely oldalán nem leend egyéb számomra, mint szenvedés, tűrés és lemondás, csupán azért, hogy e korlát nélküli kedélynek legyen egy biztos támpontja, egy elveszthetlen menedéke . . .

— És hogyha e baljóslatu természet — szakítám félbe kitörő zokogással — egy két-ségbeesett percben önmaga ellen fordulna, te ott állj mellette magasztos szerelmeddel, védangyalkint, hogy azt tedd, a mit én — én elmulasztottam!

Egész testemben remegtem s keblem szaggatott, görcsös zokogástól fuldokolt. Lydia fölemelt erős karjaival, s lefektetett, ápolgatott, kibékített, mint egy anya beteg gyermekét.

Beteg voltam valóban, s reggel halvánnyan, nyomorúltan, testben, lélekben megremülve ébredtem fel. Még a «kis kút» vize sem üdített fel, a kávé nem ízlett, és sem a virágok, sem a madarak, sőt még ezek a bájos kis gyermekek sem csaltak mosolyt ajkaimra. Csak délután, midőn Loránd jött és én esőköpenyem rémséges csuklyáját fejemre húzva komolyan üdvözöltem, kellett titokban mosolyognom meglepett, bámuló tekintetén. Óh egy ilyen esőköpeny néha mily jó gyógyszer.

Azután megmondtam Reginának, hogy nem várom be Pál hazajöttét, visszamegyek Pestre, mert az ön hallgatása komolyan

aggaszt. Regina mosolyogva hallgatott, s szeretetteljesen csókolta meg homlokomat. Óh, a ki olyan erős, ép kedélyű, olyan szilárdul jó tudna lenni, mint ő! Ő nyugodtan előre tekintve, biztos, egyenlő lépéssel haladt tovább utján, míg én mindg vissza- vagy félrenézek a mögöttem vagy mellettem tántorgó örvényre s támaszra van szükségem, hogy ne szédüljek. Azért megyek vissza önhöz Adorján, s valódi kétségbeesés fog el a gondolatnál, hogy ön miatt is valami bánat érhet. A viszontlátásig!

U. I. Előérzetem tehát nem csalt, és ön valóban beteg, nagy beteg volt, s nem engedett tudósítani minket, hogy «ne zavarja meg álmomat».

De ennyi aztán elég legyen büntetésnek, ugy is eléggé bánt a sajátyszerű hang leveleiben. Még a szokatlan melegség is aggaszt, s nem tudom: az a derengő fény, mely sorain előmlik, alkony-e vagy hajnal?

Van-e boldogítóbb érzés, mint a tudat, hogy valakinek szükségesek vagyunk? Miként fogom én önt ápolni, hogy egészsége végkép helyre álljon!

Most van előttem cél, és van a miért éljek!

Holnap indulok, s nemde ön vár reám az indóháznál? A kocsizás jót teend. S aztán ne gondolja ám, hogy én most bánatos és unalmas vagyok, mint valamely hetes eső; a felhőn ott van már a szivárvány.

De jó legyen ám hozzám, s barátságosan kezet szorítson velem. *Tudja milyen életszükség nekem a szeretet.*

Üzenjen el hozzám, hogy jó öreg Veronikám friss levegőről, virágokról — és valami igen jó ennivalóról gondoskodjék. Például azt a kedvenc süteményemet készítse el, melyre még édes nagyanyám tanította, és hozzá theát, sok jó zamatos theát!

Láthatja, hogy a régi vagyok, s az is marad mindég az ön —

Márthája.

Meist dreht sich das ganze Interesse des albernen Menschen von Novellisten um die Frage, wie er sein zimperliches Ding von weiblicher Himmelsseele mit ihrem dummen Jungen zusammenbringt. Das junge Volk gehört mit seinen Liebeleien in den Hintergrund, denn meist ist nicht viel daran, weder an ihr, noch an ihm.

ROQUETTE.

ELRÉMÜLSZ e szóra, olvasónóm, kezedet halántékhöz szoritod, s már-már érzed azt az ideges izgatottságot, a lázas borzongást, görcsös ásitást, lüktető, szuró, nyilaló fájdalmat, melyre hiába keresünk részvétet a barátságnál, vigaszt a szeretetnél, gyógyszert a tudománynál; melyre a legaggódóbb férj is a közöny, unalom s szelid gúny hangján csak annyit mond: «Migraine». A legtudósb orvos vállat vonva reménytelenül szól: «Migraine», s önmagunk is legyünk bármily szeszélyesek, türelmetlenek, kényesek, kinos mosolylyal, bús resignatióval csak azt sohajtjuk: «Migraine».

De légy nyugodt, én értem, veled érzem borzadásodat, s kiméletes leszek.

Nem beszélek neked a közönséges, érdektelen prózai migrainről, melyet libamájpástétom vagy vajas tészta okoz — fidonc! forduljunk el tőle. Sem arról az unalmas, buta migrainről, mely egy végtelen hangverseny vagy sok badar hiábavaló beszéd hallgatásából jön s csak huszonnégy órai alvás után szünik meg.

Kegyetlen sem leszek, s nem mutatom meg neked a migrainet ott, abban a nyomorult, nedves alacsony szobában, melynek még mennyezete is arra a szegény fájó fejre látszik nehezülni, mely időnkint fáradtan lehanyatlik a recsegő, lármázó varrógépre, de hiába! Az a lázban égő, kinban vonagló agy azért csak újra meg újra küldi a rendeletet, s a, zsibbadó lábak csak hajtják, szakadatlanul hajtják a kereket, mert ha a munka ma el nem készül, mit eszik holnap az a három kiabáló gyermek?

A kétéves sir, ahogy csak bírja, a hatéves minden erejéből zörgeti az ablakot, hogy elhallgattassa, a négyéves kedélyesen

sipot fujdogál; szennyesek, rongyosak és rutak, mint a szegénység. Ha valaki neked csinos, rendes, tiszta nyomorrul beszél, ne hidd el!

De ez a beteg asszony ott a varrógépnél anyjuk; és azért a kerék nem áll meg, míg a munka nem kész, és azért lesz nekik holnap tej, kenyér és még csók is hozzá!

Nem, én ide nem vezetlek.

De ha ismered a migrainenek minden nemét, faját, phazisát és fokozatát, akkor tudod, hogy van egy szelid lefolyásu, nemesb faju, arisztokratikus migraine, mely a kedély hullámzatából ered, az idegekben rejlik, a fájdalom közt is gyönyörteljes, mámoros álomszerű állapotba ringat, s míg a test kéjes tétlenségben lankad, szellemünk és érzékeink működése csodaszerűleg egész a clairvoyanceig fokozódik.

Mintha csupa élenyt szivnánk, százszorosán élünk. A fény most fényesebb, a hang hangzatosabb, az illat illatosb, gyötrelme-sebb a fájdalom, édesebb a boldogság. Szivünk csordultig van könnyel, kacagással, haraggal, szeretettel, nehezteléssel és félté-

kenységgel. Olyanok vagyunk, mint egy zivatarral, záporral, delejjel, villanynyal telt nyári felhő, melyet majd vihar után a nap-sugár megáranysz, szivárványnyal ékit.

Ezt a migrainet akarom én neked bemutatni.

Jer velem bátran! Az idő kedvező, gyönyörű juniusi délután, az égen átlátszó ködszerű felhőlepel, mely szelidítő fátyolként borul a fényözönre. Délfelé azonban sötétül a láthatár, s néha tompa moraj hallatszik.

Siessünk!

Ime, előttünk a hegyes, völgyes, regényes táju városka, épen elég nagy, hogy kellő kényelmet, fényűzést, élénkséget találjunk, s épen elég kicsiny, hogy otthonosak legyünk benne. Elég kicsi, hogy el ne enyészünk mint csöpp a tengerben, hogy énünk kellő érvényre juthasson, hogy mind ismerjük egymást s az utcán ne menjünk el egymás mellett «jó nap» s «fogadj isten» nélkül. Hogy tudjuk valamennyiünk gyöngéjét, bibéjét, tarka bogarát, s kissé nevetgélhessünk, gunyolódhassunk is felettök. Hogy részt

vehessünk egymás örömében, bánatában. Hogy kissé gonoszak, rágalmazók, kárörvendők lehessünk egymás iránt, de adandó alkalommal segíthessünk is egymás baján, elmenjünk egymás égő házat oltani, betegét ápolni, halottját megsiratni, árváját oltalmazni; végre hogy elballaghassunk egymás temetésére egy kis önváddal, egy kis megbánással szivünkben, könnyezve, meghatottan, mindent feledve, mindent megbocsátva.

Ide értünk. Csak még a főutca végeig legyen türelmed; ott az a csinos, magányosan álló, folyondárral befutott nyári lak, árnyas, virágos udvarával, az a mi utunk célja.

Itt jobbról e nagy emeletes ház a K. családé volt. Egykor sok mosolygó, üde leányarc nézett ki ablakain. Tele volt vidám étellel, dallal, zeneszóval. Kedves, vig, művelt, vendégszerető, könnyüvérű emberek lakták; szivek, ajtók nyitva álltak szegénynek, gazdagnak, s aztán egyszer csak elárvereztek a házat, a butorokat széthordták, a virágok eltűntek az ablakból, a dal elnémult, a család elköltözött.

Egy ideig sokat beszéltek felőlök. Sokan kárhoztatták, elítélték, de mind sajnálták, szerették és nélkülözték őket, különösen a szegények, kik sok áldást, imádságot küldtek utánok, s azért bárhol járjanak, utjuk virágtalan nem lehet.

Itt balról a nyitott ablaknál karos-székben öreg ember szunyad. Ő a negyvennyolcadiki forradalom élő szobra. Megmondjam miről álmodik? Arcáról olvasom, mely ihlettségtől, lelkesüléstől ragyog. Ősz fejét mintha dicsfény venné körül: Kossuth villámokat szóró szónoklatát hallgatja. Most egész valójában megrendül, arcát láng borítja, vonásai átszellemülnek. Álma nem álom többé, szellemlátás, vízió, reveláció! Ujra hallja azt a régi dalt: «Hí a haza!» hallja a csatazajt s százezrek ajkán a diadalkiáltást. Erős kézzel, ifju erővel emeli a háromszinű zászlót, ajka egy szót rebeg: «Szabadság!» De csakhamar kialszik a fény. Arca elsápad, összeesik, elsötétül a mély, haragos borutól, mely vészfelhőként száll rá. Mellét fuldokló zokogás emeli, s lecsukott szeméből könnyek árja özönlik. Miről álmodik most? Talán ott áll a

véráztatta dombon, a véres áldozatnál, s mintha azok a lövések mind az ő szívét érnék, s mintha az a nemes vér mind az ő kebléből ömlenék. Vagy ott van a nagy bucsuzásnál, a nagy temetésnél, s mintha az a sok átok mind az ő fejére szállna, az a sok szégyen mind az ő arcát égetné, s az a sok dicsteljes odadobott fegyver, s a helyette cserébe nyert gyalázat és kétségbeesés sulya mind ő rá nehezőlné. Vagy talán valahol a határszélen most borul le szivszakadva utójára arra az édes kedves, bálványozott földre, hazájának drága vérrel, forró könnyel áztatott földére.

Hogy mi volt ő, s hogyan vett részt a forradalomban, azt nem tudja senki, talán ő maga sem; csak annyit lehet mesélgetéséből kitalálni, hogy mindenütt ott volt, mindenben részt vett, hogy egész valója, egész élete úgy összeforrt, összeolvadt a forradalommal, mintha ő ama hajnallal született s azzal a napnyugtával kimult s a jelen álomszerű létezése csak arra való volna, hogy legyen egy csupán a visszaemlékezésnek, honfi-búnak szentelt élő emléke, ama nagy

időnek, melynek eseményei úgy megfogamzottak, gyökeret vertek szivében, annyira vérévé váltak, azonosok lettek lényével, mintha egyedül az övé lett volna minden tett, -vívmány, diadal, győzelem, s az övé minden vesztés s a bánkódás, megsiratás minden joga.

Sokan nevetik regéit, s kérdezgetik tőle, hogy: hát ő miért nem menekült a többivel? — s kacagnak, mikor ő erre ősz fejét búsan lehajtva mindig azt feleli: «Menekülni akartam én is ki Törökországba, de eltévesztettem az utat, így aztán itthon maradtam».

Hát nem értitek, nem érzitek ki e szavakból, hogy ő nem ismer utat, mely kivezetne ebből az országból, — hogy: «a nagy világon e kívül nincsen számára hely».

Álmodjál csak, szegény öregem! álmodjál hőseidről, vértanuidről. Életed kinosb vértanuság volt, mint az ő haláluk. Nem sokára velök egyesülve pihensz a hű anya keblén, melytől elszakadni nem birtál, s beolvadva ama nagy végtelen köztársaságba, hol önkény nincs soha, hol öröktől örökké megdönthe-

tetlen törvény uralkodik csupán, ott vár rád álmod valósulása: «Egyenlőség, testvériség, szabadság».

Itt, ennél a barátságos erkélyes háznál megpihenjünk.

Itt mintha tisztább, illatosb volna a lég. Az erkélyre tekintesz, mintha virágokat látnál, — hallgatózol, mintha madáracsicsérgést hallanál, — pedig csalódsz, két kis gyermek virul, repked, cseveg ott csupán, két rózsás arcu, égszín szemű, aranyhaju kis leány. Annak az embergyűlölő, istentagadó különc A. orvosnak gyermekei, ki — mint mondják — e két kis ártatlant is minden vallás nélkül hagyja felnőni; még templomban sem voltak soha az istenadták.

Tekints oda! Ha rá nézesz e két angyal-arcra, kezed önkénytelenül imára kulcsolod. Közeledjél hozzájuk, s mire észrevennéd, bűneidet meggyóntad, megbántad. Csókold meg őket s bűnbocsánatot nyertél, megáldoztál, szivedbe fogadtad a megváltót, mert tekintetük áldás, mosolygásuk malaszt, szavuk imádság; a hol ők vannak, ott szentegyház van, mert «övék a mennyeknek országa».

Oh ne emeljétek szárnyaitokat, ne készüljétek vissza égi hazátokba, maradjatok, míg lehet, itt nálunk a földön, hogy látástokra mi kishitűek újra bizzunk az örök jóságban, újra szeressük embertársainkat, újra várjuk a világitó szentlélek malasztját, s megérteni tanuljuk a Szent-Háromság titkának magasztos nyilvánulását a hitben, szeretetben és reményben.

Ez a diszes uri lak a dúsgazdag X. kamarásnéé, kiről azt beszélük, hogy csupa szeszélyből maga mossa fel lépcsőit s edényt surol.

De miért is ne tenné mindenki azt, mire kedvet, képességet, hivatást érez?

II. Rudolf tán nagy tudós, jó csillagász lett volna, de rossz császár volt. XVI. Lajos becsületes kézművesnek, tisztességes polgárnak született s a korona marttyrá tette. Burns Róbert ellenben mint földmives nem ért semmit.

Mindenki természetesnek találja, hogy a vas szilárd, az arany fényes, hogy a szén tüzelésre, a gyémánt ragyogásra jó, s nem ütközik meg senki abban, hogy míg a buza

lisztet ád, a rózsa nem tud egyebet, mint illatozni; nem talál abban senki sem érde-
met, sem hibát.

Legyen csak mindenki az, a mi termés-
zeténél fogva lenni képes. Hadd kövesse
hát X. kamarásné is szive hajlamát, s
tegye, mit tenni tud és szeret, hiszen való-
színűleg ő sem bánja, ha míg ő lépcsőit
fehérré surolja, Z. költőnő verset ír a hold-
világhoz.

Ha felvidulni akarsz, nézd ama barna-
fürtös fejecskét ott a sarokház ablakánál; a
biborveres függönyök közül úgy ragyog ki,
mint egy napsugár; ezer incselkedő kobold
leskelődik, játszik, pajzánkodik az üde arc
gödröcskéiben. Ki hinné, hogy az a felénk
közelgő, kimért lépésű, feszes, komoly uri
ember a férje e játszi, madárszerű kis lény-
nek, ki épen most meglátva férjét, örömtel-
ten integet, mosolyog, röpked feléje. Nevető-
szeméből egész fényözön árad s visszatükrö-
ződik a férj felderülő arcán. Pedig azt mond-
ják, — de elég a mendemonda. Bocsásd
meg olvasónóm, mi ezt megszoktuk itt a kis-
városban,

Ime, egy esőcsep!

Szerencsére itt vagyunk már Garson ezredesné szép nyári lakánál. Suhanjunk be mi is hamar e magas, deli, barna fiatal emberrel; ez a bájos özvegy unokafivére Marosi Elemér, jeles képzettségű, már is hirneves orvos, ki több évi távollét után nem rég tért vissza a külföldről, hol a független, vagyonos ifju részben tanulmány, részben szórakozás kedvéért időzött, s mert elindulása épen akkor történt, mikor a szép Lilia a derék, de kissé éltés Garson ezredeshez nőül ment, sokan állították, hogy egyedül szerelmi bú űzte a messze távolba. De már a sok «on dit»-ből nem bontakozhatunk ki, pedig im itt vagyunk az előszobában, hol Terése, a légszerű komorna, szellemlépésekkel közeledik épen urnője bou-doirjához, s fölemelve a nehéz damast függönyt, szótlanul bebocsátja a fiatal rokont, kinek szabad bemenni gyengélkedés esetében is, hiszen ő orvos, rokon és — egy szó mint száz, bemehet.

Köd előttünk, köd utánunk, mi is beme-gyünk vele.

Oh e bájos, bűvös, derengő, félhomályu, szelidszinezetű hamvas-kék boudoir. Alacsony, lágy, hivogató támlányok, meseszerű, nagy sötét-zöldlevelű, virágtalan növények, hamvaskék márvány-asztalkán, kis ezüst dézsában, kristálypohárban jégbe hűtött limonade, mellette ellenmondón, következetlenül, mint a minő a női szeszély, kékes légszesz-lánгон, ékszerhez hasonló gyors forralóban párolgó mokka. A kertre néző nyitott ablakon, a leeresztett függönyökön átszűrődő fű és esőszag elvegyülve üditő eau de Cologne illattal s ott a dagadozó chaise longue-on habfehér csipkék közé temetve, mint hópehely közt a hóvirág, lankadozó, halvány, gyönyörű asszony.

Oh a gazdagok gyöngélkedése!

Gyönyörteljes az, mint a borzongás a pattogó kandallótűznél, mint a szomj a csergő patak mellett, mint a vágy a teljesülés perce előtt.

Az eső sűrűn, zajtalanul permetezik, elcsendesítve az utcai lármát, visszatartva az alkalmatlan látogatót, elnémitva még a madarakat is. Semmi sem zavarja az anda-

litó édes biztos nyugalmat, mely e bájos menhelyet védőn körülfogja, mint szigetet a tó vize.

Künn az előszobában észlelhetlenül, mint a gondviselés, fáradság nélkül, természet-szerűn, ahogy a fű nő, működik Terése, a komornák eszményképe. Már a természet is erre a hivatásra szánta. alkotta. Kiszolgálása olyan, mint a boszorkányság, mint a szemfényvesztés, csak eredményében érezhető, s nem rójja ránk a megköszönés kényelmetlenségét.

Ő sem szép, sem rut, sem kicsiny, sem nagy, sem szőke, sem barna. Nincs rajta semmi feltűnő, figyelmet gerjesztő vagy kirívó, semmi «ismertető jel». Soha nincs utban és mindig kéznél van. Igénytelen, nesztelen megjelenése, elmosódott, szürkeruhás alakja elvegyül kárpittal, függönnyel és levegővel. Létezését nem árulja el semmi életjel.

Soha sem tüszent, soha sem köhög, soha sem ásit, talán nem is lélezkik. Olyan csöndes, határozatlan, szintelen és nélkülözhetetlen, mint a levegő.

— Beteg vagy, Lilia? Ütered izgatott, görcsös, de nem lázas, homlokod hideg, halántékdod kissé lüktet, ásitasz — ah, migraine!

E szóra a bágyadt alak egyszerre fölrezen lankadt álmodozásából; pedig a távoli dörgés sokkal halkabb, hogysen felriaszthatta volna. Mint felhő alól a villám, hosszú sötét pillák alól sugárzó tekintet villan ki. A halvány arc kigyulad, s az izgatottságtól remegő ajk keserűn mosolyog.

— Ah, migraine! Mily korszakot alkotó fölfedezés! Mily remek diagnosis! Mily csodahatásu, bűverejű szó, melynek pusztá kimondásával meg van oldva a problema, fölöslegessé vált minden gyógyszer, segély, részvét és ápolás! A tudomány mosolyog s azt mondja: migraine! és a beteg csendesesen szenved tovább. És ön, uram, ezért töltött annyi évet külföldön, ezért utazta be a félvilágot, ezért tanulmányozta azokat a borzalmas kórházakat, ezért élvezte a pontini mocsárok üde leheletét, Konstantinápoly tiszta levegőjét s Guyana jótékony éghajlatát. Persze, ön arra számított, hogy haza-

jöttekor kedves rokona, a kis Lilia, rögtön enyhe maláriába, vagy szelid lefolyásu fekete himlőbe esik, mit gyógyítani önnök valódi gyermekjáték. De ám Lilia arca sima s fehér marad, még csak egy jelentéktelen sárgaláz sem mutatkozik nála. Liliának migraineje van, a miben még meghalni sem, csupán szenvedni lehet!

Érti ön, uram, hogy mit tesz az: szenvedni?

A szó elhalt a szép asszony ajkán, mint elszakadt hárfa húrján elrezg a hang, a bájos fej kimerülten hanyatlott vissza párnáira.

Elemér szeretetteljesen lehajolt hozzá, de Lilia csakhamar meglepő erővel újra föl-emelkedett s ingerülten folytatta:

— Ah, de mit is gondoltok ti a szenvedéssel! A jajszó nem hat át a szoba négy falán s nem árt a renomméénak! Egy haláleset, egy temetés, az már egészen más! Azt kiharangozzák, kiénekelik, kiprédikálják az egész világnak, s az ünnepélyes gyászmenet, a sok fátyol, koszoru, köny és az egész nagyszerű pompe funèbre láttára egyszerre mindenki

elérzékenyül és hő részvétet érez a halott iránt, kivel — mig élt — egy cseppet sem gondolt s fejcsoválva, elszörnyüködve kérde: de az isten szerelmeért, hát ki volt az orvosa? Azért csak szenvedj nyugodtan, szegény szenvedő, ebben nem gátol senki, de légy oly jó, valahogy meg ne halj! Migraine! hiszen azt még csak kiégetni, fölmetszeni vagy amputálni sem lehet! Oh ti ujkorbeli csudatevők, látnokok, ti tudós javósok! lár-mát ütni, az nálatok a jelszó! Nagy hű-hóval felfedeztek ti mindent, a miről a mi tisztas öseink nem is álmodtak! Azoknak mertétek volna csak mondani, hogy izmaikban trichin van s vérük penészes! De hiszen ti e sok kecses nyavalyának, kóranyagnak ellenmér-gét is feltaláltátok, van nektek salicyl, thymol s carbol-savatok, csakhogy csodaszereitek — fájdalom! — a betegséggel együtt a beteget is megölik.»

Ismét egy kis pihenés, egy kis szélcsend a közlgő vész előtt.

«Talán azt akarnád elhíttetni velem, hogy hires utazásod nem reclame volt csupán? Mig Jávában és Ceylonban a chinchona fát

nézegetted, jobb lett volna itthon azt kutatnod, hogy miként s miért hat a chinahéj, ez egyetlen valódi gyógyszer, mit századok óta tanulmányozott gyógyászati botanikátok felmutathat. Ti csak azt keresitek, fürkésztitek, mit gyógyszertáraitokban megtörni, megfőzni, destillálni vagy diluálni lehet. Csak azt nyujtjátok s tiltjátok nekünk, mit óránként bevenni, időnként inni s naponként nehányszor enni lehet, de bölcsességtek számba sem veszi azt, mi bennünket szünet nélkül körülfoly, körülheng, körülhullámoz s idegeinket titokzatosan átrezgi, s minek keveréke, foka, nyomása, sugara és áramlata okozza talán a legkínosabb betegséget: a rejtelmes idegbajt ezer változatával, mit ti csak azért néztek le vállvonva, udvarias gúnymosolylyal, tudálékos hallgatással, mert nemcsak hogy nem értitek, az még hagyján volna s többször is megesik rajtatok, hanem mert ezen nem fog chinintek, morphintok és ipecacuanhátok, tudományotok alphája és omegája. Elöttetek egy ember, a kinek egy szép estén, csendes szobájában, kényelmes ágyában a szeme nyitva marad. Viszonyai

rendezettek, családélete boldog, lelkiösme-
rete nyugodt; de most eszébe jut, hogy egy
évek előtt elhalt ismerőse hogyan került
csőd alá; hogy gyermekkorában egy nagy-
bátyjának két kis fia egy nap meghalt
torokgyikban, s aztán hogy az a Rózsa
Sándor mégis rémséges dolgot vitt végbe!
Erőszakosan lezárja szemét: torzképeket lát;
felnyitja: mintha valamely árny lebbent
volna el ágya mellett. Megállítja az órát,
hogy ne ketyegjen, elmondja az egyszer-
egyet hatszor rendesen, hatszor visszafelé,
olvassa Perrier nagyfontosságú munkáját:
«Über die Buccalvalven bei den Cucullanen»;
nem ért a zoológiához, még sem alszik el!
S ez így tart hetekig! feje zug, ég, kábul,
szédül, érzékei megbomlanak, szeme szikrát
lát, füle cseng, kávéja sós, dohányja phos-
phorszagu, fulad, szivdobogása van, keze-
lába zsibbad, borzong, hevül, egy szóval:
minden létező betegségnek összes symptomái
mutatkoznak nála. Kedélye elborul, terhére
lesz mindenkinek, de leginkább önmagának,
és még Pontius Pilátus is azt mondaná rá:
«ime egy ember!» ti azonban azt mondjátok:

«ime, egy hypochondrikus!» egyet nevettek s megszöktök előle; mert ez az ember csak képzelődik, csak ámitja magát, nem uralkodik agyrémein; pedig hisz ép ezek a csalhatatlan kórjelek; s ti elismeritek az okozatot, de tagadjátok az okot, mert nem hisztek olyan bajban, melyet górcsövetek nem talál meg, mely tükreitekben nem mutatkozik, melyet hallcsövetek nem hallat, s mely kopogtatástokra nem felel. Ti jelekre nem adtok semmit, s csak annak létezésében hisztek, mit kézzel fogni, metélni, feldarabolni lehet. Ti vallástalanok vagytok még tudománytokban is, s valamiként nem látjátok át, hogy protoplasmátok, ätheretek, cosmiai ködötök, s a két első körforgást kezdett s évmiliárdok alatt naprendszerre alakult atom ép oly megfoghatatlan csodák, mint a hét nap alatt befejezett teremtség munkája, egyszerre bevégzett szép és okos Ádámjával; s miként a végtelenség, a kezdetnélküli örökkévalóság általatok is elfogadott, habár meg nem értett fogalma nem tanít meg, hogy hinnünk kell ott, hol tudni képtelenek vagyunk: akként eretnekek vagy-

tok, mint orvosok is, s nem akartok jelekben hinni, pedig tudjátok, hogy a delej, mint anyag nem észlelhető sem a görcsö, sem a vegytan, csupán csodaszerű jelenségei által; tudjátok, hogy Leverrier egyedül a naprendszerben észlelt zavar, rendetlenség s eltérés jeleitől vezetve odamutatott az ég egy sötét pontjára s azt mondta: ott egy még eddig soha sem látott bolygó van, s meghatározta távolságát, átmérőjét, súlyát s a napkörüli kétszázados pályafutását, melynek egy bizonyos általa szintén kijelölt pontját elérve, végre a távcső is megtalálta Neptunt, s a tudomány valónak ismerte el a jós szavát. Mikor támad köztetek egy Leverrier, ki odamutat a megzavart idegrendszer dissonanceainak okára? Mikor jut eszetekbe megkísérleni, hogy miként a spectralanalysis az égi testek alkatrészeit fényükből ismerteti meg: ugy a lélektan a kedély sajátságai, bajai s ezerféle nyilvánulásának elemzése által megtanítana jelekből olvasni, s a szellem kiáradó fénysugarán visszavezetné a kutató észet a fényforrásra: az anyagra, megismertetve ennek lényegét.

Ti azonban mint materialisták sem vagytok következetesek, s Darvintok, Häckeltek dacára mindig kivételes állást jelöltök ki az ember számára. Mint földlakót kiveszitek a természet három országából, hová szerves és szervetlen alkatrészeinél fogva tartozik; — s kiragadjátok a világegyetemből, melynek ő is örök időktől fogva elveszhetlen része, egy atomja, alávetve ugyanazon örök törvényeknek, mint a nap és homokszem, mint minden anyag, nyilvánuljon az bármint alakban. Ti elismeritek a befolyást, melyet csillagra, légre, vízre, növényre, állatra és ásványra a gravitáció, attrakció, äther-hullámozás, légnyomás, vegyi erők, hő, fény, villany és delej gyakorolnak; tudjátok, hogy a tenger érzi a hold befolyását, a tej a vihar közeledésével megturósodik, a delejtű északi fénynél örültkint forog, és csak a mi idegeinkben, a mi vérünkben ne mutatkoznék mind e hatás? Ki tudja, hogy az ember nem ugy kapja-e az epe-mirigyét, mint a hogy a tej megturósodik? s hogyha a delejtű agyvelővel birna, nem okozna-e neki földrengés, vulkáni kitörés és északfény — migrainet?

Itt Lilia hangja elakadt, ajkait összeszorítva kissé fuldokolt, de csakhamar folytatá :

— Megbocsátjátok a forrólázt, az agygyuladást; értitek a hülyét és a bambát; az állatoknál, növényeknél természetesnek találjátok, hogy a mimóza egy kis érintésre idegesen összehúzódik; a fehér házinyul mind veres szemű, a fehér macska süket, minden macska szőre szikrázik menydörgésnél, s hogy a kagylóban a gyöngy úgy képződik, mint a tüdőben a gümő. De az embernél semmi szokatlant, eltérőt, kiválót vagy sajátságost nem akartok túrni, s megbotránkoztok azon, hogy némely ember nem úgy lát, nem úgy hall, mint ti, s idegei másként éreznek mint a tietek, s az idegesen és a költőn nevettek, mint valami szemfényvesztőn, kinek mutaványai nevetségesek, vagy mulattatók, s nem hiszitek, hogy azok nem mutatnak nektek egyebet, mint önmagukat, s az egyik idegbeteg, a másik költő, mint ahogy ti szőkék vagy barnák vagytok. Ti azonban a természetet úgy tekintitek, mint a holttestet bonctermeitekben, s a holt anyagot vizsgálva,

nem találjátok meg az agyban a gondolatot, az idegekben a delej-áramlatot, s az egész természetben a működő, mozgató erőt; nem értitek tüneményeinek titokzatos beszédét s a csodaszerű azonosságot, válrokonságot csillag, ásvány, növény, állat és ember között. Például ti, ugy mint az életben, magában a testek villózásában is csupán egyszerű vegytani processust, elégést láttok, és nem gondoltok arra, hogy az a villófény tán az öntudatlan gondolat, a szunyadó, fejlődésre váró szellem, mely évmilliárdok folytán önereje, akarata, ösztöne, vágya által magának szervet idomit, agyat képez. Nem gondoltok arra, hogy a gyémánt, chlorophan, márvány, melyek a napsugaraktól mintegy megittasodva, átszellemülve, megdicsőülve rózsaszín, kék és bíbor fényben égnek, szervekkel birva mit éreznének, szenvednének? Nem lenne-e belőlök virág, csalogány vagy költő, s fényükből illat, dal, Ilias. Énekek éneke!? . . . vagy tán valamennyiből ideg-beteg lenne, és fényükből — migraine!

Lilia még mindig küzdött ki-kitörő kacagásával, de arcán e bájos, kipirult, gyerme-

kies arcon, tündöklő szemében, pajzán ajka körül ezer játszi, kedves ördögöcske ingerkedett.

Elemér pedig támlányában hátradőlve már rég fuldokolt nevéttében.

— Ne vess csak! hisz ebből áll minden érveléstek! Azt azonban nem tagadhatod, hogy boldogemlékü tudós nevelőd nem hiába tárta fel előttem a tudományok tárházát, hová én néha bekandikálva, nem csekély haszonnal betüzgettem kedves könyveinek címeit: «Ars magna lucis et umbrae». «A series of experiments relating to Phosphori and the prismatic colours» stb. Nem hiába hallgattam e tudománytól s kinzásaimtól mumiává aszott bölcs végtelen előadásait, de szegény Thuerecht, Leberecht, Lieberecht Gaulius, kit születésekor Hans Gaulnak hívtak, hiába mondogatta haját tépve: «sutor ne ultra crepidam», és te most szintén hiába halsz meg nevéttedben, én mégis tudom, mit mond a mesekorbeli Aelianus ama csodaszerű, éjt megvilágító karbunkulusról, mit gólya ejtett a szép tarenti nő ölébe, s a napfényességű körül, mely a pégui király

arcát oly ragyogóvá tette, hogy népe éjjel nem szorult légszeszre. Tudom, mit mond Albertus Magnus és Vallerius a lapis soláris és spongiam lucisról s Liceti miként mondja a «Lotheosphorus»-ban: Lapidem soli exponemat. . . .

S a kis szoba két balga gyermek csengő kacagásától viszhangzott.

Néha egy hang, egy illat egy tréfa visszavarázsolja az egész gyermekkort.

— Oh jaj a fejem! erről egészen megfélekeztem a hasztalan fáradságban, hogy a te sötétségedre egy kis fényt derítsek! De halld végszavamat! ha valódi orvos akarsz lenni, tanulmányozd a villózást, a delejt, a meteorológiát, astronomiát és psychológiát! és most hagyj fel esztelen nevetéssel! Csend legyen uram, aludni akarok!

És csend lőn. Csak az eső csergedezett szakadatlanul, s a dörgés hallatszott mind közelebbről.

Elemér álmodozva pihent támlányában. Merengő tekintete nem látta a szép szendergő asszonyt, csak hangja, nevetése csen-

gett még fülében, és ez édes hang, e galambkacagás régi álmodat ébresztett szívében, egy rég elvesztett, régen megsiratott, soha sem feledett boldogság álmát.

Nem is volt az soha egyéb csak álom! Álom volt az a kacagó, ugráló, makrancoskodó, gonosz kis leány, kivel ő annyit civódott, ki őt mindig csak gúnyolta, ingerelte, kizozta egész gyermekkorán át; ki mindig s mindenütt ott volt boszantásaival, csinyeivel, s ki nélkül ő soha sem ért tavaszt, ibolyát, cseresznye-érést, szüretet vagy karácsonyt. A kakukszóba és a száncsengésbe egyaránt belévegyült ezüstcsengésű kacagása; nem szabadulhatott tőle soha. Ha homokkal játszott, ott alkalmatlankodtak azok a haszontalan izgága kis kezek, mintha elhullt rózsalevelek vetődtek volna oda, s ha este a csillagokat nézte, mulhatlanul ott ragyogott a sötétkék bámuló szempár, s fülébe csevegett a csacska száj balga kérdezgetésével.

Tüskék, bokrok közt rejlő madárfészeknél egyszerre csak előbukkant a kipirult kandi arc, körülengve zilált, csodálatos für-

töktől, melyek árnyékon sötétek, világoson vörösbarnák, s a napfényen aranyosak voltak.

Könyvek, földtekék, térképek s egyéb tanszerek közt ott termett az a tudálékos fejecske, mely mindent jobban tudott, könynyebben felfogott, s csak úgy játszott a sok tudománynyal. Végre a csodás kis tünemény úgy összeolvadt gyermekkora derűjével, bajával, tanulmányaival, játékaival és meséivel, hogy nélküle gondolni sem tudott örömet, bút, álmot, regét és életet.

De mindez álmom volt csupán. Az is, hogy a gyermek felnőtt, ifju lány lett, olyan, mint a regebeli királykisasszony. Nem volt szebb nálánál az egész világon, homlokán csillag ragyogott, s ha mosolygott, rózsák nyiltak ajkán, egy szóval — ő szerette! Szerette az első szerelem varázshatalmával! Megküzdött érte tüzzel, vízzel, sárkánynyal és óriással, azután fölfedezve, megtalálva a talizmánt, a megváltó jelmondatot, győzelmesen visszasetett a mély bűvös álomban szendergő királylányhoz s lábaihoz borulva suttogá: «szeretsz-e? — s várta, oh miként várta a

feleletet, mely végkép megtörje a gonosz babonát s megváltsa mindkettőjüket — — és a nagymama hangja kedélyesen megszólalt: «Szeret bizony, fiam, hát hogylene szeretne, kivált ha jól viseled magadat és szorgalmasan tanulsz!» És e szavak most is még olyan élénken, a való egész ridegségével hangzanak fülébe, mintha ez már nem is álom lett volna, s a rájuk következő ismert ezüstcsengésű kacagás, és ama szivszaggató gyötrellem, mit akkor érzett, s azután a szintelen, végtelen, reménytelen pusztaság, az a délibáb-nélküli sivatag, — mindez csak egy hosszú, nehéz, kinos álom volt csupán.

Meglehet, hogy napok, hetek, évek teltek el, de ő csak egy végtelen szürkületre emlékezik, hajnal s csillagfény nélkül.

Az első éjszaka akkor következett a szürkületre, mikor meghallotta, hogy Lilia férjhez ment. Őt akkor tanulmányai sokkal inkább elfoglalták, hogysesem jelen lehetett volna a menyegzőn.

Aztán külföldre utazott, s utközben egyszer csak azt vette észre, hogy annak a

gyermekkori kis leánynak a képe vele jár uton-utfélen.

A Rigin alpesi rózsát szakított számára, Kis-Ázsiában, Tököly sirjánál néhány fűszálat; a tengerpartján színes kagylót szedegedett, — az a kis lány úgy szerette azokat! — és a konstantinápolyi bazáron megvette a meseszerű arannyal himzett papucskákat: — hogyan emlékeztették azok az ezeregy éjszakára s az ő királykisasszonyának kicsi lábaira!

Végre erőt vett magán, s hogy szabaduljon a gonosz igézettől, eltakarta, elzárta a bűvös, incselkedő képet, eltemette szive legmélyére, — s tanulmányaiba merült.

Csak néha egy-egy fenvirasztott éj után, vagy menekülve a kórházak nehéz legétől, jajaitól, halálhörgésétől; csak néha, félig öntudatlanul, halkán, titkosan a kora hajnalnak, a harmatos vizi rózsának, a csillagos égnek, a végtelen tengernek súgva mondott egy nevet: Lilia! s azok erre csendesen, vigasztalón feleltek, mosolylyal, illattal, fénynyel, hullámmzással.

Álom volt mindez! S talán most is csak

álmodja ezt a zuhogó esőt, dörgést, villám-
lást, e félhomályu kék szobát, s ezt az incsel-
kedő búbajos képet itt előtte, melyet ő oly
mélyen eltemetett; érzi jól, hogy most is
ott rejlik szívében s mégis csábitó káprázat-
kint újra megjelent előtte, s rátekint nagy,
bámuló, sötét-kék szemeivel.

— A-a-a-ah!

Minő ásitás! hangos, parancsoló, köve-
telő, szemrehányó, görcsös, gúnyos, haragos,
— egész lélektani tanulmány!

Elemér fölébredt s ijedten hajolt Liliához.

— Nem uram, ez már nem kórjelenség,
ezt nem a migraine okozta, ez csupán az ön
kellemteljes, szellemdus társalgásának ered-
ménye! S én látom, hogy ön mint orvos és
mint világfi, egyaránt kiképezte magát, s ha
egyéb kincset nem gyűjtött is, de a hallgat-
ás aranyával bővelkedik. Bölcsessége ellen
sincs kifogásom, ön ismeri önmagát, tudja,
hogy hallgatva legszellemesebb.

— Csak gunyolódjál, Lilia! migrainedet
nem szüntette az alvás s szeszélyeskedésed
bajoddal jár!

— Mit, e bágyadt, rosizlészü élcek jár-

nának az én bajommal? Nem, az én migrainem mindig természetes, kellemdus jónevelésű migraine, de megszokta, hogy e szerint is bánjanak vele. A mellőzést épen nem türi, és te, vad kannibál, még azt sem veszed észre, hogy szomjas vagyok! Hozd hamar a limonade-ot, hiszen veled olyan kopár, oázis nélküli az élet, mint egy Sahara, s csak valamely vezeklő fakir s türelmes tevéje bírná elviselni. Hamar a limonade-ot! — de mégsem! Inkább kávét adj, hiszen még a lelkem is fázik a te jeges, fagyos társaságodban, te megfagyott északsarki utazó!

Egy kis szünet. Az eső záporra kezd válni. Pár cikázó villám s rá erős dörgés.

— A kávé sem kell! Gyöngé, mint a te lelked! Bánom, hogy nem limonade-ot kértem, hogy az idézet egészen korrekt legyen, de mindegy, azért a te lelked mégis gyenge, mert hely, alkalom és körülmények uralják. Ki hinné, hogy e komoly bölcs, e szobor-szerű klasszikus nyugalma alak, ki tógájába burkolva némán várja a vést, a tegnapi estélyen «természettől göndör» fürtökkel, émelyítő hófehér kesztyűben, mindenre kész

fénymázos topánban, — lepkekint szállt virágról virágra, — végre még táncre is kerekedett s oly kinosan rezgett, vergődött a «csárdás»-ban, mintha idegrángásokban szenvedne!

— Oh, én ugyis ennek az estélynek vagyok áldozata!

— És kivel táncolt! Azzal a halvány-sárga-hajú, unalmas nefelejts-szemű, pici bamba-száju Ábrándi Isaurával! Már hiszen engem kérhetett volna a bátyja, hogy táncoljak vele! — a barátságnak is van határa! Isaura! ki is hallott ilyen nevet?! — olyan mint egy melodráma!

— Elemér és Isaura! kész a románcz! Nem keresztelhatték őket Vendelre, Borbálára, mikor annyi tisztességes keresztény név van a naptárban. De mit látok itt kabátján! virág a gomblyukban! Fi donc! még hozzá heliotrop! és milyen hervadt; talán tegnapesti emlék! De szerencsétlen! hát ön nem tudja, hogy migrainnél nem lehet elviselni a heliotrop-illatot? Már is rosszabbul vagyok! Tüstént dobja ki az ablakon! Van-e rútabb, mint egy hervadt helio-

trop! A rózsá hervadtan is rózsá marad, a heliotrop szemétté válik!

Elemér szót fogadott, s aztán kérdő, kételkedő mosolylyal tekintett rokonára.

Lilia arca lázas pirban égett s eltűnt róla a pajzán jókedv kifejezése, szeme könnyűl ragyogott, s idegessége a kitörő zivatarral együtt látszott növekedni.

— Mosolyogsz? Azt hiszed, csak szeszély, idegesség, migraine, a mi engem bánt? mert te csak a bonc-teremben, késsel kezében tanulmányoztad a szívet, mikor már nem dobogott, mikor már kihűlve, halva volt! Megvizsgáltad jobb és bal kamráját, kutatad a szerv baját, betegségét, meghatározad nagyságát, kitágulását vagy elhájjasodását; de hogy egykor miként fájt és örült, hogyan türt, félt, várt, remélt, csüggedt és küzdött, — mit tud arról a te tudományod? Mosolyogsz? Azt hiszed, hogy én tegnap közönynyel néztem ama sok szép, mosolygó, tavaszüde leányarcot? hogy hidegen hallgattam a csábító zenét, nyugodtan szemléltem a vig táncot, s nem emelkedtek az én szárnyaim is, mikor ti ott körü-

lem röpkedtek? Tudod-e még a kedves költeményt:

«Felrepülne, messze szállna,
Csakhogy el van metszve szárnya!»

— Tudod-e, hogy én már nem tudok táncolni, nem tudok mulatni? Mosolyogsz? Talán azt hiszed, hogy míg te heted-hét országban, az üveg hegyeken s az operencián túl jártál a bölcsesség kövét keresni, addig én itthon monsieur Fleurytól táncórákat vettem, s ápolás helyett kecses pas des deux-vel szórakoztattam szegény betegemet két évig tartó szenvedésében? Tudja-e ön, uram, hogy mi a betegség? Azt az ember nem tanulja ám meg, ha elmegy a jávai méregvölgybe szerencsétlen kutyákat, macskákat mérgezni, sem ha a párisi kórházakban kautsuk-embert boncol. Azt csak sötét, reménytelen napokon, kétségbeejtő, végtelen éjeken át a bús betegszobában lehet megtanulni, hol az óra egyre ketyeg s az idő még sem halad, hol óránként átszenvedjük egy élet gyötrelmét s a kín még sem fogy; hol a párna soha sem elég lágy, hol a takaró csak nehéz, de nem meleg, hol a

szerető kéz is ügyetlen és nehézkes; hol a félhomály nyomasztó, a világosság sértő, a lég nem hat a tüdőbe, a víz nem oltja a szomjat; a szó fáj s a csend nem ad nyugalmat. Hol az erőt, mely eddig támaszunk volt, megtörve, — az észet, mely vezérelt, elhomályosulva, — a mosolyt, mely biztatott, vigasztalt, elborulva látjuk, s hol, mikor csüggedve érezzük, hogy jelenlétünk nem enyhít többé, már csak a neheztelés vigasztal minket, mit percnyi távozásunk okoz. Hol a tompa közöny, lázas türelmetlenség, fásult hallgatás s heves ingerült beszéd közepett csak néha tünékenyen, mint sötét éjben távol fel-felrezgő mécsfény, világol felénk egy hálás, bús, szerető tekintet és egy bágyadt kézszorítás, egy halkán hívó, esdő hang árulja el csupán, hogy a szeretet, mit elveszthetetlennek hittünk, haldokolva bár, de él, hogy a hamvak közt még ott ég a szikra, hogy a sziv, mely biztos révünk, édes-békés menhelyünk volt egykor, — megtörve bár — még nem szünt meg dobogni. Nem, te nem tudod, mily gyötrelemtéljes, mily vigasztalan a reménytelen beteg szobája. A kandalló

pattogó tüze, a lámpa kedélyes világa nem tesz az otthonossá, derültté. A hópelyhes, jégvirágos tél nem hoz abba zöld fenyőfát, karácsonyfényt, s oda nem hangzik be a «szent királyok» éneke: «Szép jel és szép csillag, szép napunk támad!» A tavasz nem hoz oda enyhe szellőt, virágzást, megújulást, s ott nem zendül fel a hálaima, a feltámadás hallelujája! Ilyen betegszobában töltöttem én két évnek minden napját, minden óráját, s e sok órának minden egy percében örömtelen, szomorú és elhagyott voltam, mint az a szárnyaszegett árva madár, melynek társai mind elszálltak «messze, messze tengerekre» s mely búsan szárnya alá rejtí fejét, mit is nézzen??

Négy kerítés, négy magas fal:
Kőfalon nem látni által!

Még az égre felnézhetne,
Arra sincsen semmi kedve:
Szabad gólyák szállnak ottan
Jobb hazába,
De hiába
Ott maradt ő elhagyottan!

— Mindezt elmondtam én már akkor az elköltöző darvaknak, a tova szálló felhőknek, a zokogó őszi szélnek, s azoknak a mindenütt ragyogó örök csillagoknak, és azok nem vitték volna meg neked a bús izenetet? Pedig valamennyit hozzád utasítottam, de te az ég tudja merre jártál, s ők a lakcimet, helyet, utcát, házszámot nem tudták biztosan. Az egész gyermekkorból, az egész életből csak te maradtál meg szívemnek. Drága nagyanyánk meghalt, férjem haldokolt és te távol maradtál. Nem szólított haza magányosságom, bánatom sejtelve! Nem érezted, nem álmodtad meg segélytelen elhagyottságomat! Gonosz, haragtartó lelked, bosszúálló szived nem tudta feledni, hogy a veled egykorú hamar felnőtt leány a játszótársban csak gyermeket látott, s magáddal vitted még a messze utra is balga kacagásom bánalmát! Hosszu évek busongása és magánya, elveszett ifjuságom, eltemetett álmaim, támasznélküli árvaságom, a mult boldogságát s téged kereső gondolatom, feléd nyujtott kezem, esdő segélykiáltásom téged nem hoztak vissza énnekem!»

Az elsötétült szobát vakító villám cikázta át, s rá velőt rázó csattanás következett.

Lilia remegve, zokogva, félholtan feküdt rokona védő karjai közt, szive a megszakadáshoz volt közel, könyei sebesen, forrón, szakadatlanul özönlöttek lecsukott szeméből, kisirta most hosszú évek némán viselt keservét.

Elemér csendesen, békitőleg simogatta a csodálatos ércfényű fürtöket, a szegény szenvedő fejecskét óvatosan visszahelyezte lágy párnáira, s a fájó halántékon biztos kézzel rátalálva a lüktető érre, így maradt némán, mozdulatlanul, hogy csak hadd pihenjen, hadd szenderegjen, hadd gyógyuljon az a szélvészüzte, eltévedt kis madár, mely végre megtalálta otthonát.

És csend lett újra, most már teljes csend. Hová lett szélvész, zápor, villámlás, mennydörgés?

A keletre nyiló ablakon át, melyről láthatatlan kezek elvonták a függönyt, látni lehetett a távozó felhőt, győzelmes napsugártól megaranyozva.

A márványasztalkán, mintegy oda vará-

zsolva, kosárka állt harmatos zöld levelek közül kimosolygó gyönyörű gyümölcsöcsel. Mikor lett az oda bűvölve — ki tudja? alighanem akkor, mikor ama rémséges villám lecsapott valahol, s az ember ijedtében se látott, se hallott.

De a babonázó lény, ki zörejtelen kezeivel itt működött akkor, az mégis láthatott valamit, és most ott künn az előszobában titkosan, szégyenlősen, hamarjában, — kissé sirdogál. Mert hát ez a szegény tünedező árny egy fölösleges, istenadta szivet rejteget, mely néha, mikor épen rá ér, örül, fáj és szeret is egy kissé.

Épen mikor az elvonuló felhőn ékesfényes szivárvány tünt fel, az első madár-csicsergésnél Lilia ébredezett, félálomban nézett Elemér szemébe, és ott feltalálta azt a régi kérdést, melyre egykor a nagymama felelt.

Most azonban hatott a talizmán. A bűvös kérdésre fölébredt a csodaszép királyleány, homlokán csillag ragyogott, ajkán rózsa nyílt újra, s kimondta a megváltó, igézetes szót: szeretlek!

PÁL FORDULÁSA.

Hegedülnek, szépen muzsikálnak,
Jó kedve van az egész világnak,
Ugrándozva járnak a bolondját,
Én nemtudom, nekem csak úgy mondják.

TÓTH KÁLMÁN.

NEM, nem! hiába mosolyogtok hizeleg-
tek körül ti bájos képek a mult idő-
ből! hiába zendülsz meg újra te régi édes
dallam, — hiába integettek felém, ti rózsás
ifju arcok, melyek körülvirágoztátok ifjusá-
gom tündérvilágát! Maradjatok csak szívem
mélyén eltemetve, megsiratva; még most
nincs elég erőm, hogy visszahivjalak s újra
eltemesselek, újra megsirassalak benneteket.
PihenjeteK, szenderegjeteK csak, mig hívó
szavam fel nem ébreszt, s álmodjateK arról
a mi időnkről, arról az egykori Pál napjá-
ról, mikor késő este, tiz vigan csengő szán-
nal, vagy harmincan váratlanul beállítottunk
a jó Pali bácsihoz. Váratlanul? Nem! Ő nála

várva várt volt a vendég mindig, s áldott nevével együtt csak azon busultak, hol vegyenek most már muzsikuskokat, hogy ezek a szegény gyerekek hadd ugrálhatnának egy kicsit! Mikor aztán Pali bácsi habozva szólt: Hátha az öreg dudást elhivatnám? Milyen örömrivalgás volt az és milyen tánc dudaszóra világos virradtig!

Más Pál napja az, a melyről én most beszélni akarok, s melyre már hetekkel a nagy nap előtt készül az egész ház népe, kivéve magát az ünneplés tárgyát, ki nem is sejtve a közelgő vészt, nyugodtan pipázgat, olvasgat szobájában, s kéjelmesen nézi a kandalló mellől, hogy hordja a téli fõrgeteg halomra a havat, s csak egy aggodalman van: hogy a hófuvás miatt majd nem jöhet az ujság.

Annál több gond bántja a nõk szivét. Tekintsünk csak a nagy nappali szobába, ott ülnek együtt, barátságos lámpafénynél, — mely azonban derütlen arcokra veti világát, — a mama és három leánya.

Három leány! mily bájos gondolat volt ez máskor! még a regékben is mindig hár-

man voltak, mind szépek, de a legkisebb a legszebb. Három leány! három tavasz, három hajnal, három tündérrege! három ragyogó szempár, három felzendülő dal, három megcsendülő kacaj, három segítség, három öröm, három boldogság!

És most! Tudjátok-e mit jelent most három leány? Három pesti vagy bécsi uszályos bálruhát, három chignont, három legyezőt, három pár atlasz cipőt, három pár tizgombos keztyűt, s a mi pénzért nem is kapható: három sehol nem lelhető cotillon táncost, óh és borzalom! három megszerzendő férjet!!! Szegény mama, hogy roskadoz a hármassúly alatt! Oly hervadt és kimerült, s látszik, hogy embonpointját nem az egészség, hanem a vérszegénység okozza. Örömtelen arca, fáradt tekintete, reménytelen mosolya, a bágyadt, lankadt, erőtlenségre lemondás kinyomata egész valóján, szomorú dolgokat beszélnek drágán megvásárolt hosszú báléjelek martýriumáról; egymást lökdöső, tipó, tépő tömegekről, pokoli hőségre s fulasztó porról; vagy nagy üresen kongó teremről, néhány táncoló pár végtelen kerin-

gőiről, polkáiról, melyek közben a csendesen üldögélő három leány vérenvett uszályos ruháit kimélet nélkül leszaggatják; vagy kezdődő négyesekről, melyekre a három közül csak egy leánynak van táncosa és az milyen! s aztán azokról a jó barátnékról, kik mindig ilyenkor közelednek s oly gyengéd részvétellel kérdik, hogy: hát a kedves Jolán és a kis Róza miért nem táncolnak? s hogy: ki az a különös kinézésű fiatal ember, a ki Évikével táncol? Minderről és még sok egyébről beszélnek ezek az örömtelen, fénytelen szemek, melyeknek borongó homályán át csak néha csillámlik egy-egy jól eső emlék fénye: mikor a kedves Clarisse, a jó barátné kérdéseire így felelt: Jolán és Róza épen azon okból nem táncolnak, mely miatt az ön Irmája és Szerenája is kimaradtak az első négyesből, mert épen két táncossal van kevesebb mint táncosnő. Évike pedig nem akart két négyest egymás után Gémessy Bálinttal — a gazdag vőt kereső mamák e bálványával — táncolni, s táncosa most a derék iparos, ki különben az ön Rizája férjének unokaöcscse. S mikor az a

mindent fitymáló Stefike egyszer Róza bálruhájáról azt mondta: óh ismerem! egész farsangon ott lógott már Alter kirakatában, míg végre a tizenegyedik órában megkegyelmeztél neki! S Clarisse mosolyogva végignézett Stefike szinehagyott öltözékén: a te ruhád bizonyára nem volt soha Alter kirakatában, s még a tizenkettedik órában sem érdemelt kegyelmet.

Óh ti szép, ti kedves emlékei az ujkori báloknak! Óh ti szegény mostani mamák s ti még szegényebb leányok! Mikor hetekig tartó küzdelmek, aggodalmak s a papák erszényével vivott élet-halálharc után végre beléptek a bálterembe, mi vár ott rátok? — elmondjam?

Ott ül már körben a garde des damesok rémes serege. Vésztjósló rajtok minden: szomorú színű ruháik, fejkükön a fenyegető tollak, kezökben a görcsösen vergődő legyezők, elepedt tekintetök, összeszorított ajkuk, ünnepélyes hallgatásuk, de mindennél vésztjóslóbb leküzdött, elfojtott, fuldokló ásitásuk.

Mikor az asszony sir, mosolyoghattok, — mikor görcsöket kap, nevetettek, — mikor

elájul, kacaghattok; de őrizkedjeteK, mikor az asszony ásít, mert bizony-bizony mondom nektek, hogy akkor közel már a vész! Szegény leányok! látjátok ezt a sok asszonyt, kiket ugy neveznek, hogy garde des dames? Reszkessetek!!

Egyszerre, mintha szélvész közelednék, zaj támad a rémes körben. A gyászos selyem ruhák suhogva rebbennek, a tollak lengedeznek, ingadoznak, a legyezők összecsapódnak, a szemek égő, szomjazó tekintettel fordulnak az ajtó felé s a néma ajkak megnyílnak:

— Nézd csak Clementine, most jöttek be Hétszilvafayék! megint új ruha van mind a három leányon s mekkora uszályok! pedig azt mondják, hogy már több betáblázás van azon a kis szilvási pusztán, mint a mennyit ér.

— Bizony ezek nem követik a te jó példát kedves Eliz! Ilkád tavali báli ruhája még mindig elég csinos így lemetszett uszálylyal, hiszen azt ugy is letipornák ismét az erre táncolók s a Hétszilvafay leányok is üldögélhetnek reggelig drága

ruháikban. De most mégis közeledik két táncos.

— Eliz, Eliz, nézd csak! Zúckerkandl Flóris és Bergamott Izidor! Hahaha! ezekért aztán érdemes tönkre jutni!

— A harmadikat nem is emlited, kedvesem; pedig az, ha jól látom a gazdag Gémessy, ki most mindig Évike körül van. Ugy-e megmondtam, hogy annak ne higgyen Laurád, mert az csak gunyt üz minden leánynyal.

— Láttad őket, Teréz?

— Kiket, Fanny?

— Firtliéket. Most jöttek be, szokás szerint, éjfélkor. És milyen toilletekben! lát-szik, hogy ezekben már kitáncoltak egy farsangot Pesten és most azt hiszik, hogy ide ezek is jók. Pedig Pesten is ugyan hiába voltak. Most csak az a hasznuk belőle, hogy — mint Nadályi ügyvéd mondja — a napokban árverezik el hires villájukat, mit elneveztek Sanssouci-nak, most majd lehetnek sans Sanssouci.

— Hallottad ezt?!

— Mit?

— Hogyan sipogott, nyávogott, esdeklett báró Krikri Tallérosi Arankának, hogy boldogítsa a kotillonnal. Pedig szegény leány inkább valamely gyógyintézetbe, mint bálterembe való; de apja majomszeretettel csügg rajta s minden szeszélyének enged.

— A bárónak bizonyosan lejárt néhány váltója Tallérosinál, s a vén uzsorás nem akar prolongálni.

— Oh, oh, példátlan! hallatlan! de már elvész a világ!

— Ki? Mi? Hol?!

— Nézzétek Lengedi Elvirát! tiz farsangot kitáncolt és kiült már zsemlyeszínü hajjal és most fekete-piros Satanella-öltözetben, olajszínü teintel s hollófürtökkel jelent meg.

— Valóban, mintha kissé sötétebb volna haja s arcbőre. Gémessy épen a tegnapi estélyen mondta neki, hogy a szőkehajú, fehér-piros nő olyan unalmas, mint egy juliusi vasárnap.

— De már lelke asszonyöcsém, a mi sok, az sok; én nem szeretem a mende-mondát, nem is megszólásból mondom, isten

mentsen! de hát mégis mindennek van há-
tára! nézze csak hogyan járja az a nótárius-
leány a friss magyart! egyszer úgy elhagyja
magát, hogy azt gondolom, mindjárt elájul,
aztán meg úgy nekiiramodik, s úgy szalad,
mintha valaki nagyon ráijesztett volna.
Aztán látott valaha ilyen ruhát? abból a
mihaszna nagy sleppből, — a miben már
úgy sincs épség, — inkább csinált volna
egy tisztességes derekat, mert az a felbokrétá-
zott kis epolett vagy fodor vagy mi isten
csodája úgy is lemarad a válláról, ha még
egyet ugrik. Jaj, mivé lett a világ!

— Claire, jer ide kissé! hajolj közelebb
hozzám. — Nem szükség, hogy vis-à-vis-
nak kezedet nyujtsad, a legyező is elég.
Tudod, hogy az ki?

— Nem ismerem, toiletteje comme il faut,
arca is csinos, csak kissé libaszerű.

— Mais ma chère, on dit que c'est la
fille d'une sage femme!

— Mon dieu! la fille d'une sage femme
et pourtant si bête.

A hölgyektől képezett nagy kör közepén
állnak a frakkos, lakk-topános, felsütögetett

haju, sápadt arcu, köhécselő Árpádok, Hubák és Leventék, csaknem oly álmos, életunt szemekkel, mint a garde des dames-ok. Néma resignációval nézik azt a sok fehérbe, kékbe és rózsaszinbe öltöztetett kérdést, mely mind tőlük várja megoldását, s hősies elszántsággal várják a harci kürtök riadóját, melyek ime felharsannak már, s zengenek olyan hatalmas hopsz-polkát, hogy az ifju daliák valódi halálmegvetéssel rohannak a harcba.

— Te Lehel, letáncoltad már az ehrentourokat?

— Le én mind, csak még a principális-ném van hátra: pedig soha se hagyja az ember a legnehezebbet legutoljára.

— Kivel táncolod a cotillont, Andor?

— Ne is kérdezd! Majomházi Gizellával! már az első négyest is vele táncoltam, s felül rá még a topánom is szorit. De tudod pajtás, negyvenezer forint rögtön, — ez nagy szó!

— Csak olyan nagyon rút ne volna! s azt mondják, hogy kissé ferde is.

— Bizony nincs neki olyan tündér ter-

mete, mint annak a bájos angyalnak, a kit én még most is imádok. De mind hiába! Évike nagyon is finom, nagyon is eszes és — nagyon szegény — feleségnek.

— Zoltán, te is foglalkoztál már a cotillonra? egy kis cousine-om számára kell táncost fognom. Nézd, az a halványkék ruhás kis szőke leány olyan szép, mint egy porcellán baba, s oly szelid és jó, mint az árpa-cukor, s aztán hatszáz hold, primae classis, adósság nélkül.

— Ez mind igen szép, de most hadd halljuk az árnyoldalakat is.

— Árnyoldal egy athleta termetű apa, s egy még mindig nagyon szép, fiatal mama.

— Fucscs pajtás, nem játszom!

— Kérlek Ákos, mutass be rokonodnak J...-nének. A legközelebbi megyegyűlésen szegény boldogult Jenő barátunk helyére szeretném magamat megválasztatni és J. nagy befolyással bir a megyében.

— J...-né nem jött el, borzalmas migrainje van, s jéggel borogatják. Nagy jelete volt a fodrásznővel, ki tizenegy óra

után jött hozzá fésülni. De bemutatathatlak J. nővérének, Hétszilvafaynének, csak hogy annak meg három leánya van, s az egyik a cotillonra, a másik a negyedik franciára nincs még foglalkozva.

— No ne bolondozz! három leány a mai időben! de hisz ez tiszta absurdum! hanem J . . .-t minden áron meg kell nyernem, isten neki, menjünk hát.

Az asszonyok és férfiak közti téren lebegnek habszerű öltözékeiktől körülhullámozva a leányok, mint megannyi csábitó syréne. Ártatlanul mosolyognak, enyelegnek, miközben félremagyarázhatatlan «titkos» pillantásokkal ostromolják a terem közepén csatarendben álló ifju bajnokok phalanxát, kik monocl-ekkel, szemüvegekkel és orrcsipe-tőkkel fölfegyverkezve, stoikus nyugalommal állják ki az öldöklő keresztütet; s ha végre nagy lomhán s vontatva közeledik egyike e nagyreményü hősöknek, akkor a mosoly még édesbé, a hang fuvolaszerűbbé lesz, s dalamosan zendülnek meg a sokat jelentő szavak: Oh igen! Oh nem! Ah valóban! Oh ne mondja! vagy pedig: Hallatlan! Páratlan!

Nagyszerű! vagy: Oh maga gonosz! De hisz ez kiállhatatlan! No várjon csak!

Mikor csupán egymásközt beszélnek, akkor csevegésük veszt ugyan zeneszerüségéből, de nyer összefüggésben s értelemben.

— Jer ide csak Matild, hadd tüzzem fel hajadat, egyik fürtödet rögtön elvesztetted volna, pedig ugyan drága lehetett, mert tulságosan hosszú, kár, hogy sokkal világosabb, mint saját hajad.

— Ruhád igen csinos, kedves Ellám, csak a fodrok kissé nehézkesek rajta. Valóban Pestről hoztad? azt hallottam, hogy magad varrtad; a papa irnokja, ki két hét óta minden pesti csomagot megnézett a postán, egyet sem látott a te cimedre.

— Igaz, hogy anyád kék selyem ruháját alakítottad át bálruhának, Janka? nem, inkább soha sem mennék bálba!

— Te ezt a négyest is a kis sógoroddal táncolod, Klémi? de hiszen ez nem gyermek-bál!

— Szegény Erzsike! nagyon szerencsétlenül estél el. De hogy is lehet elesni!

— Megmutattad te ezt magad is a teg-

napelőtti estélyen, még pedig — a mint hallom — fényes sikerrel.

— Ugyan Lenke, miért fogadod el Lebegi udvarlását, hiszen jól tudod, hogy csak Marcsát akarja boszantani, mert fachéban vannak.

— Jolán, Róza, Évike! miért vagytok oly bánatosak, mint a szomorufűzfák? ezért ugyan érdemes bálba jönni!

Igy aztán véget ér a bál, és ti szegény leányok, haza mehettek most már a sok apró, kicsinyes, de azért nem kevésbé kinos lealáztatás s megszegyenülés emlékeivel, drága ruháitok, arany álmaidok, ifju reményeitek beszennyezett, széttépett foszlányaival.

És te is haza mehetsz, szegény mama, végkép kimerülve, elgyötörve; ezer apró tőszurástól megsebzett, ezer méregcsepptől elmérgezett fájó anyai sziveddel reszketve, borzongva a kezdődő náthaláztól. S ha még aztán otthon, mint a régi jó időben, valamely hű öreg cseléd várna rád azokkal a száz meg száz csodahatásu házi szerekkal, az aggódó, ápoló szeretet ezerjófűjével, s

lefektetne lágy pelyhes ágyba, forró homlokdra tenne szép fris hűvös krumpli (nem ám ujkori kolerás burgonya vagy pityóka) szeleteket, torkodra szelid, vékony szalonnát, nyakszirtedre reszelt tormát, melledre ludzsiros cukorpapírost, talpadra savanyu kovászt, aztán megitatna néhány csésze forró bodza-herbatéval s betakarna három-négy párnával, s úgy meggyógyitana, hogy egész életeden át óvakodnál minden meghüléstől.

De most mind e helyett mi fog történni? Meghozatják az orvost, ki fagyos kezeit dörzsölve, siető léptekkel közeledik a beteghez:

— A tegnapi dalárda-bálban tetszett lenni? bizonyosan meghülés, torokgyulladás! hadd nézzem kissé, szemüvegem ugyan otthon feledtem — persze, hogy torokgyulladás!

— De kedves doktorom, hiszen nem a torkom fáj, hanem a fejem, s aztán borzongok, mintha a hideg lelne . . . .

— Határozott torokgyulladás!

— De ezek a nagy lábszagatások.

— Semmi kétség! torokgyulladás, még

pedig a javából! nem adunk semmit, legfeljebb pár hidegvizborogatást s néhány adag fagylaltot.

És elrohan. Utána a három leány. Az előszobában még szerencsésen elfogják.

— De kedves doktor ur, mondja meg igazán nem veszélyes? talán mégis írna valamit.

— Óh a nők, a nők! ha egyszerü torokgyulladás, minden szer nélkül is meggyógyul, ha pedig diphteritis, akkor . . . . .

Az utolsó szavakkal s az azokat követő vállvonítással már tovarobogott a kocsi.

Szerencsére nem volt diphteritis, de azért a szegény mama mégis hetekig viselhette a kellemes báli éj következményeit: a pénz-zavart s a férj szemrehányásait.

De térjünk vissza Hétszilvafayék nappali szobájába, hol a nagy nap előestéjén együtt ülnek a mama és három leánya, s az utolsó előkészületeket végzik, mert holnap lesz Pál fordulása.

A kedves emlékü dalárda-bál után a három leány határozottan kijelentette, hogy ők nem mennek többé nyilvános bálba, mert

— mert — hát mert a társaság nagyon kevert. Hanem inkább adjon a mama minden évben néhány házi mulatságot, s ezt mindjárt meg is lehetne kezdeni a papa közelgő névünnepeén. A mama aztán fontolóra vette a dolgot, s elgondolta, hogy bizony nem is ártana egy kissé megszellőztetni azt a gyönyörű damaskot, mely a szekrényekben felhalmozva fekszik, s megint egyszer elövenni az ódon családi ezüstöt, mely már évek óta becsomagolva, elfeledve hever a nagy diófa-ládában; hadd lássa mindezt az a sok kaján irigykedő szem, s a drága szép, cukorba főtt gyümölcsöket is, melyeket Jolán oly remekül készít, mint bármely fővárosi cukrász, s Róza páratlan kalácsát, fánkját és tortáit. Évike az igaz mindehhez nem ért, mert az a lelke már gyermekkorában is csak a könyvnek s virágoknak örült; de kis virágházában meg is látszik tündérújjainak működése, nem találni ott egy poros, száraz vagy csak hervadt levelkét sem, s még nyár közepén sem lehet szebb virágcsokrokat kötni, mint a minőkkel ő majd a szobákat s asztalokat fölékesíti. De a mi a

legjobb: az ilyen névnapi mulatságra a háziak egészen egyszerűen öltözködnek, s végre még a jelenkor ifju óriásai sem tehetik, hogy a házi kisasszonyokkal ne táncoljanak. Elhatározott tehát, hogy megünneplik Pál napját; s a mama rögtön megírta, megizente, megsugta minden rokonnak és ismerősnek, hogy Pál ur ugyancsak örülne, ha névnapjáról megemlékeznének, hát jöjjenek ám minél többen, de ugy, mintha ez nem meghívásra, hanem csupán saját szívök sugallatából történnék. Te pedig Ákos, arra a jó gondolatra jössz s kihozod magaddal M-ből a cigányokat, nem is sejtve, hogy itt olyan diszes társaság gyűl egybe, csupán Pál bátyád tiszteletére. De aztán táncosokról is gondoskodjál ám, mert az ifju Vizslay és a két Agarasy vacsora után már nem táncolnak, Paripás Laci meg csakis vacsora után kezdi a táncot, de abban aztán nincs köszönet. Gémessy Bálint, a papa kedvence, valóban kedves, szellemes fiatal ember, de oly szeszélyes, hogy rá mint táncosra számítani nem lehet.

Gémessy Bálint nem csak szellemes fiatal

ember, hanem — a mit a mama jól tud, habár említés nélkül hagyta is, — hat ezer hold birtokosa, s valóban szép képzettségü, tudományosan művelt, s minden tekintetben kiváló férfi; de a himlő úgy elrutította arcát, e rutság tudata úgy elkéséríté kedélyét, s a vőt kereső mamák, férj után epedő hajadonok, csupán hatezer holdját, pompás kastélyát, telivér négy lovát s hires családi ékszereit illető hizelgéseik, édeskedéseik feletti undor oly sértő kiméletlenséget, oly metsző gunyt kölcsönzött modorának, hogy ép annyira rettegték, mint ohajtották társaságát.

— Semmit se busuljon nénike, hozok én táncost eleget, csak hogy bizony nem mindegyiknek a neve végződik majd ypsilonnal.

Az ypsilon egy szomorú, lemondást jelző kézmozdulattal elengedett. Most aztán kezdődött a háznál oly éktelen sürgés-forgás, surolás, porolás, sütés, főzés, hogy csak Hétszilvafay Pál urambátyám örökös füstfellegei között maradhatott tudatlanságában annak, a mi körüle történt.

Midőn végre elkészült minden szulc, mayonaise és galantine, ragyogott minden butor, ablak és tükör, a függönyök fehérek voltak, mint künn a sűrűn hulló hópelyhek, a padlók oly fényesek, sikamlósak, hogy minden lépés életveszélylyel jár, s a mama és leányai oly fáradtak, kimerültek és lázasak, hogy inkább vágyódnak egy kimelegített ágy s egy csésze herbaté, mint bál és tánc után; akkor kezdődnek a toilette-gondok, melyek még a legegyszerűbb öltözéknél sem maradnak el.

Jolán egy habszerű kacér mull köténykét fodroz, Róza haját göndöríti, a mama pedig égszín-kék szalagcsokor közé tűz egy halvány, hullatag thea-rózsát, míg aggódó tekintetét újra meg újra Évikére függeszti, ki mozdulatlanul ül az ablaknál, s kék ruhájában, halvány arcával, gyengéd természetével úgy hasonlít ahhoz a szép hervadozó thea-rózsához a kék szalagok között.

— Nézd, milyen szép, Évikém! kezeim már nehezek és ügyetlenek, de ez mégis jól sikerült, nézd csak kis leányom!

Évike nem felel, csak nézi, nézi mosolyra

teremtett és most oly bus égszin szemeivel a kihalt, reménytelen téli tájt, s a szegény anya tudja, hogy most szive bálványa, az ő szép félve őrzött, elkényeztetett, legkisebb kis lánya azért nem szól, azért nem felel, hogy el ne árulja azokat a nagy, égő, csendesen hulló könyeket: az első fájdalom, az első csalódás, az első veszteség fájó könyeit.

A mama busan teszi le a bájos haj-éket, fáradtan fölemelkedik, s csendesen oda megy gyermekéhez, s ösztönszerűleg a szép szőke fejre teszi szelid kezét, azt a jóságos, gyógyerejű, védő anyai kezet, melynek érintése máskor, mikor az ifju hajdon még kicsi kis leány volt, — mindig elűzte a lázt, rossz álmot és gonosz igézetet; mert az anyai sziv soha, de soha sem tudja megtanulni, hogy van oly gonosz babona, oly dämoni hatalom, mely még az anyai szeretet mindenhatóságával is dacol: mely egy perc alatt megsemmisíti mindazt az aggodalmat, gyötrelmet, kint és kétségbeesést, mind azt a bubánatban töltött napot, kinban átvirasztott éjszakát, feláldozott ifjuságot, lerontott

egészséget, megtört életerőt, — megsemmisíti, elfeledteti az édes anya csókját, könyét, imádságát egy eddig soha nem látott, szórákozást kereső idegenért, ki ha megunta a tréfát, odább áll, vagy a legjobb esetben, lesz belőle egy unatkozó, panaszkodó, mindennel elégedetlen férj, ki nappalát ügyeivel, estéit kávéházban, casinóban, körben vagy egyebütt tölti, s a reggelit és ebédet, mit kénytelen-kelletlen családjá körében költ el, duzzogással, fitymáló gáncsolódással, szemrehányásokkal vagy fanyar hallgatással fűszerezi, úgy hogy valóban nem tudni, miért láncolta magához e lekorholt, megunt, mellőzött, elhanyagolt, fölösleges asszonyt, ki egész nap nem látja férjét, s még az étkezés rövid pár percében sem mosolyog nyájas enyelgéssel férje mogorva arcára, hanem vagy unalomtól kábultan, aléltan, félálomban dereng-borong; vagy házi bajoktól, dolgoktól kimerülten hallgat; vagy az ezer apró bosszankodásokkal csordultig tölt örömpohár a férj haragos tekintetétől túláradva, keserü panaszokba tör ki; vagy vértanui arccal ül ott, mint egy néma szem-

rehányás, vagy közönyt közönnyel viszonozva, szórakozottan felel igent és nemet, s az ég tudja, miféle hiábavalóságokra gondol, bizonyosan arra a sok haszontalan cifra limlomra, mi a szegény kifosztogatott férjnek egész éven át csaknem annyiba kerül, a mennyit ő egy éjjel elkártyázni, elpezsgőzni szokott. S aztán még az asszonyok mernek panaszkodni! Mig a szegény halálra üldözött férj, egész nap arca veritékével vadász, agarász s aztán elül-hátul megcsalja a gazda vagy ispán, vagy külön irodájában fogadja a nem fizető csinos cliens-nőket, s a szerencsétlen messziről jött fizető cliensek, megunva a hasztalan várakozást, haza mennek kiegyezni ellenfeleikkel; vagy szivarozgatva beszéli meg hivatalnok társaival a *cronique scandaleuse* legujabb adatait, s aztán belefulhat a sok restantiába; — addig az asszony otthon kényelmes semmitemvésben hajszol három-négy rest, rendetlen, ügyetlen, gonosz, törő-zuzó, lopó, szökő, feleselő leány-cselédet; ringat, dajkál, tanit, csitit, fenyit, békit, ápol öt-hat kisebb-nagyobb siró, lármázó, verekedő, csintalan vagy beteg

gyermeket; kellemesen szórakozik pár száz kedves, csinos csirkével, libával, pulykával, — a szép hizókat nem is számítva, — s ha aztán ezekre véletlenül rájok jön a járvány, akkor a szegény férj viselje a kárát; vagy a piacon kedélyes mende-monda közben elfecsérli már a hó közepén a havi pénzt, s akkor a férj higgye el, hogy mindennek mesésen fölment az ára, hogy a világ egy tyukja sem tojik, egy tehene sem ad tejet, s aztán egy kilogramm cukor — ha jól megmérik — alig van egy igazi jó régi font, és egy liter tejfel csak kevéssel több egy régi meszelynél. De hát még azok a végtelen, soha ki nem elégíthető követelések és vágyak! az a sok concert, estély, jótékony előadás és bál, s az ég tudja, hányféle cim és ürügy a férj kizsebelésére! Nem hogy hálát adnának az istennek s áldanák sorsukat, mely nem kényszeríti őket úgy mint szegény férjeiket, résztvenni ama sok bölcsőde, óvoda, aszály, árviz, tűzvész, dalárda, torna, tűzoltó s ki tudná hányféle bálokban, melyekben ők mint aféle solid családapák csak nem járhatnak se galoppot, se mazurkát, hanem

a mellett a kiállhatatlan nási-vási vagy ferbli-asztal mellett gyötrődnek, kinlódnak, a helyett, hogy az estét békés boldogságban otthon töltenék, megosztva nejeikkel a családi élet apró, kedves gondjait, bajait, élvezve a kandalló barátságos melegét, melyben most oly vigan pattogna a tűz, ha a fa esetleg nedves nem volna s fulasztó füsttel nem töltené be a szobákat, s ha lenne valaki, a ki égő parazsat hozna; de a szakácsnő beteg, a szobaleány, engedelem nélkül, bálba ment, az inas pedig részeg. De hagyján! hiszen a kis Mukikát mindez nem zavarja, ő azért egész hévvel s élénkséggel adja elő a szokott lefekvés előtti concertet s magándalában bámulatosan egyesít minden vonó s fuvó hangszert. Az anya pedig nem tudva, hogy most Mukikát békitse, a tüzet éleszsze, vagy a konyhában a sült után nézzen-e, néma resignatióval hagyja a kicsikét kiabálni, a kandallót füstölni, és a pecsenyét megégni. És a szegény férj mindezt elmulasztja, unalmas kártya s egészségtelen pezsgő mellett, s felül rá még a nő mer panaszkodni! Oh asszonyok! asszonyok!!

Szegény Évike! ha te mindezt tudnád, bizony nem sirnád veresre ég szín szemeidet, s fájó kis szived nem verne, remegne oly gyötrelmesen, mint egy megsebzett madárka. De te Andort csak ragyogó bál-teremben, frakkosan, fehér keztyüsen, kecsesen lejtve, hajlongva, udvarolva láttad, s aztán körülvetted őt szerelmi hajnalálmod rózsafényével, s ha valaki képes volna elhíttetni veled, hogy ébredő szived harmatos költészetével fölékitett eszményképed, kihez most a déli éj homályán át elszáll szerető, esdő, fájó gondolatod, tán épen e percben vágott be három adag fokhagymás rostélyost, néhány palack kishegyit, és most kissé nehézkes nyelven kiáltja: hogy hát hadd szólják az a csöndes! Vagy talán éktelen, dagadt vörös orral nyujtózkodik pamlagán, ásitva, boszankodva és szidva az átkozott náthalázt, mely miatt nem vehet részt a világra szóló muri-ban, melyben Sanyi legénykorától bucsuzik; — ha e magában véve nagyon ártatlan s természetes dolgokat elhinnéd, bizonyára kissé kiábrándulnál, vagy talán végkép kigyógyulnál; míg az, a mit pedig határo-

zottan tudsz, hogy a csalfa hitszegő elfeledve liliomszépségedet, angyaljóságodat, bimbózó szerelmedet, a rút, vén Majomházi Gizellának udvarol, talán már vőlegénye is; — ez, nem hogy elidegenitene, megvetésre indítana, de sértett hiuságod, büszkeséged, még sajtóbbá teszik fájdalmadat, és most az édesanyai kéz meleg, szeretetteljes érintésére még hevesebben vérzik a seb, mit ama másikké hideg, szeretetlen kéz ütött sziveden, s kitoró zokogással borulsz oda arra a megáldott, megszentelt menhelyre, hol mint isten oltáránál, letehetjük terheinket, kisírhatjuk bánatainkat, megbánhatjuk bűneinket, s hol mindig készen áll számunkra a segítség, vigasz és bocsánat: az édesanyai kebelre.

Ákos azt mondta, hogy Andor is kijön vele holnap este, szól Jolán, és bájos köténykét fölemelve, kellő távolságra tartja, hogy jobban szemlélhesse. Jolán jószívü s szereti nővérét; de a szerelmi bú és a fogfájás bármily kinosak is, nem nagy aggodalmat keltenek, talán mert ritkán halálosak.

— Andor szavát adta rá Ákosnak, de az

ő szava! s Róza megvető mosolylyal bodorítja fel az utolsó fürtöt; most a megkönynyebbülés sohájával hátradőlve támlányában folytatja: Különben is nem látom át, hogy miért jön ide? talán itt akarja eljátszani silány szerepének utolsóelőtti jelenetét?! Reményilem Évike, megmutatod neki, hogy ennyit sem gondolsz vele, és szép kis kezével, mely örökölt családi tulajdon s a Hétzilvafayak egyik büszkesége, egyet csettent a levegőben.

— Különösen olyan udvarló mellett, mint Évikénké, sohajtja Jolán, ki miatt barátnéink fele gúnyos mosoly közben majd megful, a másik fele pedig fel sem vevő hallgatásban ájuldoz az irigységtől, mert habár Gémessy Bálint nem is valami igéző szépség, de mindenesetre a megye legkitünőbb, leggazdagabb fiatal embere, és a papa, ki tegnap az egész délutánt együtt tölté vele szobájában, este csakugy ragyogott az örömtől, s nem győzte magasztalni Gémessyt, ki — mint mondja, — a sárréti, vadberki Gémessyekből, az ország egyik legrégebb családjából való, s dédapja vicepalatinus volt.

Nem tudjuk, volt-e a vicepalatinus némi hatással Évike elfogult, akaratos szivére, mert e percben az előszobában gyors, könnyű léptek zaja hallatszik, az ajtó hirtelen felnyilik, s megcsendül egy bájos, vidám hang: Itt vagyok gyerekek! ugye-e jól tettem, hogy nem vártam a holnapot.

— Clarisse, Clarisse! hangzik örömteljesen minden ajkról, minden szivből, s elfeledve fáradságot, bút és aggodalmat, mind a kedves vendéget sietnek ölelni, csókolni. Leszedik róla a sok sált és bundát, elhelyezik a kandalló melletti nagy zsölyeszékbe, zsámolyt tesznek lábai alá, hoznak neki forró kávé, friss kalácsot, úgy minden holnapra készült édességből kóstolót, és csak most kezdik hinni, hogy holnap csakugyan mulatság lesz náluk, s arcukon, szemeikben, szívekben most kezd derengeni a jövő nap ünnepének fénye. A kandallóban vigabban ég a tűz, a lámpa derültebben világít, a szoba melegebb, barátságosabb, a lég tisztább, az élet terhe könnyebb, búja enyhül, fakó egyhangúsága szindússá, bágyadt öröme ragyogóvá lesz szemed sugarától, hangod

csengésétől, kedélyed derűjétől, szived melegétől, szellemed fényétől. Clarisse, édes-kedves Clarisse! Liliomarcod bájos összhangját nem zavarta meg soha a nehéz gond, a sötét bú redője, bájos vonásaid, kecses mozdulataid soha sem torzultak el az irigység, féltékenység, boszuvágy, káröröm vagy gyűlölet kecstelen rángásai, vonaglásai által s nemes ajkaidat nem érinték soha a kin és gyötrellem feljajdulásai, a kétségbeesés őrzöngő blasphemiái. Kedélyed nem a végtelen, megmérhetlen háborgó tenger, viharaival, szirtjeivel, örvényeivel, mélyén rejlő kincseivel s alvó szörnyeivel. Kedélyed csendes, átlátzó tó vize, melyben a kék ég csillagai tükröződnek, melynek lágy hullámain bájos hattyuk ringatóznak, s ha néha muló fergeteg habocskákat csal felszínére, köztök incselkedve, ingerkedve fölmerül egy-egy pajzán, játszi tündér, s csillámló vizcseppeket, fényes kagylókat szórva a bámulók szemébe, kacagva újra eltűnik.

Azt mondjátok, hogy mindez nem az ő érdeme, hogy ez csupán nyugodt vérmérséklet, zavartalan egészség, szerencsés viszo-

nyok eredménye? és ti mondjátok ezt, ti, kik csalhatatlan bölcsességtekben búkóros kedélyünket, rengő-rezgő idegeinket, bánatunkat, betegségünket, testünk, lelkünk minden nyomoruságát mindig vétkül rójátok fel nekünk? Pedig hát, miként nem vétke a szegény beteges virágnak, ha rossz talajban, sötét zugban, fény és harmat nélkül, illatát veszelve, szinehagyottan, lassu, kecstelen haldoklásban fogy, vész és lankad; — miként nem vétke az üldözött, megsebzett madárnak, ha a magasból, szárnyszegetten, kinos vergődéssel a porba hull; — ép ugy nem érdeme a lotusz virágnak, mikor a Ganges megszentelt vizére borítja regészerű szépségének szirmait, s ép ugy nem érdeme a fényes kolibrinek, mikor saját ragyogó kis énjének szindús pompájával beletévedve az őserdők virágszövevényeibe, még azt hiszi, hogy virágkelyhet érint, pedig már társa mézbenfürdött ajkáról szivja az édenibb mézet. De nekünk sem vétkünk s nem is érdemünk, ha, míg az egyik képtől unatkozó száanalommal, sértett érzékeink idegenkedésével fordulunk el, — a másikat édes gyönyörrel,

kéjérzettel szivjuk magunkba, s láttára elfeledjük földi gondjainkat.

Hadd örüljünk mi hát szépségednek, szeretetreméltóságodnak, én édes Clarissom! nem kérdezve érdemed-e vagy nem, hogy oly igézö vagy. Tudjuk, hogy most már akarva sem tudnál te más lenni, s épen azért érezzük szivbékénket, jókedvünket, örömünket, boldogságunkat, sőt még egészségünket is ugy megörizve, védve, biztositva körödben, azért enyésznek el a gond, bú és aggodalom árnyai pusztá megjelenésedre, s azért szeretném én most oda hajtani fáradt fejemet édes kebeledre, s érezni homlokomon kis kezeid áldott, enyhe hűsét, mint Évike, ki lábaidnál ülve régi mosolyával suttogja: óh csak hogy te itt vagy, most már minden jól van!

Óh bizony jó itt a te közeledben! s ezek a megelégedett, mosolygó arcok, ez a pattogó tűz, ez a kávé-illat; a nagy fali óra ketyegése, a hamvas cica dorombolása, s a te édes csevegésed, ezüst csengésü kacagásod, mindez itt időzni késztet, s azt hiszem, hogy mi bizony valamennyien elengednők most már a holnapi mulatságot, s az egész

Pál fordulását. De hát az én rajzom címe, kezdete ? hiába ! most már akarva, nem akarva, mulatnunk kell ! Menjünk hát most gyorsan aludni, s isten neki ! hadd virradjunk Pál napjára !

Bocsánat ! alszol már kedves olvasónő ? Nem, hanem már pongyolában vagy. Légy nyugodt, pongyolád igézõ, s én valóban nem hagylak elaludni, míg be nem mutattam Clarisset . . . . .

Pour l'amour de Dieu ! hiszen már eléggé ismerem : szép, kedves, szellemes s a többi, bonne nuit !

Nem, nem, a legfontosabbat nem tudod még, s azt csak sugva mondhatom meg. Hajolj ide hozzám. Clarisse, a bájos Clarisse már tul van harmincadik évén.

Hahaha szeretném látni ez antik szépséget pongyolában !

Jer hát és lásd !

Évike szobájában készítettett ágyat magának, mert zavartalanul akarja észre téríteni azt a bohó kis leányt. Jer, ha látni akarod a legbájosb Minervát, kit nem rut bagoly kísér, kit mosolygó gráciák környeznek ; jer,

hogy halljad a bölcsesség szavát a legrózsásb ajkak édes zenehangján.

Évike már ágyában fekszik, s fehér párnáin olyan, mint egy hóra hullott rózsabimbó. Ágya mellett áll Clarisse, habfehér kecses redőkben aláhulló pongyolában, s csodaszörű sötét szőke haja lágy, fényes hullámokban folyja körül bájos alakját. Öltönyének bő ujjai látni engedik remek formájú karjait, s a mint itt áll szoborszerű természetével, nemes arc-élével, márvány homlokával, hosszan metszett, félig nyílt hamvas kék szemei felett a büszke, sötét, összenőtt szemöldökkel, kezében magasra tartva az elefántcsont fésűt, melylyel épen haját bontotta ki, valóban olyan, mint az ó-kor egy istennője, ki alászállt a magas Olympból, intést, tanácsot és vigaszt hozva a földi búban kesergő halandónak.

— Tudod Évikém, mi nők gondatlanságunk, hiuságunk s kevélységünk mámorában nem vettük észre, hogy imoláink már rég ingadoznak, hogy oltárainkon a tűz kiégett, hogy bálványozóink száma mindegyre fogy és vész, s hogy egész pünkösdi királyságunk

rombadőlni készül. Mi vakságunkban nem láttuk a közelgő vész előjeleit. — Mi nem olvastuk Descartes-ot, nem Lamettrie «homme plante» és «homme machinejét», sem Hobbest, sem Baylet, mert abban az időben a cifra himzés, rokkapörgetés és főzőkanál-forgatás mellett alig maradt egy-egy órácska, melyben a hárfát vagy klavikordiumot pöngethessük. A legujabb időben pedig a sok elemi csapás okozta tánc, s az ehhez szükséges tüll, tarlatan és csipke fodrozása-bodrozása alig engedett pár percet szentelni Sacher Masoch hermelines, biborba burkolt hőseinek; vagy Ponson du Terrail kedélyesen nevető gyilkosainak, úgy, hogy Rocambole harmadik vagy negyedik feltámadásánál tovább ritkán jutott bármelyikünk is. Így Häckellel, Hartmannal vagy Überweggel sem ismerkedhettünk meg, s az új-kor minden oltárt romba döntő, minden istenséget megtagadó materialismusával, minden kegyeletet feledő, minden fátyolt széttépő, hideg, számító kalmár szellemével, — olyan rohamosan, átmenet nélkül zudult ránk, mint az özönviz, s minekünk nem volt időnk hozzá

idomulni. És a szép költői mult szerelmes lovagjai, lantos troubadourjai, udvarias finom hódolói után most úgy tűnik fel előttünk ez uj-kori, istent s bájaink hatalmát tagadó férfi-sereg, mint valamely vad, barbár ellenség, mely szentségtörő kézzel pusztítja el a bájnak, kellemnek és szépségnek emelt templomokat, és mi feldult oltáraink romjain némán állunk s indignatióink tógájába burkolva, védtelenül, csendesesen várjuk az árt, mely elsodor; vagy megrémülve, elriasztva, otthontalanul tekintünk szét, mint megannyi dryád, najád és oreád, kik egy szép reggelen arra ébrednek, hogy gyöngyvirágos, harmatos ligeteiket, megszentelt folyóikat kegyeletlen durva eszközökkel ássák, hordják, töltik, szabályozzák; hogy elrejtett, titokzatos berkeiken száguldó, sziporkázó, trüszkölő vad szörnyetegek üvöltének keresztül; s hogy hűvös, árnyas, madárdalozó erdeik, napsugaras dombjaik helyén nagy formátlan ezer kéményü, rideg épületek emelkednek, melyekben chaoszerüen száz kerék forog, recseg, tör, zuz, tép és öröl szüntelen, s halvány, szomorú képü nők gépszerüen mozognak, haj-

longnak szakadatlanul; s egyszerre valamely földalatti mélységből felmerül egy szurtos, kormos alak, s rájuk vigyorogva durván kérdi, hogy: hát ti mire valók vagytok e világon?!

— Igen Évi, mi olyanok vagyunk, mint azok a szép klasszikai nyugalomban, «isteni restség»-ben piedestáljaikon álló szobrok, melyeket hajdan a fényűző, műértő tulajdonos rajongó társaival magasztaló dicsénekek közt megkoszoruzott, imádott, bálványozott; melyek azonban végre gazdátlanul a lomtárba kerültek, s most a tömjénező hódolók helyett rut alkuszok, kalmárok jönnek, s haszonleső tekintetökkel vizsgálják, hogy melyik mit ér? Olyanok vagyunk, mint fényes estély után a termekben maradt virágok. Eltűntek a bámulók, kik szinpompánkban, illatunkban gyönyörködének, s most előjön a szennyes szolgahad, keresi, fürkészi, fölzedi az elhullott ezüst pénzt, s félredobja a szegény, haszontalan virágokat.

— Haszontalan, — igen, ez az! hallod Évike, ébredj fel! hagyján, ha az előbbit nem hallottad is, azt jobban csak önmagamnak

mondtam, de most figyelj! mi nők haszontalanok vagyunk! Haszontalanok, mint a gyöngy, mint a gyémánt, mint a virág; — minden igaz érték nélküli fényűzési cikkek, melyeknek föltételesen, bizonyos megtörténhető esetben, bizonyos előfordulható körülmények közt van csak értékük. Mi önmagunkban haszontalanok vagyunk s énünknek magában véve nincs értéke; azért tekintenek bennünket a mai kor praktikus férfiai csupán pénz vagy egyéb érték ráadásaiként, azért kell elfogadnunk a nem szeretett, gazdag vagy élelmes férjet, s azért kell lemondanunk szegény és élhetetlen kedvesünkről. Igen, ne tagadjuk, mi szeretjük az élhetetlen, a műveletlen, a gyáva, a jellemtelen férfit is. Ez is korunk egy szomorú kinövése! Mi azt, kit, ha inas volna, nem mernénk megfogadni szolgálatunkba, habozás nélkül befogadjuk szivünkbe; s kire akkor erszényünket nem mernők rábizni, annak oda dobjuk lelkünk kincseit, szerelmünk igaz gyöngyét.

A mai szerelem is olyan erőtlen, beteges, vérszegény, mint egész korunk; nem

egyéb, mint egy szellemi sápkór, mely megváltoztatja egészséges vérkeringésünket, ferde irányt ad izlésünknek, ítéletünknek, hajlaimainknak; s miként a testi sápkór megkívántatja velünk az éretlen gyümölcsöt, a homokot, krétát vagy kavicsot, — ugy emez megkedvelteti szívünkkel a léhát, hülyét és bitangot, ki nem hogy nejét eltartani tudná, de saját fentartására sem képes egyebet szerezni, mint legfeljebb egy — gazdag feleséget.

Hiába! a bálványimádás ideje lejárt; s miként régebben már megszűntünk rabszolgák lenni, ugy most sem lehetünk tovább istennők sem. Emberek vagyunk végre mi is! van végre nem csak női, de emberi hivatásunk is; szerezhetünk nem csak női, de emberi érdemeket; lehetnek nem csak női, de emberi erényeink is, s várhatjuk értök nem csupán a női szív jutalmát: egy virágot, egy mosolyt, egy csókot; várhatjuk érte az emberi méltóságot megillető jutalmat: az elismerést. Egy szóval, van emberi jogunk s emberi kötelezettségünk. Jogunk: a tudás; kötelezettségünk: a munka.

Mosolyogva nézed fehér kis kezeidet, Évikém! bizony azokra nem illenék az iroda tintafoltja, s még kevésbé tudnának bánni a boncterem rut műszereivel, s azok nem valók egyébre, minthogy kedvesednek csókra nyujtsad őket. S lásd Évikém, azért kell most kis szivednek fájni, nem ám valami mély, igaz fájdalommal, mint te képzeled; de az mindegy, elég, hogy fáj, hogy bánata felhőt borít szemed kék egére s szegény anyád hiában keresi a napfényt ifju arcodon. Igen, ezek miatt a szép, haszontalan ékszerhez hasonló kis kezek miatt veszted el most azt a csinos játékszert, azt a kondor haju, üres fejü, bamba mosolyu bábut, mit képzeleted felöltöztetett valamely középkori chevalier sans peur et sans reproche mezébe, ki azonban a helyett, hogy elmenne hirnev szerezni a szentföldre, s dicsőségtől körül sugározva térne vissza hozzád; és miután lándzsát tört érted minden vetélytárssal, végre lábaidhoz tenné, mi annyi véres harc után még megmaradt porhüvelyéből: mind e helyett elveszi most a rut, ferde Majomházi Gizellának pénzes ládáit. De hát mit is te-

gyen egyebet? Az ősi birtok elfogyott, tanulni nem tudott, dolgozni nem akar, élni pedig kell, mert hát mi lenne ő nélküle az árva hazából! Persze, ha most te Évikém, nagyhirü ügyvéd vagy orvostudor volnál s keresményedből kikerülne Andorkádnak egy csinos fogat, divatos öltönyök, külföldi szivarok s aztán nyáron Marienbad, Hall vagy Lipik, télen néhány hét Meran vagy Nizza enyhe ege alatt: — bizony akkor ott hagyná a faképnél kecses menyasszonyát s örömmel tűzné kissé gyöngélkedő mellére a te virágzsépségedet!

Nevetsz is, sirsz is Évike? jól van, ezt akartam! tudom, hogy bármint mézbe burkoljam is a gyógyszer, az azért keserü marad, s nem lesz gyors hatása. Várjunk hát Évikém! óh az életben mily sokat és sokáig kell várni, várni, várni!...

Most pedig esti áldásul még egy csókot és egy szót: gondolj anyádra, szegény kis anyádra, ki most álmatlanul, szivszakadva virraszt és sir a te gyermekes, mulékony bánatod felett. — Tehát holnap mosolyogni lássalak!

Évike szemlehungyva, némán, mozdulatla-

nul fekszik ágyában, s elfojtott lélekzettel várja, míg a szobában minden nesz elcsendesül, s mikor már nem hall egyebet, mint Clarisse halk, nyugodt lélekzését, akkor az éjjeli lámpa derengő világánál csendesen, lopva, remegő kézzel elövon kebléből egy kisded medaillont, felnyitja, s annak a csinos, bodros, üres főnek, annak a közönséges arcnak látására elfeledi Clarisset; el az egész világot, s a föld minden bölcsessége semmivé lesz, elvész, elmerül annak a két bamba szemnek semmitmondó tekintetében . . . . .

Most Évike is alszik. Kis kezei imára kulcsolva pihennek kebelén. Mosolyog: angyalokról álmodik.

. . . . .
 Sa paupiere rose
 Pour la terre close
 S'ouvre pour le ciel.

. . . . .
 Les anges sereins
 Qui save d' avance
 Le sort des humains
 La voyant sans armes
 Sans peur sans alarmes
 Baisent avec larmes
 Ses petites mains.

Jer kedves olvasónő, meneküljünk e zajból, tolongásból, melyben nem is tudjuk magunkat tájékozni, hogy merre, hol és kinél kezdjük észlelődéseinket. Itt a nappali szobában a kandalló melletti zsöllyeszék s átellenében az alacsony támlány, — ez kedvenc helyem, innen tekintsük át a társaságot. Itt, a mint látom, csak az éltesebbek vannak, s többnyire nők, mert az urak Pál ur pipatoriumában átláthatatlan füstfellegek közt kártyáznak és politizálnak; a fiatalság pedig a nagy ebédlőben már vacsora előtt tánckerekedett, mielőtt az asztal-terítéssel onnan elüzték őket.

A pamlag előtti nagy gömbölyű asztal körül ülnek a mamák, tante-ok és jó barátok. A kedélyes beszélgetés közben fölélénkült vonások, fénylő szemek egészen megfiatalítják még az öregebbeket is. Minden arcon a kéjelmes pihenés, kellemes fölmelegülés s általános elégyütség kifejezése dereng, mert hát az asztal közepén óriási kannában párolog, illatozik, kinálkozik a kedves, szivderítő kávé, s illata kellemesen összeolvad az ebédlőből beáradó zene hangjaival.

Clarisse hamvas-kék selyemruhában, halvány-kék szalagokkal, s szőke hajában egyszerű, nemes igazgyöngy ékszerével, mint az elegancia megtestesülése ül a zongoránál. Ujjai álmodozva lebegnek végig a billentyükön, halk accordokkal kísérve a hegedűk sirva-vigadó dalait, míg szemei merengve függnék a fehér függönyöktől körültengett ablakmélyedésen, hol mintegy csipkekeretben Évike bájos liliomalakja s Andor nyulánk, karcsu termete láthatók.

A szoba egy oldalfalánál félhomályban álló causeuse-ön halvány, ifju nő ül; érdekes fejét sötét fürtei közt elvesző kis kezére hajtva, bús gondolatokba mélyedhetett, mert finom arcának bánatos kifejezése egy percre sem változik, mind ama félig suttogott, félig sohajtott balgaságra, mit az előtte ülő szép, álmos szemű, elökelő kinézésű férfi sziszeg fülébe s mire bizonyára fellángolna arca s felvillannék büszke, sötét szeme a méltatlankodástól, hacsak egy szavát is hallaná. De ő nem hall, nem lát, nem érez mást, mint az átelleni ebédlő nyitott ajtajában álló közép-termetű ifju nőt, ki épen most kacagva

emelgeti fehér vállait a könnyü csipke-bodrozat között, s egész erdejét a kondor, veres fürtöknek hátrarázva homlokából, látni engedi gömbölyü, fehér-piros arcát, duzzadó érzéki ajkait s lángoló zöldes, macska-szemeit, melyekkel oly sováran, oly követelőn s oly engedékenyen néz az előtte álló deli, barna férfira, ki most ingerkedve kapja le a nő keblére tüzött virágcsokrot, s aztán nevetve dereka körül füzi karját, s magával ragadja bámulatosan gyors, ügyes s kecssteljes táncban.

Most aztán felvillannak a sötét szemek, kigyulad a halvány arc, az egész gyengéd alak megrendül, s mint egy villanyütésre felszökik félig fekvő helyzetéből, s lázas hévvel fordul bámuló mulattatójához:

— Táncolni akarok, báró! ez a zene olyan csábitó, egészen felvillanyoz, s aztán én már oly rég nem táncoltam! nézze csak férjem hogyan repül! ő még mindég felülmulhatatlan táncos. Oh a mi táncunk világhírű volt egykor! jöjjön, siessünk!

S a jövő percben örült szenvedélylyel, madárkönnyűséggel lebben a lenge, légszerű alak a termen végig, ügyes táncosa hévvel

ölelő karjai közt, tapsvihartól követve, melyre a zenészek, fölismerve a bálók rég nem látott bájos királynőjét, harsogó tust huznak, s aztán rákezdik a «sárga liliom»-ot, a hires csárdás-táncosnő egykori kedves dalát.

A nagy zajban elhalnak a zongora halk accordjai, s Clarisse látva, miként fordítja el Évike halványuló arcát, hogy elrejtse leözönlő könnyeit, látva Andor szívtelen, zavarodott, buta hallgatását, az ablakhoz siet, s mikor aztán Andor a megkönnyebbülés sóhajával, egy elhamarkodott meghajlás után gyorsan távozik, keblére vonja a remegő gyermeket, s komoly, csaknem szigoru hangon szól:

— Légy erős Évi, s ne vesztegeds könnyeidet! Nincs nevetségesebb, szánalmasabb s haszontalanabb dolog a világon, mint egy szeretetlen férfi előtt sirni. Könyek még soha sem indították meg az elpártolt férfi-szívet, sőt még a szánalom nyomorult alamizsnáját sem nyerik ki tőle. A hűtelen férfi idegenkedéssel, ellenszenvvel, irtózattal kerüli a megcsalt nő szenvedő arcát. Előtte elviselhetetlen a jogos szemrehányás búbánatos tekinteted-

ben, a néma vád hallgatásodban; keserved, hervadásod, könyeid, — épen, mert mind az ő bűnei, — mind megannyi bántalom hatnak rá, s épen mikor vétkesnek érzi magát a nő iránt, nem megbánást, nem önvádat érez, hanem vad dühre gerjed ellene, áldozatát gyűlöli, s vértanujától egy elfojtott szitokkal ajkán fut, szalad, rohan, mintha fenevadak üznék.

Ne is szólj, Évikém! a nélkül is tudok mindent! elmondjam, hogy mit mondott most neked ez a kondor haju suhanc? először is fájó mosolylyal emlegette a sötét végzetet, mely őt már gyermekora óta üldözi; aztán felforgatott szemekkel kereste fenn a plafondon a gonosz csillagzatot, mely alatt ő született, s végre hősileg leküzdött könyekkel átkozta a kérlelhetlen sors kegyetlen kezét, mely zsarnok erőszakkal szakít el egymástól két szerető szívet; s míg remegő, megtört hangon elzengedezte előtted betanult frázisait, addig gyáva szívében alig titkolható türelmetlenség és saját nyomorusága feletti düh forrt, s szárnalmas gyámoltalanságban várta, leste az alkalmat, hogy miként

s merre meneküljön! — Oh Évi! a te méltóságod, — az én büszkeségem, az egész nőnem önérzete várja, kéri, követeli tőled, légy erős, mosolyogj, virulj, táncolj, légy vig és boldog, s meglásd, hogy olvad lábadhoz ez a férfiruhás bábu, s megsértett hiúságának silány kinlódásában hogy kesereg érted, míg a fenyegető szükség gondolata újra oda nem dobja Majomháziék Wertheimsekrénye elé.

Jer Évikém, tedd ide kezedet az enyémbe! érezd, hogy mennyire szeretlek, s hogy miért akarom én megmondani neked, mit mielőbb tudnod kell: hogy az ujkor e preux chevalierje, ki ma ide jött, hogy füledbe nyögdécselje bugó panaszait, holnap világ-raszoló mulatsággal ünnepli eljegyzését szép választottjával.

Évike most nem remeg, nem könyezik többé, s miként a dértől érintett virág lankadatlan áll a vész első perceiben, — ő is fölemelt fővel viseli a csapást, mely — mint a késői fagy a csalfa napfény által kicsalt bimbót, — elhervasztja tavaszának első gyöngyvirágát. Arca lángol, ajka mosolyog,

de ah! ez már nem a hajnal pirja, nem az ébredő reggel mosolygása többé, hanem az első szerelem letünt csillagának alkonyfénye. Most fölemeli kedves tekintetét Clarisse szép arcára, s mikor azon az aggodalom, részvét és szeretet oly meleg kijezésével találkozik, akkor ismét olyan lesz szeme, mint a harmatos nefelejts. De nem! ő neki most nem szabad sirni, s Clarisse kezét szívéhez szoritva, szilárd hangon szól: Légy nyugodt Clarisse, most már tudom, hogy mit kell tennem! s aztán lágyan folytatja: nézd szegény anyámat, hogyan keres aggódo szemével, hogy mosolyog felém szegény, szomorú mosolyával! oh mily erősnek érzem most szívemet! S oda siet anyjához, átöleli mind a két karjával, s mikor a szegény asszonynak erre kicsordulnak könnyei, oly bájos, játszói enyelgéssel szól: Édes bohó kis mamám te! — hogy az a szenvedő, aggódo arc egyszerre az üdvnek egy egész mennyországot tükrözi vissza, s Évike először sejti, — mit ifjuságának öntudatlan önzésében még soha sem érzett, — hogy nagyobb gyönyör boldoggá tenni, mint boldognak lenni.

És most, miután az előbbi jelenet az én szivemnek is jól esett, s Évike miatt teljesen megnyugodtam, megvallom neked kedves olvasónő, hogy nagy kedvem van megizlelni azt a párolgó kávét, melynek illata már régóta csábit. Jer hát velem a kávéasztalhoz!

— Szegény jó Hétszilvafayné! mennyi a gondja, fáradsága! meg sem pihenhet közöttünk. Bizony az ő körülményei közt ennyi vendégről gondoskodni nem csekély feladat, s három felnőtt leánya ugyan segítségére lehetne! de a mostani leányok!.....

E részvétteljes szavakat épen odaérkezésünk percében mondja egy beteges kinézésű, sovány asszonyság, kinek két felnőtt leánya az egész telet egy gazdag rokonnál a fővárosban tölti.

— Szegény tantenak ez már csak szokása, ő örökös troubleban él, — felel egy még nagyon csinos asszonyka, ki arról ismert, hogy mindig grófi udvarlói vannak, — hiszen tulajdonképen már semmi tennivaló sincs, Jolán és Róza mindent elvégeztek, s kezeiket egész nap glycerinnel s crème célest-el

ápoltam, de nem sok haszonnal. A tevékenység igen szép dolog, de én megvallom, nem kívánnám, hogy leánykáimban ilyen szobaleány s varrónő hajlamok fejlődjenek, s szakács és pékhivatás ébredjen bennök valaha; s aztán az ily munkák közben elkerülhetetlen az érintkezés a cselédséggel, mit pedig fiatal leányokra nézve nem tartok előnyösnek.

— Mindenestre kellemesebb dolog a magas aristokrátiával érintkezni, — sziszegegy soha kísértetbe nem vitt, kecsstelen, csontos alak, s hosszú sárga arca által hatalmasan védett erény; — de azért Évike is jobban tenné, ha a sok haszontalan könyv helyett inkább a főzőkanalat forgatná, majd akkor nem maradna ideje a regényhősnőt játszani, mert azok az életben férjhez sem mennek, meg sem halnak, hanem megmaradnak vén leánynak.

— Az pedig vajmi gyászos, siralmas állapot, nemde? csendül meg Clarisse kellemes enyelgő hangja, nézzen meg engem, s odahajol tündér természetével, ígésző arcával az epétől sárguló matronához — én vén leány

vagyok, maga pedig kedves nénike, vén asszony! hát valóban olyan nagy köztünk a különbség?

Az általános kacajt egy komoly, keneteljes hang szakítja félbe:

— Nem egészen helyeselhetem, a mit kedves Erényinénk a könyveket illetőleg mondott, ámbár ha a regényeket értette, akkor helyesen használta a «haszontalan» jelzõt, sőt a veszélyest is hozzá tehetne volna. De vannak szivnemesítõ olvasmányok, mint például: Szabó Richárdtól a «Nők világa», Zschokke «Áhitat órái», Campe «Apai tanácsa», ezek egy művelt nõ nélkülözhetlen vezetői az élet tövises pályáján, melyekből e föld hiúságait megvetni, s az isteni hatalmat bámulni tanulhatja. Sokan a mai nõk közül azonban fájdalom! csak regényeket lapozgatnak s néhányan, borzalom kimondani! még Darvint is kezdik emlegetni; akkor aztán nem csoda, ha megromlik az erkölcs!

— Olvasta nagysád Darvint? kérde Clarisse egyszerüen. Nem? — azt hittem, hogy ily gondolkodó fő itéletét mindig csak ala-

pos meggyőződés, nem felületes hallomás szerint mondja ki. Nekem meg vannak Darwin korszakot alkotó művei, s ha kívánja, oda kölcsönözhetem. — Én olvasok belőlük naponként, s mondhatom, hogy az «Áhitat órái»-ból sem tanultam oly áhitatos bámulattal érteni az istenség hatalmát, mint Darwin műveiből. A mi pedig az erkölcsöt illeti, Laïs, Phryne és Aspasia nem olvasták Darvint, s tudtommal napjainkban sem mind Lucretia a nő, ki Darvinnak még lételet sem tudja.

E percben az érdekes barna nő silphid termete lebeg a kávé-asztalhoz. Arca még ég az őrzöngő tánctól, keble lázasan hullámzik, s finom csipke-kendőcskáját ajkához szoritva, hasztalan iparkodik elfojtani baljóslatu köhécselését. Most átlátszó kis kezével hirtelen felragad az asztalról egy jéghideg vízzel telt poharat, de Clarisse ép oly gyorsan kiveszi azt kezéből, s határozott hangon mondja:

— Ön most nem fog inni! — és aztán szeliden megsimitva az ifju nő forró arcát, nyájas mosolylyal folytatja: mi tulajdon-

képen még nem ismerjük egymást, de ön azért tudja, hogy én Clarisse vagyok, Clarisse, a kinek minden meg van engedve, ki mindenbe beleavatkozik, mindenkinek zsarnoka, s mindenkitől engedelmességet követel.

— Igen, tudom! ön Clarisse, ki mint a napfény, mindent megvilágít, ki mindenkinek védangyala, s ki előtt mindenki szeretettel hajol meg! s egy meleg kézszorítás után az ifju nő újra elfoglalja előbbi helyét a félhomályban álló causeuse-ön, melynek egyik végén a tánc után pihenve, férje ül, kivel csakhamar élénk beszélgetésben látjuk. Mielőtt azonban e párbeszédet kihallgatnók, térjünk vissza még pár percre a kávé-asztalhoz.

Látod-e kedves olvasónő e sok tisztes matronát? derék, jószivü asszony valamennyi. Minden nagy ünnep előtt meggyónnak, nagypénteken böjtölnek, s vasárnaponként a legutolsó divat szerint készült ünnepi ruhában jelennek meg az ur színe előtt. Ők részt vesznek minden jótékony előadásban, adakoznak minden jótékony célra, koldust soha

sem eresztik el alamizsna nélkül, s mindig érzékenyülve sietnek ki a konyhából, mikor a szakácsné csirkét akar ölni. Nézd most e szemeket, melyek nem nézhetik egy állat szenvedését, mily kegyetlen kárörömmel, mily emésztő gyűlölettel repül tekintetök, mint megannyi megmérgezett nyíl, az után a szegény, szenvedő, testben, lélekben beteg, védtelen nő után! nézd ezeket a kenetteljes ajkakakat, melyek minden este, reggel elmondják, hogy: «bocsásd meg a mi vétkeinket, miképen mi is megbocsátunk ellenünk vétetteknek». Hogy tele vannak most a rágalom, az engesztelhetlenség kegyetlen, elítélő szavaival egy gyenge sujtott lény irányában, ki sohasem vétett ellenök!

Annyi mondani valója van most mindannyinak, hogy egyik sem bir egy szót sem szólni, míg végre a dusgazdag, nagy tekintélyü X.-né megtöri a vészterhes csendet. X.-né hajdan híres szépség, zajos, regényes, emlékekben gazdag leánykor után, igen sokáig maradt szép, kacér, ünnepest asszony; most azonban kalandos multjára a feltűnő jótékonyság, áhitatos, szent élet fátyolát

borítja, s mások iránti lelki aggodalmában — példás önzetlenséggel önmagát feledve, — szigorú bírója lett minden legkisebb szálkának felebarátja szemében, habár a jótéteményei alatt görnyedezők hálás serege most is bizonyos, a regényes hölgy még mindig elég fényes szemébe akadt gerendáról sutog, mely sokkal jelentékenyebb, hogysen ignorálni lehetne.

— Valóban nem értem Hétszilvafayné! hogy ha már vendégeit nem tekinti, de legalább felnőtt leányait megkímélhetné egy könnyelmű nő, egy tévesztett élet, s egy rossz házasság szemlélésének káros befolyásától. Ilyen jeleneteket egy gyöngéd érzésű nő még a szinpadon sem szeret látni, hát még ily szűk körben, ily közvetlen közelben! Előbb a sutogás a félhomályban udvarlójával, a hirhedt rouéval; aztán az esztelen tánc, s most a szokott féltékenységi jelenet szegény férjével, kit még ő mer nevetséges képzelődéseivel s szemrehányásaival üldözni, ha szerencsétlen házi köréből menekülve keresi a szórakozást. Pedig bámulni lehet elnézését s nyájas szeretetreméltóságát egy

nő iránt, ki — rossz háziasszony, rossz feleség és rossz anya.

— Én ugy tudom, hogy Várnai Leonie szenvedélyesen szereti férjét, csupán házi körének él, gyermekét bálványozza, szól Clarisse nyugodt hangon, de halványan a felindulástól.

— Óh ismerjük mindezt! tudjuk, hogy majomszeretete által lerontotta gyermeke jövőjét, mikor émelyítő érzélgösködésével visszautasítá gazdag nagybátyja nagylelkü ajánlatát, ki gyermekét felfogadni, kinevelteni s örökösévé tenni szándékozott. Pedig női ápolás sem hiányzott volna annak a kiállhatatlan, elkényeztetett, beteges kis leánynak, mert bátyja gazdasszonya ügyes, tűzről pattant asszony. Most aztán a gondos, okos anya egész nap ölében tartogatja a gazdag örökségtől megfosztott szegény gyermeket s ugy akarja kárpótolni, hogy maga mosdatja, fésüli, öltözteti, mit a szobaleány épen ugy elvégezhetne; s a helyett, hogy a hat éves leánykát iskolába küldené s házi dolgai után nézne, sütetést, főzést a szakácsnéra hagyva, reggeltől estig maga tanitgatja

a nehéz felfogásu kis bambát, s nem gondolva férje kényelmére, sem a vesztegetésre, lelkiismeretlénül elhanyagolja egészségét, mit már leánykorában lerontott hires táncával. A mult nyáron is elmehetett volna egyik tantejával Gleichenbergbe, persze gyermeke nélkül, kihez férje oda vette volna a csinos kis vereshaju Lolotteot, ki most leányomnál társalkodónő, s kit magammal hoztam, hogy kissé táncolhasson, szegényke! De Leonie azt állitá, hogy nem élhet egy napig sem gyermeke nélkül; pedig mindenki tudja, hogy mi tartóztatta vissza! Hja, bizony egy beteges, köhécselő asszony nem valami vonzó látvány a férj előtt! Csak egy esetet említek; a mult ősszel hirül hozták, hogy a piacon gyönyörű dinnyéket árulnak, rögtön küldtünk kedvenc gyümölcsömért, de már egy sem volt kapható, a három utolsót Leonie vette s tudjátok mi célra? hogy elvigye annak a szegény vak kőművesnének, kinek férje az állványról leesett s rögtön meghalt, őt árvát hagyva a tehetetlen beteg asszonyra, s kinek én is épen aznap küldtem babot, lencsét s burgonyát;

azoknak vette a drága dinnyéket! S midőn később mondtam Leonienak, hogy inkább kenyeret adott volna nekik, tudjátok mit felelt? hogy mikor ő meglátogatta a szegény családot az épen reggelijét költötte el, s nem volt egyébök száraz fekete kenyéرنél, míg az ő kis leánya szép aranysárga, illatos dinnyét tartott kezében, s az öt nyomorult gyermek azt a dinnyét oly nagy szomorú szemekkel nézte, hogy ő rögtön visszament s megvette számukra mind, a mit még kaphatott; mert nem csupán az a szegény, kinek kenyerere nincs, hanem az a legszegényebb, ki epedő vágygyal a távolból nézi csak, mit más gyönyörködve élvez, s a mi után az ő szive hasztalan sóvárog. Hiszen az ilyen frázisok megjárják velin-papiron, aranymetszetű diszkötésben, de a mindennapi életbe átvive, nevetségesek. Szegény férj, szegény tatár!!

— Én mindebből azt látom, szól Clarisse erőltetett nyugalommal, de beszéd közben mindinkább fölhevülve, hogy Leonie, az egykor oly vig, ünnepelt leány, most házias, gyöngédszivű nő s szerető, önfeláldozó anya,

mi csak rokonszenvet ébreszt, hogy beteg s szenvedő, és e miatt jogosan várhatja részvétünket, kiméletünket. A mi pedig érzelmeit illeti, — ki lát szivébe? ki ismeri annak harcait, győzelmeit s vereségeit?! A szivnek is meg vannak Marengói és Waterlói, melyekről a világtörténelem nem beszél ugyan, de melyeknek diadalai dicsőségesebbek, veszteségei halálosabbak. Akár férjét félti, akár a hirhedt rouét véli szeretni Leonie, mindkét esetben egyedül övé a szenvedés, a gyötrelem; s mit tehet róla szegény szive, ha fáj, küzd és vérzik?

«Drum sind ihm die kalten Vernünftler nicht hold,
Doch spinnt es ja, leider! nicht Seide noch Gold,
Er spinnt sich nur Elend und Schmerz!»

— Hagyjuk hát e szegény, eléggé sujtott szivet magára, vérző sebeivel, tévedéseivel; s ne érintsük se szánalmunk, se elítélésünk bántalmával!

«Wie sich nicht genaht die Alten
Einem blitzgetroffner Hain,
Stört mit Worten nicht des Streites,
Nicht mit Liebe seinen Schmerz —
Ehret als ein blitzgeweihtes
Enelysion dieses Herz.»

— És nagysád, ki elismert pártfogója minden elhagyottnak, ápolója a betegeknek, gyámola az árváknak és szenvedőknek, épen nagysád dobná az első követ a szegény szenvedőre? pedig lehet-e elhagyottabb, betegebb s árvább lény e földön, mint egy rágalmazott, elitelt, védtelen asszony!?!

Clarisse e szavak után, feleletet sem várva, távozott. Menjünk vele mi is, siesünk messze innen, hogy ama rút sziszegésnek egy hangja se hasson el hozzánk, melylyel most kigyó-nyelvek illetik a mi bájos liliomunkat.

A báránykát széttépő farkas, a galambra lecsapó ölyv, a pók liliomon, a fénybogarkát mérgével meggyilkoló varangy, mind természetszerűbb s kevésbbé lázító képek, mint a kiszámított, hidegvérrel végrehajtott, alattomos, gyáva orgyilkosság, mit egy asszony a másik ellen, szelid mosolygás s pár csésze kávé közben elkövet!

— Az ég szerelmeért, Leonie! csak nem akarod még itt is eljátszani szokott jeleneid egyikét!? Az előbb, mikor oly tulcsapongó jó kedvvel táncoltál, azt hittem, hogy végre csakugyan észretértél! pedig tudhatam volna, hogy te mindig egyik tulságból a másikba esel. Egyszer rajongó s nyolcéves házások közt valóban nevetséges szerelmi ömlengéseiddel lepsz meg, aztán egyszerre mintegy megkövesülve, élettelen szoborként állsz előttem, keserü gunynyal visszautasítva a legártatlanabb tréfát, majd meg kifogyhatatlan könnyeid özönvizével árasztasz el, vagy szenvedélyes kifakadásaiddal rémitgetsz; s én mind e balgaságodat nyugodtan, higgadtan, nyájasan türom. — Mein Liebchen, was willst du noch mehr?! S a szeretetreméltó férj e szavak után kedélyes kacajra fakadva, pompás fogait mutatja, melyek gyöngysorként csillognak a piros ajkait árnyaló csinos barna bajusz alatt.

Szegény asszony! miért borítja a szégyen pirja arcodat? miért lobban fel szemedben a vérig sértett női gyöngédség, szemérem s büszkeség tüze? miért érzed szivedet, szerel-

medet, boldogságodat beszennyezve, meggyalázva, eltiporva e néhány tréfás, enyelgő szó által? titkold el e beteges érzelgést, s rejtsd el kérlek, mélyen rejtsd el esztelen gondolatodat: hogy e trágár lealáztatáshoz hasonlítva, jól esett volna a legdurvább dühkitörés, kéj lett volna a verés, s üdv a meggyilkoltatás.

Ne áruld el senkinek a női sziv e csodálatos mysteriumát, ki értené meg? s ki érti meg, hogy most egyszerre haragban égő szemedet könny-fátyol borítja, melyen keresztül — mint esőfelhőn át a napsugár, — a szerelem égi fénye tündököl, s e mindent tüdő, mindent feledő, mindent megbocsátó szerelem melege, bensősége, odaadása, esdeklése, vágya és lemondása remeg hangokban is, midőn most odahajolva férjedhez halkán rebed: Igen, én mind e balgaságot elkövetem, mert szeretlek! s te nyugodtan mosolyogsz e balgaságokon, mert te — te már nem szeretsz!

S férje vállára hajtva fejét, elrejtí szegény elboruló szemeit, hogy senki se lássa, miként erednek meg újra azok a kigunyolt, unal-

mas, de óh mily forró könyvek, melyek eddig emésztő kinnal szivét égeték.

— Jól van, jól, édes kicsikém! ezek a te szokott frázisaid, melyek után oly jól lehet egy kissé pityeregni! de most aztán vége legyen ám minden érzelgésnek s szerelmi vallomásnak! Elvégeztük mi azt már ezelőtt nyolc évvel, s ha jól emlékszem, épen Pál estéjén nagybátyádnál, kinek akkor még kedvence, s az egész világ véleménye szerint, örököse voltál. Hja, biz azóta sok viz folyt el a Dunán!

Van-é szivósabb, hősieb és gyávább, magasztosb és nyomorultabb, mint egy női sziv? Leonie e léha szavakra boldogan mosolyog; a visszaemlékezés visszavarázsolja arcára a letűnt tavasz rózsaít, a szerelem hajnalragyogását, s kis kezével tapsolva a régi sugárzó jó kedvvel kiáltja:

— Oh igazad van! tehát még emlékszel rá! tudod-e mikor a kotillont együtt táncoltuk s mindenki bámulta táncunkat? Mily szép pár, suttogák körülöttünk; és te akkor szólítottál először nevemen: Leonie, adja nekem e gyöngyvirág-csokrot; igaz, hogy

bátyjától kapta? S mikor én szó nélkül oda nyújtottam a virágot, te velem együtt kezemet is kebledhez szoritva azt sugtad fülembe: de én nem csupán a virágot, hanem e kedves kis kezét is birni akarom! Óh Iván! e kedves óra emlékére kérlek, táncold ma én velem a kotillont!

— No még éppen csak az kellene! tört ki most durva lelkének egész otrombaságával a férj, nem elég, hogy már úgy is papucshősnek tartanak, most meg veled táncoljam át az egész éjszakát! nem volna kedved felkölteni még a kis leányt is, hogy az egész család együtt hadd aprózza. De már ez oly jó vicc volt, hogy minden boszankodás dacára is elneveti magát, s nyugodtan folytatja:

— Légy okos, Leonie! én különben is már foglalkoztam minden táncra. És most vessünk véget e jelenetnek, úgy is már minden szem mi rajtunk függ!

Leonie az elmenekülő karját megragadva, tompa hangon kérdi: kivel táncolod a kotillont?

— És miért kellene nekem arról számot

adni: de ha épen akarod, hát tudd meg: én a kotillont, négyest s több rendbeli polkát, galoppot és csárdást mind a szép kis Lolotte-al táncolom, te pedig ne csinálj olyan sértett királynői képet, hanem táncolj en revanche hű lovagoddal, a báróval.

És elsiet. Csak hadd menjen! majd utoléri végzete, mely már megírva van abban a két sötét lángu szemben, melyek a kétségbeesés oly pokoli kinjával, a boszuvágy oly fenyegető kifejezésével merednek utána, hogy talán még e lelketlen balgatatag is megdöbbenne látásukra.

A hegedűk sirnak, kacagnak, enyelegnek, panaszkodnak, mintha csak az emberi szív jajgatását, ujongását, mosolyát és könnyét akarnák parodiálni. A fiatalság zajongva özönlik ki az ebédlőből, hol most az asztalt kezdik teríteni.

A causeuse átellenében, a nappali szoba másik oldalfalánál, apró támlányoktól körülvéve, nagy pamlag áll; ott telepednek le most az ifju leányok. A férfiak elmenekültek a pipatoriumba az öreg urakhoz. Csupán Bájkertti Leander, a megye ifju Frauenlobja

maradt a hölgyek körében. Ő föltétlenül és kivétel nélkül minden nőt bálványoz, s még Csokonai Dorottyájában is a nők dicsőítését látja; minden banquetten, menyegzőn és névünnepen a nőkre üríti poharát, leir minden bált, bálkirálynőt, bálruhát az utolsó fodorig, s színbirálataiban a vidéki primadonnákat Thália fölkent papnőinek nevezi. Csak nem rég adta ki költeményeit «Bárányszó» cím alatt, és most szerény önérettel fogadja a hölgyek lelkesült magasztalásait: hogy mily szép a fehér arany, s a halvány-sárga diszkötés, s hogy az arcképen mily hasonló a dus fekete fürtök, a bajusz s szakál, és az egész oly kicsi, könnyű és diszes mint egy játékszer!!

Bájkerti mélében, merengve hallgatja mind-ezt, s azon gondolkozik, hogy mikép hozhatná szóba Eötvös Karthausiját, melynek legszebb helyeit mind kívülről tudja, s minden alkalommal elzengedezi, mint a sipláda Meyerbeer classicus dallamait. Végre megtalálja céljához vezető utat:

— Midőn az imént Laura nagysám parancsára egy pohár vizért rohantam a kávé-

asztalhoz, fájdalommal kellett hallanom a mint egy általam is mélyen tisztelt magas műveltségű delnő, ékes magyar beszéde közben német verseket idézett. Ha ihlett költői művekben oly dús gazdag magyar irodalmunk nem birna is egyéb kincscsel, mint ama, mindannyiunk által ismert, mindent, a mi szép, nagy és jó magában foglaló könyvvel, melyből megtanuljuk a nők valódi értékét ismerni, melyből megtanuljuk e földi angyalokat érdemök szerint szeretni . . . .

— A telekkönyvet érti ön, nemde? szakitja félbe Clarisse az elképedt rajongót, ki végre, habár savanyu arccal, maga is nevet a többi kacagóval.

Gémessy Bálint is még épen jókor közeledik, hogy részt vehessen az általános derültségben, mely azonban jelenléte által rögtön elveszti elfogulatlan természetességét. Az egyik fiatal hölgy rögtön ajkaihoz emeli csipke-kendőcskéjét, hogy kissé egyenetlen fogai nevetés közben ne legyenek láthatók, a másik nagyon is mutatja a meglehetősen nagyszemű gyöngysort, míg egy harmadik

dallamos galambbúgássá változtatja kacagását.

— Itt van egy üres hely, ide üljön Gémessy! fuvoláz egy szende szőke.

— Előbb jöjjön csak kissé hozzám, valamit akarok mondani, a mi nagyon fogja érdekelni, incselkedik egy csintalan barna.

Gémessy pár percig hidegen végig nézi a különböző, vagy gyermeketegen mosolygó, vagy mélán merengő, naivul piruló, kacéran kacsintó arcokat, s aztán gunyosan felkacagva szól:

— Ugyan kedves szépecskéim, ne pazarolják e csábitó pillantásokat, e művészi arcjátékot egy ily hálátlan érdemetlenre, mint én vagyok, s tudják meg, hogy én már foglalkoztam minden táncra, még pedig nem csupán ez éjre, hanem halálom órájáig. És még ez hagyján! de Lorettóban fogadást tettem, hogy udvarolni sem fogok e föld csalfa leányainak soha; — feleségül pedig csak oly nőt veszek, ki még egy enyelgő tekintet, egy nyájas mosoly hazugságával sem sértette meg hiuságomat.

— Haha! mily eredeti! mily genialis! pompás! nagyszerű! kacagott, sipogott az egész sereg, mintha újra egy Capitolium s nem saját méltóságuk forogna veszélyben.

Gémessy Bálint ismét némán nézte őket, de most már nem csupán a gúny, hanem a felháborodás oly féktelen, palástolatlan kifejezésével, melyre csak egy hiuságában, kevélységében megsértett, kiméletlen, igazságtalan férfi képes, ki akkor legkérlelhetlenebb bírója a női gyöngeségnek, mikor az saját gyarlóságát sérti. Bálint nem tudta e szegény gyermekeknek megbocsátani, hogy — az emberek előtt szándékosan elrejtett, megtagadott, nemes tulajdonait fel nem ismerve — csupán gazdagságáért mellőzték s feledték rutságát, s türték durvaságát. És most, elkeseredett érzéseinek fellázadásában, minden önuralmát vesztve a nevető leányok felé fordítja arcát, s azt egy borzalmas grimace-szal még inkább eltorzítva, metsző gúnynyal szól:

— Óh igen! nekem minden oly jól áll! nézzenek rám, mily eredeti, genialis, nagyszerű vagyok így is, nemde? . . . De hangja

most hirtelen elakad, s arca lángba borul, mert Clarisse királynői alakja áll előtte, s szép nemes arcán a megsértett női méltóság tiszteletet parancsoló kifejezésével szól:

— Ne kisértse ön az isteneket! s ne akarja őket a torzképek alkotásában felülmulni. Ők e tekintetben eleget tettek önért!

— Vigyázzon nagysád! ön talán nem tudja, hogy tőlem óvakodni kell.

— Igen, tudom! mert én nagyon sokat olvasom a szentirást.

E kegyetlen szavak sajátságos s nem várt hatást gyakorolnak. Bálint csendesen emeli szép, sötét szemeit Clarissera, s szomorú mosolylyal, meghatottságtól rezgő hangon szól:

— Köszönöm, Clarisse, köszönöm! jól teszi, hogy nem csupán rendreutasít, hanem büntet, megfenyít, mint egy rokonságtalan gyermeket! Köszönöm kegyetlen szavait! ha tudná mily jól estek, mert igaz szavak voltak! Óh édes igazság! hadd érezzem, hadd szívjam édeni mézedet, mely akkor is édes, ha töreid érzed! Értsen meg engem Clarisse, és nyujtsa nemes kezét bocsánat

jeléül az ön és e bájos gyermekek nevében! És én e szegény kis bimbókban nem láttam, nem tiszteltem a nőt! nem hódoltam a mult emlékének, a jövő reményének! nem tiszteltem bennök gyermekkorunk ápoló védangyalát, ifju szivünk eszményét, a multban! férfikorunk hű támaszát, gyermekeink anyját, a jövőben? Legyen ön áldott Clarisse! És most legyen béke köztünk! nyujtsa karját, had vezessem oda a kandallóhoz, hallgassa meg gyónásomat. Én önnek sokat, nagyon sokat akarok mondani.

Évike a zongoránál ül, és Strauss egy jókedvtől szikrázó keringőjét kezdi játszani, melynek ujongó hangjai azonban mind halkabbá, búsabbá válnak, míg végre csendesen átolvadnak Mendelssohn ama bus dalába, mely így kezdődik: «Es ist bestimmt in Gottes Rath», midőn egyszerre egy szép formájú férfikéz nehezül a billentyűkre s elnémitja őket.

— Én optimista vagyok, szólal meg egy mély, kellemes férfi-hang, s azt hiszem, hogy isten rendelete nem lehet oly kegyetlen és igazságtalan, azt hiszem, miszerint

örök jósága s bölcsessége megengedi, hogy azt, mi szívünknek legkedvesebb, — habár sok fájdalom árán is, — végre magunkénak mondhassuk, s az elnyert bájos rózsabimbót, nem hideg «üveg-pohárba» téve, hanem keblünkre tűzve, körülvegyük szerelmünk oltalmával, védelmével, gyöngédségével és ápolásával, hogy el ne hervadjon «egy éjen át», hanem felviruljon szívünk melegétől. Én ezt hiszem, Évikém, kedves lankadozó rózsabimbóm! Ne nézzen rám olyan nagy, esdő, szemrehányó szemekkel! tudom, értem én mire kér, mivel vádol félénk, megrémült öz tekintete! Igen, én tudva, hogy szerelmemet nem viszonozza, szelid, de félreismerhetlen visszautasítása dacára mégis beszéltem atyjával, megnyertem szülei beleegyezését s meg fogom nyerni az önét is, Évike! Ne nézzen olyan bámulva rút arcomra! nézzen inkább szemeimbe; azt mondják, hogy azok szépek, beszédesek s minden érzésemet visszatükrözik. A miről a szemek beszélnek magának, annak egy betűjét sem találhatja e sok simaképű uracs üres tekintetében, mert az a valódi, erős, mindenható szerelem,

mely nem boldogságot nyerni, hanem boldogságot nyújtani óhajt csupán; mert az e szerelemnek ama szilárd elhatározása, rendithetlen meggyőződése, hogy e boldogságot meg fogja adni, mert akarja, akarja azon hit szentségével, hatalmával, csodatevő erejével, melyről az van írva, hogy hegyeket mozdit; hát miért ne indithatná meg a maga megsebzett, fájó kis galambszívét is, mely első hajnali álmából durván felriasztva, most ijedten, tétovázva keres menedéket. És miért ne lehetne e menhely az én kebelem? mert arcom rut és sohasem gyönyörködhetik benne kedves szemek epedő tekintete, sohasem érintheti édes vágygyal a szerelem üdvöt adó csókja? annál jobb! míg szívem, lelkem, szellemem kincseit oda teszem a maga parányi lábaihoz, rut arcom biztosítja minden követeléstől, s míg szívem dobogása szerelmemről beszél, arcomról olvashatja lemondásomat. Hiszen egy fehér-piros, sima, mosolygó arc most úgy hatna a maga érzésére, mint egy megbántás, mint egy tapintatlanság, mint egy szemtelenség! s azért áldom én most rutságomat, mely megengedi,

hogy gyöngédtelenség nélkül közeledjem bánatához, s szerelmem és lemondásom ket-
tős jogával így szóljak magához: menekülj
az én kebelemre! nem örömmel, vágygyal
és boldog várakozással, hanem bánatoddal,
reménytelenségeddel, csalódásoddal! Engedd
hogy az én barátságom, gyöngédségem, ki-
tartásom lassan-lassan, talán évek múlva
enyhitse búdat, s hogy szerelmem minden-
hatósága új reményeket, új álmokat, új
tavaszt, új hajnalt teremtsen szivednek!
Jer, hadd vigyelek el messze, messze e ka-
ján, kárörvendő seregtől. El, távol innen,
hol most minden hang, minden szó, minden
hir sérti érzésedet. El melegebb hazába
— Itália kék ege alá, — hol a csendes
myrtus, a magasztos babér szivedet békiti,
lelkedet fölemeli, s hol még a márvány-
szobrok is fölmelegednek látásodon, s gyön-
géden kérdik: «Was hat man dir du armes
Kind gethan!?» — «Dahin, dahin . . . . .
Möcht ich mit dir, oh mein Beschützer
zieh!» » suttogja könyvek között félöntudatlanul Évike.

Oh Évike! ugy-e ez nem csupán a vers vége,

ez akaratom, beleegyezésem? Tudod-e, hogy Clarisse, a kedves Clarisse is velünk jönne, már birom ígéretét, s engem csak magatokkal vinnétek, mint utitársat, kísérőt, védőt; aztán én már utaztam Olaszországban, mindent láttam, tanulmányoztam, átéreztem, s én oly jó Cicerone leszek! S ha majd visszajövünk, és a jó öreg urnak hozunk lacrimae Christit mire oly kíváncsi; Jolánnak, Rózának pedig — kik úgy rajognak a korallokért, — egész koráll-telepet; s mikor szegény kis anyád meglátja az ő újra éledő virágát tavaszi mosolyával! . . . Óh Évike! úgy-e igent mondasz!?

Mily megragadó bensőséggel, milyen ellenállhatlan, gyermeteg kedélyességgel tudott beszélni ez az óriás termetű, zord, sértő kíméletlenségéről ismert férfi! Hogyan megszépült e rut arc a férfiúi méltóság, az önérzet, akaratérő s valódi szivjóság nemes kifejezése által!

— Tessék, tessék, menjünk egy kis vacsorára, egészen rövid lesz, hogy a fiatalság mielőbb megkezdhesse a táncot. S ez a rövid vacsora aztán csaknem éjfélig eltart, s a leányok már mind türelmetlenül odahagyták helyeiket, s alig elrejthető ásitással hallgatták a felköszöntések végtelen sorát. Midőn azonban a megye egyik legtekintélyesebb s legszeretettebb embere a házigazdára emelte poharát, a szivből jött, egyszerű, meleg szavak általános megilletődést idéztek elő, a jó öreg Pál ur pedig elérzékenyülve, könnyes szemmel vizonozta a sok kézszorítást, és mikor szive kedvence, Évike is közeledik hozzá, s oly szeretetteljesen simul keblére, akkor magához szorítva bájos gyermekét, csók közben fülébe sugja: hej kis leányom! akkor éltetne ám engem még soká az isten, ha ez a nap dupla ünnep lenne: a te eljegyzésed ünnepe, s én még e napon fiamnak nevezhetném Gémessy Bálintot.

— Legyen hát akaratod szerint, jó atyám! felel egyszerűen Évike, s szivélyesen oda nyújtja kezét a mellette álló Bálintnak — A boldog apa pedig gyermekeitől körülvéve,

örömtől sugárzó arccal emeli fel poharát, s a diszes vendégkoszorut ékes beszédben felköszöntve, végül a kedves rokonságnak s drága baráti körnek kegyes jóindulatába ajánlja az ifju mátká-párt. Erre aztán lőn olyan ámulás-bámulás, suttogás, ajk-pittyeszés és orr-fintorítás, mely közben még a leányok is megfeledkeznek egy percre a táncról. Most azonban felhangzik a zene, s a sok keserédes mosoly, halk és hangos megjegyzések elenyésznek az általános zaj, tolongás és zsidongásban.

* * *

— Hol van hát a cserébe ígért csokor? így lehet az ön szavában bizni?! vagy talán nejtől retteg, ki évek mulva csak azért jelent meg újra a társaságban, hogy engem üldözhessen megvető tekintetével s lenéző mosolyával?

— Eh, esztelenség Lolotte! már sokszor kértem, hogy ne említse Leoniet! No, no, azért nem kell duzzogni, kis kedves, hanem nyujtsa szépen karját, s jöjjön csokorért a virágházba, itt nyílik mindjárt Évike szobájából, mely most a nők toilleteszobájául szolgál.

— Nem látja férjemet, báró! mintha Évike szobája elé láttam volna menni. Keresse fel kérem! rögtön beszélni akarok vele.

A báró csakhamar visszatért küldetéséből, s rejtélyes mosolylyal hajol Leonie füléhez.

És te, szegény asszony, óh örökös Éva, nem ismeresz sziszegéséről a régi kigyóra!?! s újra elfogadod a tudás fájának átkos gyümölcsét, s újra, és mindig újra elveszted általa édenedet!....

— Oh, még csak ezt az égő piros kame-liát, nem, nem engedem önnek leszakítani! én is elérem. Adja ide csak azt a zsámolyt, — így — nézze, mily igéző!

S a vörös fürtök kigyózó gyűrükben omlottak a fehér vállakra, a zölde szemek nedves fényben égtek, a félig nyílt ajkak oly csábitón mosolyogtak s a vérpiros kamelia ott ringott-rengett bársony leveleivel a habfehér kebelre simulva.

Lolotte gömbölyü karjával Iván vállára támaszkodva a zsámolyon áll, s oly ingerlő e percben, hogy a teremtés urai talán mind, de minden bizonynyal száz közül kilencvenkilencen (ha a századik épen máj-baj-

ban szenved) úgy cselekedett volna, mint Iván.

A csók elcsattant, mint ezer ily esetben számtalan csók elcsattant már anélkül, hogy e miatt a természet rendjében a legcsekélyebb fennakadás észleltetett volna.

Mert hogy ott a félhomályban, a citrom- és narancsfák illatos árnyában halotthalvány női arc fehérlik, két sötét szem lángol vad szenvedélyben, s vonagló ajkak elhalón rebegik: óh gyülöllek, gyülöllek égön, örülten, halálosan!... s hogy e szép Meduza-főhöz odahajol egy mephistói férfi-arc; — hogy a gyöngéd, roskadozó női alakot két kar fogja fel, s lázas ölelésben vonja az álnok kebelre, halkán sziszegve: és én szeretlek Leonie, szeretlek égön, örülten, halálosan!... Mind e miatt a föld nem nyilik meg, s az ég nem küldi haragos villámát. Mert hisz ez nem egyéb, mint a régi történet: a női sziv története.

A nagy ebédlőben pedig hegedülnek, szépen muzsikálnak, jó kedve van az egész világnak, ugrándoznak — s járják a kotiliont, melyet a báró nagy ügyességgel s kecs-

csel rendez. Táncosnője Leonie, a régi sugárzó Leonie, a tánc bámult, ünnepelt királynője.

Iván Lolotte-al táncol, ki most fehér-piros arcával, gömbölyü alakjával, ügyetlen táncával oly közönségesnek, pesztonkaszerűnek tünik fel Iván előtt, ki mogorván, szótlánul ül mellette, s dühös tekintete szakadatlanul a bárón és nején függ. Leoniet soha sem látta szebbnek, mint e pillanatban. Ez is régi történet: a férfisziv története.

A kotillon után szünet következik. A cigányok bús dalokat huznak, s Andor oda áll a primás mellé, fürtös fejét búbánatosan a hegedü fölé hajtja, s így egészen a fülébe hagyja keseregni, jajgatni azt a szemrehányó, panaszkodó, esdő, fenyegető, édes-keserves magyar nótát, s végre két kezével dús barna hajába markolva, rá kezdi szép olvadékony hangjával dalolni, hogy:

Te csaltál meg, nem én téged,
Délibáb volt a hűséged!

Hiába! ez a gonosz komédiás oly jól adja Göndör Sándort, s csinos külsejéhez, nyalka természetéhez, kissé parasztos arcához oly jól illik az a hetyke, pajkos, betyáros, sirva-

vigadó magyar búbánat, hogy szegény Évike szobájába menekül, s hasztalan küzdve előtörő könnyeivel, kezeibe temeti édes siró arcát és sir, zokog még akkor is, mikor Clarisse karjai csendesen körülfogják remegő alakját s a kedves, ismert hang szeliden szól hozzá:

— Sirj csak Évikém, de nem magányosan. Sird ki magad itt az én szivemen! Lásd kis leányom, mi nők, jól sikerült szinpadi jeleneteken sirunk, nevetünk, elérékenyülünk s felderülünk, habár tudjuk, hogy mindez csak játék, szemfényvesztés, káprázat. De a sok üres fény, zaj és izgalom után jól esik fölkeresnünk a csöndes, a házi tűzhely békés, tiszta világát, hol minden való, igaz és marandó, s hol a festett képü első szerelmes helyett, ki előadás után talán valamely csapszékben játsza el utolsó jelenetét, — mely néha az asztal alatt végződik, — egy baráti sziv vár reánk szeretetével, hűségével, odaadásával. Sirj hát Évikém, de azután.....

— Azután jer haza az én keblemre, folytatja Bálint szivére ölelve azt a kis halvány, harmatos rózsabimbót, mely úgy remeg, lankadoz mint a tavaszi zivatartól ért virág.

S Évike oda borul e nemes kebelre és érzi, hogy ott majd bizonynyal feltalálja békés, biztos otthonát!

Hajnalodik. A gyertyák leégtek, a kedv lankad, a mamák és táncosok erre-arra szundikálnak, a leányok szinehagyottan, unatkozva, ásítózva lézengenek, s én fáradtan a kandallóhoz menekülök, melyben kihamvadt már a tűz.

S a mint ott ülök csendes menhelyemen, a nagy zsöllyeszékben, elnézem ezt a szegény ujkori fiatalságot bágyadt, szintelen, kelletlen kedvével, erőltetett mosolyával, hogy lankadoz, roskadoz pamlagon, támlányon, álmosan, aléltnan, életuntan. — S mikor most a hegedük sirva, zokogva rákezdik azt a régi dalt, az én dalomat: «Törött ágról messze repült a madár!» akkor az én szívem is sirva, zokogva vissza szólit titeket, ti ismert, édes, kedves képek! téged szívem vére, lelkem fele, ifjuságom bálványozott eszményképe, kivel elvesztettem, eltemettem a gyermek-évek minden álmát, boldogságát, óh Málvine! Téged Nellim, szelid szépséged

bűbájával, szived mennyei jóságával, szereteted melegével. Jer te is Málikám, beszédes szemeiddel, melyek szavaimra mosolyognak, elborulnak vagy könnyyel árasztják halványuló, s rögtön kipiruló kedves arcodat! És te tündöklő meteor, rózsás arcu Mariska! ragyogj fel újra sugárzó szépségedben, pezsgő jókedvedben, melyek fénye elüzi minden arcról a borut! Mind itt vagytok újra körülöttem ujongva, kacagva, tapsolva a vén dudásnak, ki maga is nevetéstől fuldokolva, keservesen fujja a kanásznótát; és mi aztán járjuk rá azt a rengő-rezgő csárdást, a mit csak dudaszóra lehet így kirakni! S aztán szünet közben kilép K. Miska, «Petőfi Örültjét» szavalja. Szőke haját felborzolja, fekete köpenyét festői redőkben veti félvállára, s mikor végre biborszín selyemkendőjét oly utánozhatatlan kecscesel szoritja halvány homlokához, akkor már mi sem állhatjuk tovább szó nélkül: Nézd mily halvány, érdekes Byronszerü! — És hogyan mondja: hahaha!

Óh ez a hahaha! Midőn először mondta, már rajongtam érte, a másodiknál halálo-

san beleszerettem, a harmadiknál «ő vagy senki» suttogám!

Pedig Kazári Lajos is kedves fiu és hogy szeret szegény! mily szép költeményt irt hozzám saját falusi lapocskánk, a csupán egy példányban megjelenő Oltárban! Nem nyomtatva, csak irva van, az igaz, de milyen irás! Kazári írása! sokkal szebb, mint az a holt nyomtatás, olyan eleven, élet-meleg, sokat mondó minden betü. És az a költemény! — cime: Hozzá! s első sora: Megláttalak angyal, barnafürtü lányka!

S mikor kérdeztem, hogy hát kit jelent az a Hozzá! — Ő azt sugja fülembe: neve benne van az első szóban! Ah!!!.....

— Hahaha!

Mi ez? hisz ez már nem a régi idők hangja, ez egy ujkori, blazirt, isten-tagadó Häckel-büchner-moleschotti kacagás.

— Hahaha! hiszen ön olyan tizenhat esztendőös képet csinál, s oly szemlesütve irul-pirul, mosolyog, mintha most hallgatná az első szerelmi vallomást!

— Ah, ön az Adorján! hát mit leskelődik itt az én álmaim körül! Nézze, hogy

szétrebbentek, elrepültek, mint a megriasz-
tott galambok!..... De hiszen már világos
reggel van! huh, mily halványak, szineha-
gyottak a ruhák s az arcok! Fázom, Ador-
ján! hozzon hamar egy csésze forró kávét
és fogasson!

A MIT A SZOMORUFŰZ
BESZÉLT.

«Du hast gehofft, dein Lohn ist
abgetragen.» SCHILLER.

EGY régi temetőben, egy régi siron, egy régi szomorufűz alatt ültem. A temető elhagyott, a sír koszorútlan, a szomorufűz elaggott volt.

Itt kün őszre járt, alkonyodott, az eget felhők borították, s benn az én szivemben együtt voltak mind: ősz, alkony és felhőborulat.

— Milyen szomorú még a temető is, ha elhagyott, s még a sír is, ha koszorútlan; hát egy elhagyott, egy virágtalan élet! gondolám, s szerettem volna tudni, hogy ki alszik itt alant, hogy van-e álmának álmodása s szebb-e az álom, mint volt a való.

Most nyugaton eltűnt az alkony fény

végső sugára, sötét lett, s az őszi szél száraz leveleket szórt a sírokra. A szomorufűz lecsüggő ágai közt suttogás támadt, és én e suttogást megértettem.

— A ki itt alszik, annak elég szép volt a való. Itt egy boldog anya van eltemetve. Ha akarod, elmondom történetét.

S a szomorufűz azt beszélte:

Fiatal volt, szép volt, szeretett, s szive választottjához ment nőül. Olyan összeillők voltak! Mindketten vigak, kedveltek, mulatni szeretők: mindenkinél várva vártak, tárt karokkal fogadtak, mert mindenhova a jó kedv áldását, boldogság napfényét vitték magukkal. A vidámakat mindenki szereti és keresi, míg a búsak kerülve vannak, mert a bánatos arc árnyat vet maga körül.

Alig mult el egy év, s a boldog ifju aszszony boldog anyává lett. Szép erős fiu gyermeke született, s egy évre rá gyönyörű kis lánya. Boldog, megáldott családi élet volt ez: örömben, gondban, reményben, búban, élvezetben és nélkülözésben gazdag. Leirok egy napot életökből.

Hajnalodik. A hálószoza kertre nyiló abla-

kát sűrű függöny fedi, melyen rózsás derengésben szűrődik át az ébredező reggel fénye, s vele együtt lomb rejtekéből, lágy pelyhes fészekből halk csicsérgés száll be, s elvegyül ama még halkabb, édesb galambbúgásszerű hanggal, mely itt benn kél, bűg, nyögdéssel egy még lágyabb, még pelyhesb selymes habfehér fészekből. Most e bűgás panaszkodóbb, követelőbb kezd lenni, a csipkék, szalagok inganak, rengenek, s közülök két gömbölyű, rózsás kis kacsó bontakozik ki, s erre a galambzokogás helyett sajátzerű zaj hallszik, olyan, mint azoknak az édes, egész szívvvel, egész szájjal adott gyermekcsókoknak a cuppanása.

Az ifju anya mosolyog álmában. Csak most aludt el; a gyermekek egész éjjel nyugtalanok voltak s a szülőket sem hagyták pihenni. Végre a kis Micu apja mellett, Ancsika lágy fészékében elszenderült, s az anya most fáradtan, kimerülten alszik. Az ébredő természet nem ébreszti fel; nem látja a hajnal fényét, nem hallja a lomb közt támadó madárcsicsérgést; de a mi itt benn az ő saját kis fészékében történik, azt az édes

gögcisélest, rebbenést, cuppanást már álmában is érzi. Arca kipirul, ajka mosolyog, szive feldobog, keble emelkedik, feszül, túlárad a vágyban ama rózsás, csókos kis száj után, mely öntudatlan csengéssel kéri édes táplálékát. Most a csók csattanás közé halk szepegés vegyül, s az anya már künn van az ágyból, a bölcsőre borul, s felragadja azt a csipkebokrok, szalagcsokrok közül kipislogó, kipirosló, bársonypuha kis holmit, a mi más ember előtt csupán egy szegény gyámoltalan, formátlan siró-rivó kis hustömeg, az anyai sziv előtt azonban égnek, földnek összes üdvössége, — s aztán boldog mosollyal oda nyújtja neki keblét, s üdvözülten látja, hallja, érzi, hogyan ömlik át átadott, meleg ifjú vére, hogyan száll át lelke, szeretete, élete abba a keblén csüngő pihegő kis lénybe, melyen kívül most az ő számára nem létezik semmi egyéb a nagy mindenségben, s melynek összes mindensége most az anyai kebel.

S a mint így nézi-nézi, hogyan szivják azok a kis szomjas ajkak azt az életadó táplálékot, mely édesebb a bibliai mannánál, s

zamosb a regebeli ambróziánál, azt a száz-szor megáldott édes anyatejet, melyről a népdal is azt mondja: «édes anyám édes teje», — akkor az anya és a gyermek, az egyik életet adva, a másik életet nyerve, az egyik elfeledve, a másik nem ismerve az emberi élet ezernyi terhét, átkát, — teljes, zavartalan, öntudatlan, növényi boldogságban élvezik a létezés gyönyörérzetét.

A kis száj most már ki-kifárad, megpihen, újra kezdi, mind hosszabb szüneteket tart, végre mozdulatlanul, félig nyitva látni engedi a piros nyelvecskét, melyen gyöngyként ott remeg még a mennyei ital néhány cseppje.

Az anya most arról az édes munkában, édes álomban kipirult harmatos kis arcról égfelé emeli tekintetét, de nem félő, esdő imádságban, hanem örömittas dicsekvéssel, diadal-moslylyal. E mosoly azt mondja: «Te óh isten, életet adtál a nagy mindenségnek, én életet adtam e gyermeknek. Te mindenható vagy bölcsességdben, én mindenható vagyok szeretetemben. Te bölcsességed palástjával betakarod világaidat, én

szeretetem szárnyait boritom az én vilá-
gomra!»

E büszke, bohó szavak felhatnak az égbe,
s az ur, a mint hallja, szeliden mosolyog,
de az angyalok könyeznek felettök.

Óh csak öleld, szorosán öleld magadhoz
kinok közt szült, véreddel táplált gyermeke-
det! Neki adtad ifjuságodat, álmaidat, sze-
relmedet, most hát tartsd öledben, nézd, hall-
gasd, érezd, élvezd, őrizd, szeresd, a mig
lehet, mert már kinyujtva a kéz, mely kegyet-
lenül elszakítandja otthonától, szivedtől. Óh
nyujtsd csak neki édes kebeledből szived
meleg vérét, mert ki tudja, mit nyujt neki
majdan az élet! Hadd szívja csak azt az
istenáldottá édes anyatejet, mert sok keserű
táplálék van a sors kezében; — készen tartja
a verejtékben szerzett, könnytől ázott ele-
delt, a durván odadobott alamizsnát, s a fel-
hányt, megpanaszolt keserű kegyelemkenye-
ret. — Óh takard be e bűgő kis galambot,
takard be szereteted, hűséged védő szárnyai-
val, hogy minél későbbben, minél enyhébben
érinthesse a sors keze!

— De mit beszélek! Folytatá a szomorú-

fűz. Ez már csak az én búkóros természetem kifolyása! hisz én egy boldog anya történetét akarom most elmondani, s egy boldog anyának gyermeke is boldog.

Anicska fészékében alszik újra, s az ifju nő halk léptekkel férje ágyához közeledik, de első gondolata, első tekintete a kis Micué. Csendesen, aggodalmasan visszatartott lélekzettel lehajol, s keze oly könnyedén, oly gyengéden érinti fiacskája homlokát, mintha egy rózsalevél hullna rája. Arca felderül, mert e homlok hűvös, harmatos, mint hajnalban a lilium levele.

Végre a zaklatott anyai sziv nyugalmat talál, s az ifju nő most alvó férjére tekint.

Édesen mosolyog, arca kipirul, szeme vágyó szerelemmel tapad a szép kedves szeretett arcra, mit ő már oly régóta nem látott. A gyermekek napok óta szokatlanul nyugtalanok voltak, s ezek a kis zsarnokok lefoglalták az anya minden tekintetét, egyet sem engedtek másnak, még az égnek sem, még az apának sem. Mily édes most a viszontlátás, mily szép az ő férje! talán soha sem látta ily szépnek, mint most a bederengő

hajnal rózsás világitásában! de mégis, — egyszer, — épen hajnal volt akkor is, — az égnek, az életnek, a szívnek, a szerelemnek hajnala! Az ifju nő habozva, szemérmes pirulással, hajadoni tartózkodással hajol le férje arcához, édes meleg lehellete az alvó sötét fürteivel játszik, a férj felébred «Molly!» sutogja. Nejét Melanienak hívják, de a szerelem kedves bohósága az ég tudja miként — Mollyra változtatta át nevét. «Molly!» s ajkai a bájos nő ajkait keresik. E percben a két delejesen egymáshoz vonzódó, szerelemtől ragyogó arc között egy kéz jelen meg, — kicsi, puha, gömbölyü, rózsaszín körmöcskék — s gödröcskével ékitett gyermekkéz, mely azt mondja: «ide a csókot!» s aztán jön az egész gyermek kondor hajjal, piros arccal, ragyogó szemekkel, duzzadó, kacagó, ujongó kis eper szájjal, s e sok báj, gyönyör, szépség és pompa mind azt kiabálja: «ide a csókot, — ide minden csókot», — «az enyém mind, a mivel csak birtok!»

Eljön az ebéd ideje. Férj és nő az asztalnál ülnek. A férj kissé boszus; ő a levest nagyon forrón szereti, ma pedig egészen

hideg volt, mire hozzá jutott, mert alig hogy megizlelte, — a kis Micu, — ki most tanul jární — elesett s úgy megütötte orrocskáját, hogy a szülők rémületére még vérzett is kissé. Mire ijedésnek, mosdatásnak, kérlelésnek vége lett, a leves is elhült.

— Annál jobb lesz majd a tésztás! omelette cukorba főtt spanyol megygyel, a mit te úgy szeretsz Kálmán! szól Molly édes biztatással. Hogy ő maga sem evett levest, azt nem veszi észre. Az öreg Veronka, a nagymama hagyománya betekint az ajtón:

— Tessék kissé sietni a főzelékkal, most legjobb az omelette!

Az inas sietve vált tányérokat. De most meg a dada jön ijedt, fontoskodó arccal:

— A kis Anca olyan különösen csuklik, nem használ sem melegítés, sem cukros víz.

Az anya elrohan, tudja ő már, hogy mi használ!

— Adieu omelette! gondolja a férj elkomorodva, s szivarra gyujt. Bár inkább fogadtam volna el tanulótársam Vidor Józsi meghívását! Neje kissé kacér, könnyelmű aszszonyka, de oly kellemesen elcseveg, s pompás

ebédeket rendez. — A rendet sem zavarja semmi, mert gyermekek nincsenek a szegényeknek.

— Mondd meg nőmnek folytatja hangosan az inashoz fordulva, hogy fekete kávéra Vidorékhoz megyek. S elsiet.

Vidoréknál oly kellemes lenni. Az a kis kék boudoir oly bájos, benne a csend olyan derült, a zaj olyan harmonikus, az emberek olyan gondtalanok, az élet olyan könnyű! Mindenfelé élénk színű virágok, tarka tollu madarak, fényes keretű képek, díszkötésű könyvek, porcellán, bronz, gyöngyház csebecsék, s e sok ékes játékszer, s köztök az urnó, az aranyhaju, fehér-piros arcu, mosolygó, csevegő, zongorázó, daloló Bella, mind olyan csinosan közönségesek, kecsesen jelentéktelenek, kényelmesen hétköznapiak, kellemesen felületesek, s míg érzékeinknek épen eléggé hizelegnek, oly kevéssé igénylik figyelmünket, feszélyezik kényelmünket, zavarják nyugalmunkat, hogy most köztük ép oly jól érezzük magunkat, mint hálóköntösünkben, kezünkben egy Paul de Kock regénynyel.

Már csaknem este volt, midőn Kálmán hazakészült. Bella oly édesen marasztalta. Kezét oly hosszasan tartotta két fehér kezében. De Kálmán neje megáldott, boldog nő volt, s a szerető férj hősiesen ellenállt minden biztatásnak, aranyos ígéretnek, mi Bella napsugaras arcából ragyogott feléje.

Az estebédnek vége. A gyermekek megtetve, megfürösztve, elaltatva, megáldva száz anyai csókkal, imádsággal, ágyacskáikban pihennek. Férj és nő együtt ülnek a csendes szobában. A lámpa szeliden világít, a fali óra békésen ketyeg, a bölcsőkből halk pihegés hallszik, s az ifju nő boldogan hajtja fejét férje kebelére. Csodálatos, kimondhatatlan érzés fogja el, olyan kéjes erőtlenség, mámoros aléltság, édes eszméletvesztés, gyönyörteljes meghalás érzése. A sok átvirrasztott éjre, elmulasztott, elfeledett reggelire, ebédre, emésztő aggodalomra, emberi erőt túlhaladó fáradozásra távolról sem gondol, s eszébe sem jut, hogy e nagy, tulvilági boldogság nem egyéb, mint végkimerültség, elájulás.

— Almos vagy kis mama? kérdi a férj,

— most már csak kivételesen mondja «Molly»,
 — még csak kilenc óra, én ilyenkor még
 nem tudok aludni, s aztán oly rég nem
 olvastunk már együtt, pedig sajtószertü érde-
 kes bohóságot kezdtünk el olvasni: «Frauen-
 strike!» csak egy német Blaustrumpf, egy
 májbajos, elkeseredett agg szűz agyából ke-
 rülhet ki ily fonákság! Hiszen a ti striko-
 lástokkal könnyű volna birni! megsemmi-
 sülne az kedvesetek első szerelmes szavára.
 Nemde Molly? . . . . .»

— S az első gyermeksírásra! suttogja az
 ifju nő.

Kálmán olvasni kezd. A «Frauenstrike»
 szellemes «bohóság» s az ifju férj nem fogy
 ki a kacagásból.

— De hiszen te nem is nevetsz Molly?!

Molly nem felel, ő alszik, édesen, csen-
 desen, mélységesen alszik.

A férj arca kissé elkomorul. Leteszi a
 könyvet, s ásítózva dől hátra a pamlagon.
 Elgondolkodik egyre is, másra is, s egy-
 szerre hogy, hogysen, az a kis kék boudoir
 jut eszébe. Mintha csak látná azt a sok
 csinos csecsebecsét, mintha csak hallaná a

szép Bella madárcsevegését, mintha csak érezné azoknak a fehér kezeknek lágy szorítását. E gondolatnál szemeit lehunyja és mosolyog. «Bizony kacér asszonyka az a Bella! kissé drága fényüzési cikk! s ha így folytatják Vidorék, még rossz véget érnek. Szegény Vidor Józsi! Szegény tatár!»

Kálmán szeretetteljesen néz most keblén szendergő nejére, tekintete mély bensőséggel, meleg részvétellel, szánalommal függ e bágyadt, megviselt arcon.

— Menj aludni édes! milyen halavány vagy! bizony még beteggé tesz ez a két kis zsarnok!

S karjaira veszi a lankadozó ifju nőt, mint egy apa gyermekét. Nem gondol többé a kék boudoirra. Fantáziája, érzékei alusznak, s egész szive, egész szeretete nejéé. Boldog asszony!

Másnap illatos rózsaszin levelke érkezik Bellától:

„Kedves Molly!

Talán ha e szép néven szólitalak, — mely nekem oly annyira tetszik, hogy

szinte irigygyé tesz, — talán akkor nem utasítod vissza kérésemet s eljössz holnapi estélyemre.

S. gróf, férjem nagylelkü pártfogója is jelen lesz. Ő és férjed, a két jeles sakkjátészó bizonyára kölcsönösen örvendeni fognak a találkozásnak.

A fiatalság táncolni fog, és talán mi öregek is megengedhetünk magunknak egy négyest vagy palotást.

Tehát semmi kibeszéd! Örömmel elvár

Bellád.“

Férj és nő épen reggelineél ülnek, s a legderültebb hangulatban vannak. A gyermekek nyugodtan töltötték az éjt, s már szerencsésen átestek a reggel veszedelmes s rendesen sok sirással járó műtétein. Most a kis Anca újra bölcsőjében alszik, tisztán fényesen és fehéren, mint egy meghámozott mandula. Micu pedig a dada felügyelete alatt künn a kertben, a pázsiton hömpölyög piros-pozsgáson s gömbölyün mint egy pogácsa alma.

Melanie mosolyogva olvassa Bella leve-

lét. «Táncolni», suttogja «mily bohó gondolat!» s eszébe jut, hogy ő mily szenvedélyes táncosnő volt egykor! mikor is? — csak az imént, — tegnap, — egy század, — egy örökkévalóság előtt: leánykorában!

— Elmenjünk, édes! — kérdi ragyogó szemekkel, — kissé széppé tegyem magamat újra? jó lesz a kék selyem ruha, mely oly jól illett «lenvirágszemem»-hez, tudod-e még? De talán már nem is tetszem önnek, uram! — talán már nem is szeretsz, Kálmán?! . . . . .

Melanie kezdetben csak tréfából beszél, de végre férje kérelmei, hogy ez egyszer, az ő kedvéért, csak pár órára menjenek el; — a hü öreg Veronka biztatásai, ígérete, hogy ő egy percre sem távozik az alvó gyermekektől, s mindenekelőtt Anca és Micu viruló színe, változatlan derűltsége legyőznek minden habozást, s a meghívás elfogadtatik.

Másnap este Melanie habfehér peignoirban szellemléptekkel suhan ki a hálószobából.

— Most siessünk édes öregem! olyan ügyesen elrendezted fürteimet, s oly szépen

feltüzted közjök a halvány thearózsát; de hát azóta négy édes kis kacsó ugyancsak kegyetlenül gazdálkodott szegény fejemen, s altatás közben jól megtépték, cibálták diszes hajékeket. Hozd csak hamar rendbe, jó Veronkám! — így ni! mily ügyesek most is a te jó öreg kezeid! Nem hiába még ezek tüzték fel a nagymama óriás giraffe másliját is! Most hamar a kék selyem ruhát, — nyakamra, karomra a gyöngyöket, — és most nézz rám! szép vagyok? sirsz te bohó anyus?! No ez szép! most én is sirok, s a drága rizspor mind kárba vész! . . . De Kálmán már kopogtat, — megyek, — csak még egy csókot, — egy áldást!

A kis Anca kapja az első csókot, s az anya mosolyogva távozik bölcsőjétől, most Micu fölé hajol. De oh mi ez! mért ég olyan sötét pirban az édes orcácska? Nem, nem! Talán csak az árnyék! — Hamar, a lámpát. — Irgalmas isten! ez a gyermek lázban van! — Veronka — Kálmán! hamar a doktort, kis fiam beteg!

Kálmán a már készen várakozó kocsin a doktorért siet, Veronka pedig szomoruan

szedi össze a lázas sietséggel letépett kék ruhát, a földre hullott thearózsát, a szétszóródott gyöngyöket, s váltig mondogatja, hogy Micunak bizony nincs semmi komoly baja, hiszen csak az arca forró, de feje hűvös s homloka, orrocskája már izzad is kissé. Az anya csak ott térdepel a fehér ágyaccánál és néz, tapint, hallgatózik, s minden érzéke a gyötremnek egy világát tárja fel előtte. «Óh mily lángpiros az arca! mily forró a keze! mily gyors a lélekezete! — és most ez a hang! — Veronka, hallgass ide! — hallod ezt a sipoló hangot? — isten kegyelmezz! köhög, — rekedten köhög — ez torokgyík!!!»

— No, no, no! bátorság kedves nagysádkám, bátorság! hadd lássuk a kis beteget! . . . De hiszen itt — hála az égnek — semmi baj! Az ütér kissé izgatott, csekély catarhalis affectio az egész, mely a fogzásnál gyakran mutatkozik s egészen jelentéktelen. De ezek a mindig kísértő diphteritis hírek valódi paniqueot idéztek elő az anyáknál, s a legcsendesebb kedélyt is megzavarják.

— Tehát nem torokgyik! sóhajt a boldog anya, s mosolyogva kéri férjét, hogy csak menjen el az estélyre, mert Bella sohasem bocsátaná meg elmaradását, és S. gróf is neheztelne, pedig azt kimélni kell, ugy kívánja Kálmán állása a megyében.

Kálmán elmegy és jól mulat. Bella hullámzó tengerzöld selyem ruhájában korál ékszerekkel, s hajában sötétzöld levelü fehér nympheákkal olyan mint egy vizi tündér, és S. gróf valóban kitűnőleg játsza a sakkot.

Melanie elteszi a kedves emlékü kék ruhát, gondosan elrakosgatja szalagjait, csipkéit, gyöngyeit s a thea-rózsát. — «Majd máskor! Majd! . . .»

S aztán napról napra, évről évre gondolja, reméli, mondogatja Melanie majd, — majd máskor! és az a majd csak nem akar eljönni soha.

Melanie boldog anya ; de hiába, a legboldogabb anya gyermekének is huszonnyolc fog adatik, az pedig huszonnyolc bekövetkező veszély, huszonnyolc aggodalom, rettegés, kétségbeesés! s a legboldogabb anya is átszenvedi gyermekével a torturá-

nak mind ama rémséges fokát, nemét, melyeket úgy neveznek, hogy: vörheny, kanyaró, bány- és köles himlő, hők-hurut, sápkór, s az ég tudja még hányféle kór és járvány, mely a legboldogabb anya életét is martyriumná teszi. Melanie gyermekei mind e bajokat a legszerencsésebben kiállták, s a megáldott anya nem temetett el egy gyermeket sem; mert ki számítaná azt a két kis angyalt, kik az anya szivéről egy csók és egy könny közben rögtön az égbe szálltak! Azokat nem is emlegeti senki, s Melanie két viruló gyermekével keblén nem is meri őket siratni. Csak estenként, mikor Anca s Micu felett elvégezte imádságát, von elő kebléből egy kisdéd medaillont, melyre csók közben egy-egy csendes, titkos könyvet hullat. E medaillonban két arany színű, pehelylágú hajfürtöcske rejlik.

Azón években, midőn az a két kis angyal született és égbe szállt, Melanie sokat betegeskedett, s Ancsát és Micut is épen akkor látogatta meg a legtöbb gyermek-betegség. Kálmán, kit állása mint megyei tisztviselőt már kora reggel munkára szólít, nem tölt-

heti éjjeleit a betegszobában a nyugtalan-
kodó gyermekekkel; azt csak az anya bírja
ki, legyen bármi szenvedő s bármi fárasztó
napi munkára utalva; s lehet-e fárasztóbb,
kinosabb, testet, lelket emésztőbb munka,
mint a beteg gyermek ápolása!

A szokott, kedves esténkénti együtt olva-
sás elhalasztatik jobb időkre, s Kálmán Vi-
doréknál egy kis solid whist-partie mellett
keres este pár órai szórakozást.

— Majd ha Anca a fogzáson túl lesz!
— majd ha Micu hökhurutja megszűnt!
majd ha isten eltávolítja a borzasztó ron-
csoló toroklob vagy patincs járványt! majd
ha a gyermekek hét éven túl lesznek s a
sokféle mindig fenyegető gyermekbajokon
átesnek!

Hogy miként esnek át, élve, vagy halva,
épen vagy mint nyomorékok, arra a boldog
anya nem is gondol. Nem csak a közelgő
bajt, közelgő éjt hirdeti előre a nagyobbodó
árnyék; a boldogság is előre küldi fényét,
mint a nap felkölte, s Melanienak szerencsés
egészséges könnyü vére, ép gondolkozása,
erőtéljes lelke, derült kedélye nem ismeri a

bukóros töprengést, ideges rettegést, gonosz sejtelmet; a boldog anya éjjel, nappal, jóban, rosszban, gondjai, fáradozásai, áldozatai közepett kizsarolva, kimerülve, összeroskadva még mindig remél, remél, remél! . . . .

Ancsa gagyogni kezd; majd ha már ki tudja mondani: anyám!

Anyám! édes, megáldott, megszentelt imádságos szó! Benne rejlik két sziv föltétlen bizalma, kizárólagos szeretete, összes üdvössége. És te boldog anya, mikor gyermekedet e szóra tanítod, nem gondolsz arra, hogy vannak az emberi nyelvnek megmérgezett, halált adó, istenkáromló szavai, melyeket a te gyermeked is megtanulhat, s melyek talán épen a te szivedet fogják egykor megsebezni, szétszaggatni, meggyilkolni! Gyönyörködve nézed, a mint azok az apró lábak tétovázva próbálgatják az első lépést. «Majd ha Micu már járni tud!» Oh ne félj! hamar megtanulja! hamar megtanul menni, — elmenni tőled messze, messze! Gyöngéd türelemmel vezeted a kis kezecskéket, s mosolyogva nézed a furcsa rőf hosszú betüket, miket rajzolgatnak, «majd ha már írni

tudnak!» Vigyázz! ki tudja, hogy e kezek, melyeket oly sokszor árasztottál el csókjaidal, mit irnak egykor?! s az írott betű még öldöklőbb, mint a hamar kimondott, hamar elhangzott szó!

De mindig feledem, hogy most nem a sorstól sujtott szerencsétlen anyákról beszélek, s a boldog anyai szív csak hadd szője tovább arany-álmait, csak hadd építgessé fényes légvárait hívó, bizó édes reménykedéssel.

Az idő megy. Egy-egy nap oly sok gondot, bajt, fáradalmat rejt magában, oly hosszúnak tetszik egy-egy óra, s az évek mégis mily gyorsan elröppennek.

Az idő megy. A kedves remények, óhajtások ime már mind teljesültek, s az anyai szívnek új reményeket kell teremtenie. Micu és Anca tudnak már beszélni, olvasni és írni. Csevegő kis szájuk lármájától hangzik a ház, minden könyvet összetépnek, minden papírt befirkálnak rontó-bontó, tékozló kis kezeikkel, s hiába csendesíti, marasztalja őket az anya édes öleléssel, elszaladnak tőle azokon a maradhatatlan röpke kis lábakon.

Szárnyra keltek, kinőttek öléből az édes anyának, ki most mind gyakrabban gondol mennybe szállt két kis angyalára, azokról biztos, azok nem nőnek ki öléből soha, azok mindig megmaradnak neki kicsinyen, gyöngén, édes esdő gyámoltalanságban, s álmaiban most azokat ringatja, ápolja, dédelgeti.

Micu már iskolába jár; Ancsika bonneokkal, később nevelőnőkkel próbálgat szerencsét.

Az anya gondosan megválasztja a könyvet, melyet leánya kezébe ad, még gondosabban a játszótársat, kivel szabad óráit tölti, s aztán e gondos anya kinyújtja kezét a nagyvilágba, bele markol a lézengők, ögyelgők, hányódók milliói közé, s kiragad egyet csak ugy találomra, s bevezeti háza szentélyébe, befogadja a családi körbe, s rábizza féltve őrzött kincsét, szive üdvösségét, élete reményét: gyermekét.

Melanie ebben is szerencsés volt. A bonne csak öreg, kiállhatatlan, zsémbes, a nevelőnő csupán tudatlan volt. — Egy ideig az anya tudománya segített a dolgon, de mikor Anca tizedik, Micu tizenegyedik évét betölté, mind-

kettőt a fővárosba vitték, s elhelyezték a legjobb nevelőintézetekben. Kálmán vagyonos ember volt, s Melanie sohasem ismerte a szegény anya emésztő gyötrelmét, sohasem szenvedte át a százszoros halált, mit egy anya érez, mikor az egészséges gyermek eledelt, a beteg csemegét, babát, az okos könyvet kér, esdekel, s azok a nagy könnyörgő szemek hasztalanul néznek olyan várva, bizva, reménykedve, hogy az anyai sziv nézésüktől százszor megszakad.

De az elválás fájdmától a sors a boldog anyát sem kiméli meg, s mikor a kocsi az ő két szép imádott angyalával tovarobog, s aztán belsejéből még egyszer kitekint az a két édes siró arc, s azok a fehérkendőcskék még oly soká, s olyan vágyón visszaintegetnek, akkor Melanie félholtan roskad Veronka karjaiba, s a hű öreg teremtés egész éjjel ott ül urnője ágya mellett s vigasztalja a sokat tapasztalt aggkor méla mosolyu, csendes, értelmes, jól eső vigasztalásaival. Ő már olyan sok telet és tavaszt, olyan sok alkonyodást és felvirradást látott, és oly sok elválást és viszontlátást megért hosszú életében.

A szomoru bucsuzás után elmúlt néhány nap, mert a legbúsabb napok is elmúlnak végre. Melanie ma derültebb. Kálmánt várja haza a fővárosból.

A leáldozó nap aransugárt vet a kert színpompájára; aztán barátságosan betekint az ablakon, fölkeresi Melaniet és mosolyog, szeliden, édes búsán, mint a nap ősszel lenyugvófélben mosolyogni szokott.

Melanie hálósobájában a nagy tükör előtt áll. Ő is mosolyog. Igen, a tükör igazat beszél: ő még mindig szép! A finom szövű hamvaskék ruha lágyan simul a kissé tellett, de ingerlőn szép idomu alakhoz, s látni engedi a váll és kebel remek formáit, a csipkebodrozatban ringó hófehér gömbölyü kart: az érett női szépség e bájos kiváltságait. Igen, a lenvirágszemek most is oly harmatos fényben ragyognak, mint hajdanában, s a világos barna haj mitsem vesztett arany zománcából. De mégis, mintha valami hiányzanék... ah a megszokott kedves kék szalag, mely még kékebbnek tünteti fel a szemet! s Melanie kissé habozva, kissé kacagva, kissé pirulva felkötí fejére a sza-

lagot, s mintegy szégyenkedve félig elrejtteni igyekszik a dús barna fürtök alá. E kék szalagocskában tán valamely bűverő, igézet rejlik? Melanie a mint most a tükörbe néz, úgy érzi, mintha mély évszázados álomból ébredne fel, s mint a mesebeli csipkerózsa, ő is ott találja magát, hol száz évvel ezelőtt álomba merült, s szívében is feltalálja üdén, szindúsan, érintetlenül tavaszának minden virágát, ifjuságának minden álmát, reményét, édes, sejtelmes, epedő várakozását. Tétovázva körültekint. A szoba, a kandalló, a fali óra, minden kép, minden butordarab, mint megannyi rég nem látott édes ismerős integet feléje. Égő arccal, ragyogó szemekkel, dobogó szívvvel nappali szobácskájába lép. Hány édes meghitt óra, kedélyes est, bájos reggel emlékét rejtí e kedves kis szoba! A pamlag előtti kerek asztalkán virágtartóban most is, mint évek óta, mindig róza és rezedá, — Kálmán kedvenc virágai illatoznak, s a virágtartó körül néhány könyv van elhelyezve. — Régi könyvek! évek óta várják a «jobb időt», melyre az egykor oly kedvelt estéenkénti felolvasás elhalasztatott.

Melanie szeretetteljesen üdvözli e könyveket. «Ni, a kedves balatoni regék! — Heine dalai, és ez itt ah! a «Frauenstrike!» e bohó munka! hogyan is végződött? de hiszen nem olvastuk végig!»

Lapozgat benne és nézi a fejezetek címét. «Hol is hagytuk!» «a konyhában», «a gyermek-szobában», «a bálteremben». Itt maradtunk, — itt még a jegy is, — és ma — igen, ma folytatni fogjuk!»

Türelmetlenül nézi az órát. Még csak fél hetet mutat, s Kálmán a nyolcz órai vonattal érkezik.

— Kálmán! suttogja a virágok fölé hajolva, s ajkaival gyöngéden érint egy szép, halvány hulladozó rózsát.

Végre egészen beesteledik, s Veronka behozza a lámpát. Melanie elébe siet, a lámpát kiveszi kezéből, s enyelegve pirongatja: — te rossz, szófogadatlan gyermek! hányszor megtiltottam én már neked minden fáradozást! Neked most már csak egy dolgod van e világon: engem szeretni! elég bajt okozott ez neked már nemde szegény jó anyókám!? Jer, ülj ide hozzám, gondoljunk ki valami

nagyon jót, nagyon izletest a thea mellé. Mit gondolsz, talán barna kenyér friss vajjal s apróra vágott sonkával, aztán hideg nyelv aspikkal, s végre polenta parmezán sajttal, mindaz a te utasításod szerint elkészítve felséges lesz, nemde!? Aztán Bettinek elmondod, hogyan rendezze el a thea-asztalt itt a kandalló mellett, a kandallóban illatos tüzet éleszték, mely vígan lobog, pattog, de a melegnek csak halk sejtelmét árasztja szét.

Mikor az óra nyolcat üt, a kandallóban már vidáman pattog a tűz, a theavíz kedélyesen forr a borszeszláng fölött, s a kis szoba tele van szelid világossággal, kellemes meleggel, virág s fenyőillattal, rejtelmes, várakozó csenddel.

Végre a vonat dübörgése, sipolása hallatszik, — most kocsirobogás, — siető léptek zaja, — az ajtó feltárul, és Melanie édes mosolylyal nyújtja mindkét kezét a belépő telé.....

— Kálmán!..... A szó hirtelen elakad ajkán, — ez nem Kálmán, ez egy idegen, egy ismeretlen! de még sem! hisz e szép szőke fej, ezek a szabályos vonások

olyan meghitt ismerősek; ezek a hosszan metszett mosolygó égszinkék szemek a régi időről, a régi otthonról, a régi tavaszról, eltűnt, elfeledett kedves arany álmokról beszélnek hozzá.

— Bob, kedves Bob! Lehetséges-e, — te vagy valóban!?!.....

És ő volt az valóban, az ő szeretett, rég nem látott rokona, a kedves játszótárs, kivel együtt kacagták, ujongták, civódták át a boldog gyermekkort, s kivel együtt álmodták az első hajnal-álmot. Kivel, mikor mindketten tizenöt évesek voltak, örök hűséget, s mikor zsarnok módon elválasztva lőnek, örök búbánatot fogadtak egymásnak, s kivel aztán másfél év múlva e balgaságról oly szellemes leveleket irtak egymásnak telve a «hütelenséghez» s a «hitszegőhöz» címzett oly öldöklő versezetekkel s annyi bohósággal, hogy felettök az egész család majd halálra nevette magát.

Aztán többé nem látták egymást. Róbert külföldön végezte tanulmányait s évekig távol maradt hazájától. Visszatérve, Erdélyben telepedett le, hol most legelőnyösebb viszonyok

közt mint kitünő mérnök s a leányos mamáktól üldözött agglegény békés nyugalomban tölti napjait. Egy váratlan örökség, bonyolódott ügyek rendezése szólitotta vissza régi otthonába, hol hegy, völgy, erdő, mező, ég és föld, mind a mult időkről beszéltek neki, s ő egyszerre csak azon vette magát észre, hogy utban van Melaniehoz. Utjában kedves emlékek kísérték. Szive örömteljes várakozásban, a viszontlátás boldogságának előérzetében megifjodva, elég hévvel dobogott; s ő gondolataiba merülve, csak szórakozottan vett részt két utitársának élénk társalgásában. Mily nagy volt meglepetése, midőn közel Melanie lakhelyéhez K.-hoz kiderült, hogy egyik utitársa Melanie férje, másik a gyermekkorában általa jól ismert S. gróf, kit a K. előtti állomáson várt már fogatja, s ki Kálmánt fél erőszakkal magával vitte kies fekvésü pompás kastélyába, hol vidám vadásztársaság várt már reájok. «Bátor amazonunk, a szép Bella is ott lesz; ez a bájos asszonyka örök ifjúsággal van megáldva!»

Kálmán kissé habozva, kissé zavartan s

a gróf háta mögött boszus arckifejezéssel, sajnálkozó vállvonítással vett sietős búcsút Róberttől, ezer üdvözetet küldve általa Melanienak.

— Holnap este honn leszek! végezte üzeneteit.

— Nyolc-tíz nap előtt ne is várják! kiáltott nevetve a gróf, s a kocsi elrobogott.

Róbert mindezt a kandallónál theázás közben beszéli el, s enyelegve említi a szép amazont is, de már a jövő percben keserűen bánja a meggondolatlan tréfát. Melanie nem nevet, nem felel egy szót sem, arca kigyullad, szemei visszatartott könnyektől ragyognak, vonagló ajkait görcsösen összeszorítja, s remegő keze alig bírja tartani a thea-kannát.

— Ő féltékeny! — gondolja Róbert rémülten, — szegény Melanie! szerencsétlen asszony!

Róbert csalódik. Melanie boldog nő, kit férje sokkal inkább szeret, tisztel és kimél, hogysen neki valaha komoly okot adna a féltékenységre, s kit józan gondolkozása, csendes, rendezett kedélye, hűvös vérmérséklete s korlátolt képzelő tehetsége megóv

ama láztól, idegbetegségtől, érzelemtultengéstől, szivüszögtől: — a gyötrelmes rettegés s emésztő irigység ama öngyilkos őrvongásától, mit a silány emberi nyelv e léha szóval akar kifejezni: féltékenység.

Melanie tudja, hogy Bella szép, hogy ingerlő, behizelgő modora van, s hogy minden férfival kacérkodik; tudja, hogy Kálmán szeret vele mulatni, csevegni, tréfálni, de férjét félteni tőle sohasem jutott eszébe. És miért épen most; — a ki azt tudná!!

Miért kacagtunk ma a fuldoklásig egy képtelen bohóság felett, s máskor a legsikerültebb élcz sem csal mosolyt ajkainkra? Miért könyezünk ma egy kopott öreg színész falusi pajtában eljajgatott keservein, míg holnap egy elsürendü művész Lear királyát hidegen nézzük végig? Miért sért ma vérig egy szó, mely felett tegnap kacagtunk s melyet holnap közönnyel fogadunk? Miért ébred néha egy emlék, miért hevül néha egy várákozás, miét emészt néha egy vágy, miért sajog néha egy fájdalom szivünkben, melynek tárgyát, célját, okát nem tudnók megnevezni?

Mi okozza mindezt? Talán egy álom, mit csak a múlt éjjel, vagy egy másik, melyet még gyermekkorunkban álmodánk? Talán a kis felhő, mely most borul a napra, vagy a távoli északi fény, mely e percben a föld-sarkon föllobog? Talán a pattogó fenyőtüzezske itt a kandallóban vagy valamely még működő hold-vulkán kitörése?....

Majd egykor az emberi agy-fejlődés előhaladottabb korszakában, mikor teljes birto-
kában leszünk a tudománynak, melynek hieroglyphjeit most még csak betűzgetni kezdjük, talán akkor mind e sok miéltre felel a pszichologia, phisiologia, meteorologia, astronomia, chemia vagy valamely új, most nem is sejtett, minden eddigit egyesítő, egy ezentul fejlődő hatodik érzék által teremtettt tudomány.

Mindaddig azonban megoldatlan rejtély marad mindez, s Melanie önmaga sem tudná megmagyarázni, hogy most, midőn szemei Robert kérdő, aggódo tekintetével találkoznak, miért érzi szivét megszakadni, s miért özönlenek le arcán azok a nagy, tündöklő könyek rohamosan, szakadatlanul, mint a

nyári zápor. A legderültebb napnak is van néha ily muló zivatara, de a nyári fürgeteg nem tart sokáig.

Melanie félig zokogva, félig kacagva emeli fel fejét.

— Ne vess ki Bob! megérdemlem! de csak hagyj most kissé sirni! Hadd legyek én is egyszer gyöngé, gyarló, következetlen, ideges, szeszélyes, balgatag, egy szóval: asszony, a minőnek ti szoktátok festeni az asszonyokat. Te bohó! ne nézz rám olyan nagy, ijedt, fürkésző szemekkel! nem vagyok ám én az a szegény megcsalt, elhagyott, elárult áldozat, a melynek látszom, s ezek a balga könyvek valóban az elsők, miket Kálmán miatt sírok. De lásd! én Kálmánt ma este olyan lázas türelmetlenséggel vártam, ő hirt hoz nekem gyermekeimről, kiktől most váltam el legelőször életemben.

Itt újra megerednek könyvei, s aztán sirás és mosolygás közben leírja gyermekeit az anyai szeretet ama imádandó tulzásával, magasztos balgaságával, fanatikus lelkesültségével, öntudatlan költészetével, elragadó ékesszólásával, mely a legegyszerűbb pórnot,

mikor gyermekéről beszél, egy Staël képességével ruházza fel.

A gyermekekről észrevétlenül áttérnek saját gyermekkorukra, s aztán beszélnek a mult időről, a jó öreg Hektorról s a nagy Csodaszép babáról, a szép kis ponnykról s a gólyafészekről; a hegyről, honnan vágyón nézték a kéklő messzeséget, s a völgyről, hol az egész világ egy harmatos, illatos, gyöngyvirágos kertnek látszott előttök; a kakukfüves mezőről, hol vadrózsanyiláskor, hajnalban, csalogánydal mellett annyi bohó álmodót álmodának, s a szomorufüzek közt búsán sirdogáló kis patakról, hol csillagrezgésénél sirva búcsuztak el.

Ott künn az őszi szél dalolgatja évezre-des bús dalát a hervadásról. A sárguló lombok rezegek, susognak, mintha álmukban beszélnének letűnt kikeletről. Itt benn hal-kan hamvadoz a tűz a kandallóban, a fali óra álmosan ketyeg, a virágok félszenderben mámorosan illatoznak.

Róbert és Melanie elnémultak. Róbert szórakozottan könyvet vesz kezébe, lapozgat benne:

— Ah Heine! — kiált fel, a kedves régi dalok! Egykor hogy imádtuk őket, emlékszel még Melanie?! s olvasni kezd:

«Und im stillen Zimmer Alles
Blickt mich an so wohl vertraut.
Tisch und Schrank, mir ist als hätt ich
Sie schon früher mal' geschaut.»

Freundlich ernsthaft schwatzt die Wanduhr,
Und die Zither, hörbar kaum,
Fängt von selber an zu klingen,
Und ich sitze wie im Traum.

Jetzo ist die rechte Stunde
Und es ist der rechte Ort;
Ja ich glaube, von den Lippen
Gleitet mir das rechte Wort.»

Igen, minden együtt van! Szívben, vérben, idegekben épen kellő vegyüléke a várokozásnak, vágynak, csalódásnak és nehez-
telésnek; az ellágyulásnak, hevületnek és
izgalomnak. A már-már letűnő ifjuság legelső,
legédesb álmának, a leáldozó nap hajnal-
fényének emléke, a visszaemlékezés bája, a
magány csábitó kísértése, az éj igézete, min-
den együtt van, és ez a kellő óra, és ez a
kellő hely, s az itju ajka e bájos dalt rebegve,
eltalálta a kellő szót.....

De Melanie boldog nőnek született véré-
nél, boldog nővé idomult nevelés, környezet
és körülményeknél fogva. Ő róla megírva
volt a sors könyvében, hogy példás hitves,
megáldott szent emlékü anya leend, kinek
nevét hódoló kegyelettel emlegetik majdan
a késő unokák is. De mert nincs oly hüvös
véralkat, oly csendes kedély, oly szilárd
lelkület, mely végkép kizárja a fölhevülés,
megzavarodás, megrendülés lehetőségét, s
mely minden földi és világegyetemi befolyá-
sok hatalmával dacolva, akkor is megtartsa
olympi nyugalmát, mikor a kellő helyen, a
kellő órában, a kellő szó kimondva lesz, —
azért a sors, hogy megóvja választottait,
jezsuita módra felhasználja a jó cél elérésére
a silány eszközt: a vakesetet. Regényben,
drámában ez tiltott dolog, de az élet nem
gondol semmi elvvel, szabálylyal, törvény-
nyel, a kritikától sem tart, s mikor a lélek-
tan s minden egyéb tan cserben hagyja,
fogja magát, előrántja a véletlent, a vakese-
tet, és röviden végez.

Hány botlást, tévedést, bűnt, hány házi
perpatvart és világháborut, hány boldog

hyment és rémes öngyilkosságot gátolt meg egy ilyen okadatolatlan, égből aláhullott vakeset, melyeket sem jellem, sem vérmérséklet, sem elv, sem megszokás, sem vallás, sem babona, sem törvény, sem előítélet meg nem akadályozhattak volna; melyeket egyedül azon hely, azon óra, azon hangulat teremthetett csupán, a melyek örökre lehetetlenné lettek ama perc eltüntével, ama ép akkor arra lengett légáramlat elenyésztével, ama ép akkor ott működött magnetikus erő megszüntével. Minden készen állt a tetre, ég és föld, test és szellem, de közbe lépett a véletlen, a tett megakadályozva lőn, a perc elröppent, s az elmulasztott perccel a tett is örök időkre megsemmisült. Sok ország sorsa dőlt el így egy meg nem emésztett vacsora lefolyása alatt, és sok női erényt mentett meg így egy kétes tisztaságu pongyola.

Melanie a sors kegyeltjei közé tartozik. Most itt a válságos perc, közel a veszély, mi menti meg, ki tudja?

Lefekvés előtt ma is elmondja szokott imádságát a két ágyacskánál, melyektől nem

tudott megválni; de hogy álmába a mult emléke vagy a jövő reménye szövődik-e, — hogy álmainak képét, azt a gyöngyvirágkoszorus, rózsás arcu, hajnal mosolyu fiatal leányt, ki ama ragyogó szemü deli ifjuval pillangót üz vadvirágos réten, Melanienak vagy Ancsának hívják-e, — ki tudja? Tán maga az álmodó sem.

Másnap este felé megjött Kálmán. A boldog nőnek gyöngéd, figyelmes férje minden marasztalás dacára is haza siet, s aztán beszél a gyermekekről, elmond mindent a legcsekélyebb semmiségig: hogy Anca ágyfüggönyei zöldek, hogy Micu hintája olyan, mint egy kis zsöllyeszék, hogy mily csinosan áll a fehér-kék ruhácska az intézetbeli kis leányoknak, és hogy Micu, mikor másnap meglátogatta, már katonásdit játszott társaival. És Melanie hallgatja sirva, nevetve, hálásan, boldogan.

Melanie ma is széppé tette magát, s a büvös kék szalagocska ujra ott rejtőzik fürtei között. Ő ismét Molly, a régi bájos, édes, kedves Molly. De Kálmán Melaniet már nem nevezi Mollynak. Ő e szép arcot oly

régóta látja, látja hosszú napokon s még hosszabb éjeken át, látja halványan, bágyadtan, álmosan, feldultan, megviselten, — látja és szereti mindenképen, s úgy tekint ez arcra, mint a hogy az égre néz fel, melytől elvárjuk a szokott világosságot és borot, sugarat, felhőt, villámot és csillagfényt, de melyet mind e változataiban a megszokás nyugodt közönyével szemlélünk mint olyat, miről biztosak vagyunk, mit elveszthetlennék hiszünk. Kálmán Melaniet «kis mamának» nevezi, és valóban úgy tekinti mint édes anyját, nővérét, pajtását, jó barátját, de tizenkét évi együttlét után eszébe sem jut nejét kedvesének tekinteni. Minden férfi így gondolkodik, s ez nagy hiba, mert a nő a szeretett férfiben életfogytig kedvesét keresi s kívánja feltalálni.

— Ma este forró haché pástétomkánk lesz a theához, — Veronka készíti, — s azt gondoltam, hogy thea után ismét együtt olvasunk, mint a régi jó időben. És tudod-e mit fogunk olvasni Kálmán? A szegény félbenhagyott «Frauenstrikot!» szól Melanie férjéhez simulva.

Kálmán barátságosan megveregeti neje arcát:

— Óh te bohó kis mama te! még most sem feledted el e régi balgaságot! Majd máskor édes! Ma este egy kis értekezletünk lesz Vidoréknál. S. gróf is bejön. Tudod a választások ideje közelget. Róbert majd olvas veled kedvesem! — S egy szivélyes futólagos csók után szobájába siet öltözködni.

Mind ebben semmi szokatlan, semmi feltűnő sincs. Kálmán nem maradhat el az értekezletről, ez természetes, helyes, sőt elkerülhetetlen, s Melanie mégis olyan néma váddal, olyan keserü mosolylyal, olyan fájón dobogó szívvvel tekint a távozó után. Kétségtelen, hogy valami szokatlan történik kedélyvilágában, s valamely rejtélyes erő, titkos hatalom gyakorolja rá befolyását. Valahol nagy vihar, földrengés, vagy meteorhullás van; valamely üstökös közelíté meg a földet. Ki tudja? Tény azonban, hogy Melanie, a nyugodt, okos Melanie kezeibe rejti arcát és sir. A sirás jól esik neki. Egészen megkönnyebbülve, felüdülve érzi magát.

Arca ég, szemei ragyognak, vérkeringése gyorsabb, szelleme élénkebb; olyan sok gondolata támad, oly sok mondani valója van. Mily jó lesz az ő kedves, régi jó Bobjával csevegni, enyelegni, olvasgatni.

S a kandallóban újra pattog a tűz, a lámpa szeliden világít, a virágok illatoznak, a thea párolog s a haché pástétomkák csábitón integetnek. . . . .

— Jó estét Bob . . . . . de mi bajod? mit jelent e fekete kendő arcodon? Fogfájás? valóban úgy látszik, hogy arcod már dagadt is kissé! Várj csak gyermekem! Kitűnő opium-piluláim vannak, egyet a fájó fogra teszünk s rögtön enyhül a fájdalom. Igy ni! . . . . És most hadd lássam arcodat . . . . de hisz az már olyan, mint egy kis vánkos! hahaha Bob — szegény öreg Bobby! — milyen furcsa vagy te így — hahaha — ne neheztelj — nevetnem kell, — nem tehetek róla — hahaha . . . . .

S olyan kiolthatatlan, ellenállhatatlan kacagásba tört ki, hogy végre Róbert is, — fájdalomla dacára — akarva nem akarva vele tart, s mindketten nevetnek, mint régente

gyermekkorukban, bohón, gyermekesen, a könyvezésig.

Aztán Melanie Veronkát hívja segítségül, előveszik a sok régi jó házi orvosságot, s Róbert arcát addig melengetik, füstölik, borongatják, pácolják s fogára annyi erős, szeszes, kábitó, bódító szert raknak, hogy végre a szegény Bob egy közepszerű dinnye-nagyságra feldagadt, bőrtől megfosztott arc-cal, fölégetett szájjal, megpárolva, elkábulva, opiumittasan oly mély álomba merül, hogy pár óra múlva is alig bírják felkölteni s szobájába vezetni.

Az est hátralevő magányos óráit Melanie levélirással tölti. Micunak és Ancsának ír. Írás közben hol sir, hol mosolyog, s túlradó szeretettel csókolgatja a leirt sorokat; s e sorokban minden szó olyan, mint egy csók, mint egy köny, mint egy áldás, s az egész levél olyan, mint egy öntudatlan, a sziv legmélyebb rejtekéből fakadt hálaimádság.

Évek mulnak. Melanie nem köti fel többé a kék szalagot. A «Frauenstrike» végét sem tudja meg soha. De azért a régi könyvek, ép úgy mint az üres ágyacskák, ott marad-

nak a megszokott helyen. Ott állnak akkor is, mikor a szép Melanie már öreg asszony — a boldog nők korán lesznek matronákká, — a piros pozsgás kis fiu pedig rég nyulánk ifju s később családapa. Akkor az elhagyott kis fészkek időnként újra megnépesülnek, a nagymama néha éjelenként édes, gögicselő hangra ébred újra, s visszaálmodva magát a rég elmúltba, rohan a fehér ágyacskához, keblére ragadja a benne bűgő kicsi galambot, s csak akkor eszmél, hogy hiszen ez nem a régi, hogy ez egy más, egy újabb kis Micu, kit ő épen úgy, vagy talán még mélyebben, öntudatosabban, gyöngédebben szeret, csakhogy már nem az ifju anya büszke, önhitt, diadalmas, reménytelt, vakmerő, szigorraképes, erőteljes szeretetével, hanem a kiábrándult sziv kétkedő félnépségével, az utrakész aggkor bucsutvevő, könnyben uszó elérzékenyülésével, a nagyanyák gyöngé, bátortalan, mindent elnéző, mindent megbocsátó, lemondó, remény- s jövőnélküli szeretetével, melynek minden ölelése egy isten hozzád, minden csókja bucsucsók, minden imádsága egy utolsó

áldás, egy esdeklés, mely csupán a visszaemlékezés könyét, koszoruját kéri a már készen álló koporsóra.

Igen, Melanie boldog, megáldott anya! Ő mind ama sok reményt, ragyogó légvárakat, melyekről egykor álmódott, teljesülve, valósulva látja. Feladata itt a földön bevégezve, gyermekei biztos kikötőben. Itt lenn nincs mit várnia többé; reménye most ég felé irányul, gondolata felszáll a magasba, s légvárait tovább építi a mennyországban.

Fia nem tér vissza többé véglegesen a szülői házba, csupán időnként, később mint vendég fiatal nejével, kit még mint jogász megszeretett, és ki oly jól nevelt kedves nőcske, s oly tekintélyes gazdag szülők gyermeke, hogy a számítás sem választhatott volna okosabban, mint ez esetben a szerelem tevé. A fiatal házások minden évben pár hetet töltenek Kálmánnál s Melanienál, a mikor a meny a legudvariasb mosolylyal hallgatja végig a hajdani kis Micunak minden viselt dolgát, bajait, örömeit, szellem-dus csinjeit, kedves balgaságait, melyeknek

elmondásában Melanie kifogyhatatlan; este pedig legkecsteljesb készséggel játszik sakkot az öreg urral, sőt még a kertészetről is, arcán az érdekeltség legsikerültebb kifejezésével, beszélget Kálmánnal, kit ez által egészen elbűvöl, mert ő neki a kertészet most már egyedüli szenvedélye.

Melanie is csak nagyon ritkán s véletlenül hall meg egy-egy halkán suttogott szót, mely fáj kissé szívének, s melyet aztán mihamarabb feledni iparkodik.

— Nos Miklósom, meg vagy elégedve velem? Nem vagyok-e csókolni való? De most te is megtartod a mit ígértél s holnap megyünk haza, nemde?!

Az ildomos ifju nő igaz szívből sajnálná, ha csak sejtené is, hogy a «szegény mama» meghallotta titkos susogását. Ő Melaniet mindig így szokja nevezni. «A szegény mamának kissé elavult nézetei vannak!» «A szegény mama olyan különös némely dologban!» «A szegény mama úgy elkénezteti kis fiunkat!»

De azért ő a «szegény mama» minden ódivatu különtségét annyi bájjal, oly szere-

tetreméltó kellemmel türi, hogy férje imádó bámulattal tekint fel hozzá, és Melanie ezt látva, az anyák magasztos balgaságával, vértanui önmegtagadásával szintén egy felsőbb lényt kezd látni menyében, ki kegyelmes elnézéssel mosolyog le a többi halandóra. Az ifju nő valóban mindig kiválóan gyöngéd, figyelmes, előzékeny Melanie iránt, s gyermeki engedékenységgel teljesíti minden óhajtását, s nagylelkűen nála hagyja a kis unokákat az elválasztás, fogzás, himlőoltás s egyéb válságok idején. A nagymama aztán újra virraszthat, ápolhat, retteghet, mint hajdanában, mikor még őt is mamának hívták, s habár ez most még nehezebb, fáradtságosabb rá nézve, mint volt fiatal korában, mégis ez képezi magányos napjainak összes boldogságát.

A bájos kis Anca visszatér ugyan anyjához, de csupán egy rövid tél hosszú farsangját, egy mulékony tavasz ibolyanyilását, egy nyár rózsavirulását éri meg régi otthonában. Őszszel egy vig badacsonyi szüreten Melanie bájos kis rózsája megtalálja Lászlóját. Szerencsére ez egy higgadt, józan gon-

dolgozása ujkori László, ki azt tartja, hogy szép élni a hazáért, s mennyasszonyától nem rohan el botorul a harcba; így aztán nem is a halál ő előle, hanem ő ragadja el Ancsikát édes anyja kebeléről. László derék, szép, gazdag ifju, a szülőknek ellene nem lehet semmi kifogása, s az esküvő napja csakhamar kitüzetik.

A menyegző után, mikor az ifju pár utra készen áll, a kocsi előrobog, s Melanie látja, a mint ez az idegen ember karjára fűzi az ő egyetlen, édes kis leányát, azt a kicsi Ancsát, ki még csak az imént félve távozott egy percre is öléből, s kit most egy ismeretlen örökre elszakít szivétől, akkor kétségbeesve öleli keblére az ő sajátját, az ő mindenét, az ő vérével táplált édes gyermekét. De Anca könnyeivel küzdve, kibontakozik karjaiból s esdően suttogja: «Ne sirj, kis mamám! lásd akkor nekem is sirni kell, s Lászlónak fáj, ha engem sirni lát.»

Melanie ájultan viszik szobájába. Egész éjjel sir, imádkozik és töpreng magában: «Nem hült-e meg utközben az én édes gyönyörűségem! Szegény kis lelkem! majd a

szive szakadt meg, még sem mert sirni! az az ember már zsarnokoskodik fölötte! és most egyedül van vele abban az idegen házban és haza gondol — anyját hívja, — jaj angyalom, — angyalom, — meghalok érted! . . . .

Az idegen házban, bájos boudoirban, kandalló tüzenél, theaasztal mellett ül az ifju pár.

— Theád elhül, édes! pedig oly jól elkészítettem: sok cukor, négy kalánka rum s pár citromszelet. Izleld meg rögtön, mert megharagszom!

De László nem izleli meg a theát, nem is hallja, a mit Anca beszél. Ő csak nézi, nézi azt az édes, ártatlan virágarcot, mely feléje hajol, s mintha most látná először, úgy megbámulja az aranyfényű dús barna haját, a lenvirágszemeket, a bájos termetet, s a mint így nézi, hosszan, némán elbűvölve akkor vágyó, esdő, lángoló tekintetére eszüzi arc elpirul, a nagy gyermekszemeket sötét pillák árnya borítja, s a gyöngéd alak félénk bizalommal simúl a kebelre, mely most egyedüli menedéke.

— Oh szólj Ancsám, szerelmem, nőm! Mondd, hogy szeretsz, hogy boldog vagy! szól az ifju férj, s karjaiba öleli a remegő kis galambot.

— Csak most tudom, hogy mit tesz szeretni, — csak most tudom, hogy mi a boldogság! suttogja az ifju nő, és elfeledi a multat, jövőt s az egész világot.

Melaniet megkiméli a sors a tehetetlen aggkor nyomorától, hosszu, kecstelen haldoklásától. Ő, miként ama szép nyári pillangók, miután betöltötte hivatását, s mikor fű, fa, virág hervadva áll, a lomb lehull, a madarak utnak kelnek, velök együtt szép csendesen elhervad, lehull, elköltözik.

A sors kegyeltjei ama kiváltsággal is birnak, hogy tapintatosan, ép a kellő időben lépnek le az élet szinpadáról.

Melanie utolsó évei csendesek, békések, édes búsak, mint az alkony, mint az ősz szokott lenni.

Kálmán újra otthon tölti az estéket. Ő kissé gyöngélkedő, beteges; kezdődő köszvényben szenved, s egyedül Melanie ápolása képes baját enyhíteni. De ő azért a bete-

geskedés unalmában sem szeszélyes, vagy türhetetlen; ő mindig gyöngéd és figyelmes marad neje iránt, s a boldog nőt soha sem éri sértő szavak bántalma, durva kifejezések lealáztatása.

A várt, remélt jobb idők is eljönnek végre: ők újra együtt olvasgatnak minden este, csakhogy most már nem Heinet, sem a «Frauenstrikeot», hanem Smidlin vagy Jäger jeles kertészeti műveit, melyeket Melanie feszült figyelemmel hallgat.

Csupán ebéd után távozik Melanie kis időre a háztól. A temetőbe megy, hol két kicsi sir közt egy nagyobb sirdomb alatt szendereg a jó öreg Veronka. Itt Melanie leül s megkönnyebbülten felsohajt, mint a ki hosszú utról végre hazaérkezik. Örömtelt arccal szedi elő kosarkájából a vele hozott virágokat, szeretetteljesen odaadja mindenik sírnak a magáét, s eközben biztatólag bölintgat, integet feléjük, mintha mondaná: «várjatok csak kissé, jövök én is nem sokára!»

Betegsége csak rövid ideig tart, s nem igen fájdalmas. Menyének kissé terhére lesz

a gyász, mert ép akkor a farsang veszi kezdetét, s a drága báli öltözékek mind készen állnak. De a gyöngédérzésű nő azért őszinte könyeket sir a haldokló felett.

Ancsának kis fia vörhenyben fekszik, s a hálás gyermek a kis betegágytól siet édes anyja halottas ágyához. Melanie éjjelenként hallja mellette virrasztó leánya sóhajtását: «Kis fiam, édes kis fiam!» s a jó anya siet meghalni, hisz neki oly könnyű a meghalás.

Szeretett gyermekei ápoló ölelő karjaiból egy köny és egy mosoly közt felszáll oda, hol két édes kis angyala várja.

Temetése pompás, koporsója elárasztva koszorúkkal. Mindenki siratja, áldja, dicsőíti s emléke élni fog mindig kedvesei szívében, habár távoli sírja elhagyottan áll is.

Évek mulva Miklós sokszor beszél anyja felől nejének. Mind gyakrabban mondogatja: «Az én szegény édes anyám ezt így szokta tenni!» — «Az én jó anyámnál ez soha sem történt!» Neje erre mitsem felel, csak bájosan mosolyog s kecsesen vonogatja fehér vállait.

‘Ancsa is idővel mind többet emlegeti, mind nehezebben nélkülözi, mind keserűbben siratja anyját. Mikor hosszú, sötét, magányos éjeken át beteg gyermekénél virraszt, elszorult kebléből felhangzik a gyötrelmes segélykiáltás: «Óh anyám, édes kedves anyám!»

De az anya mindezt már nem hallja. Ő békén szendereg a régi temetőben, az elhagyott sirban, s talán még álmában is remél, remél, remél . . . . .

Ez volt a boldog anya története.

— Te sirsz? kérdi tőlem a szomorufüz. Hátha még egy boldogtalan anya történetét mondanám el!!

TARTALOM.

	Lap
Mikor a fecske visszatér	1
A nagymama kukulája	29
Nyáréji álom	65
Migraine	131
Pál fordulása	173
A mit a szomorufüz beszélt	261

OSZK

Osztályvezető: Károlyi

✓ L 5 0

✓ 0 - 0 - 0

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSV